

APRILIE, MAI, IUNIE - Nr. 2 / 2022

VARUJAN VOSGANIAN
DANIEL CRISTEA ENACHE
CORNEL UNGUREANU
DINU RACHIERU
ADRIAN ALUI GHEORGHE
EUGEN DORCESCU
ION MARIN ALMĂJAN
ION CRISTOFOR
RADU ULMEANU
GEORGE FLAVIU PREDESCU
TEOFIL RĂCHIȚEANU
DUMITRU MĂLIN
RADU MATEI TODORAN
IONUȚ BAIC – GRAFICĂ ȘI DESIGN

revistă editată de

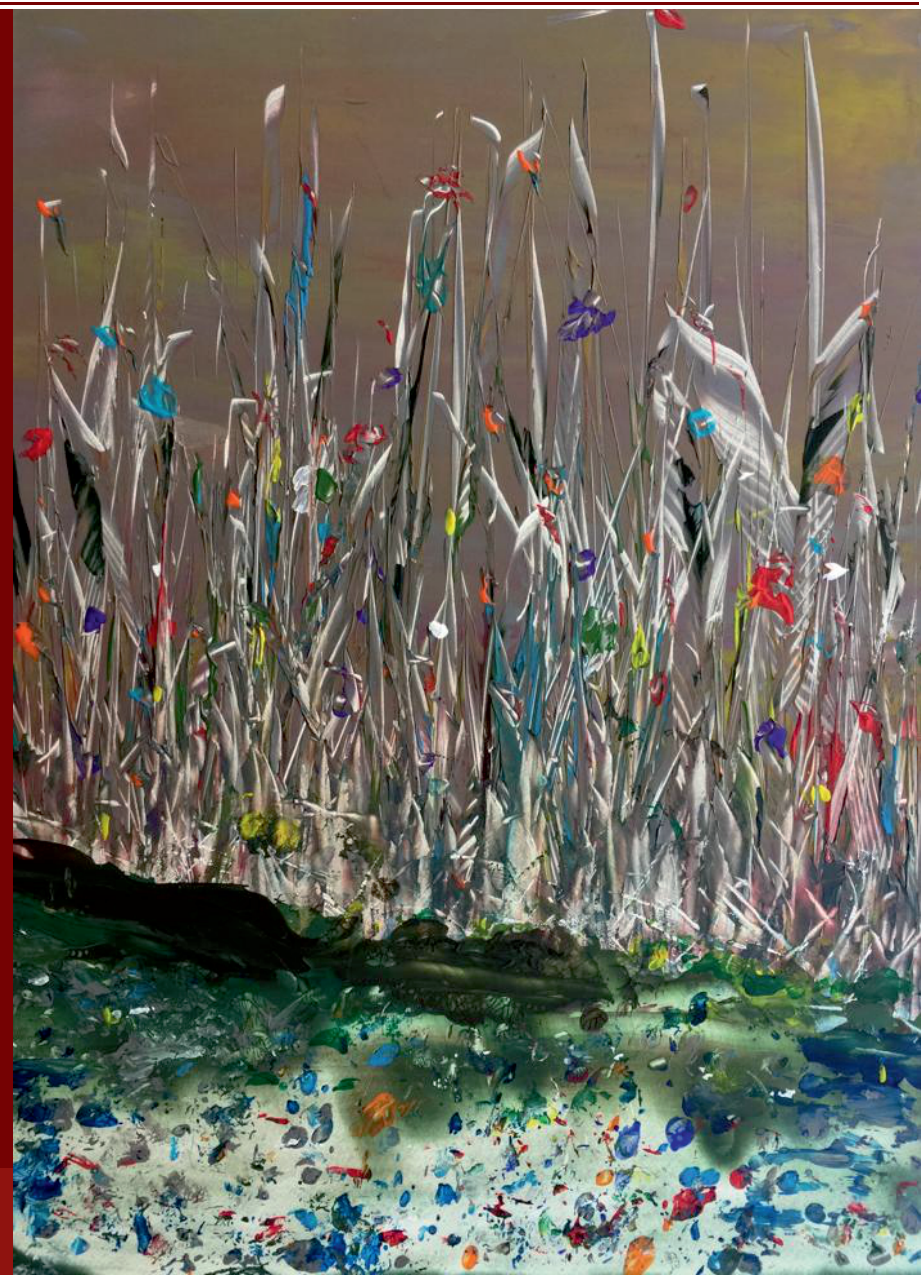

Asociația Culturală
"Mirabilă Sămânță"

sub egida
Primăriei Municipiului Alba Iulia
și
Consiliului Local al Municipiului Alba Iulia

ISSN 2821-5893 ISSN-L 2821-5893

cuprins

EDITORIAL -5

Dumitru Mălin

CUVINTE DE ÎNTÂMPINARE -7

Ion Mărgineanu

POEMELE NOASTRE -8

Dumitru Mălin

Radu Matei Todoran

RECITIRI -11

Cornel Ungureanu

Adrian Dinu Rachieru

INVITAȚII SPECIALE -17

Varujan Vosganian

Eugen Dorcescu

Ion Marin Almăjan

Nicolae Silade

Nicolae Băciut

Geo Galetaru

Doina Guriță

CRONICI-RECENZII-REFLECȚII CRITICE -29

Maria Trandafir

Zenovie Cărlugea

Ionel Bota

Florian Copcea

Maria Nițu

Emil Luca

POEME -48

Daniela Marchetti

Mihai Păcuraru

Radu Ulmeanu

EVOCĂRI LITERARE -51

Flaviu George Predescu

Ion Cristofor

PROZĂ -54

Adrian Alui Gheorghe

Radu Matei Todoran

Radu Gligor

POEZII NOȘTRI -62

Teofil Răchițeanu

Ioan Filimon

Vasile Dan Marchiș

CRONICĂ TEATRALĂ -67

Daniel Cristea-Enache

ETNOGRAFIE-FOLCLOR -70

Daniela Barb Florian

TURISM CU MANUALUL DE ISTORIE -72

Dumitru Mălin

PICTORII NOȘTRI -75

Daniel Bordeu

CUVINTE POTRIVITE...ARANJATE -76

Gheorghe Crișan

MERIDIANE LIRICE -77

Yves Namur

Salah Stétié

SEMNALE DIN BĂNCILE ȘCOLII -81

Tudor Goția

COLEGIUL DE ONOARE

Ion Marin Almăjan

Ionel Bota

Daniel Cristea-Enache

Constantin Cubleşan

Eugen Dorcescu

Stefan Popa Popas

Flaviu Predescu

Adrian Dinu Rachieru

Maria Trandafir

Ioan Radu Văcărescu

COLEGIUL DE REDACȚIE

DIRECTORI FONDATORI

Dumitru Mălin

Radu Matei Todoran

REDACȚIE

Daniel Bordeu

Florian Copcea

Ion Filimon

Daniela Barb Florian

Constantin Mărascu

Gheorghe Crisan

Carmen Vasilica

Adriana Todoran - corectură

Dora Mălin - corectură

Ioan Vlad

pictură copertă și interior: Daniel Bordeu

pictură copertă: Dan Crecan

Adresa redacției :

Alba Iulia, str. Ion Andreescu nr. 14

Email: malindumi@yahoo.com

Tel. 0761/009655

mateiraduab@gmail.com

Tel. 0744542622

-Revista nu primește materiale scrise de mână

-Materialele trimise la revistă vor fi culese în format A4, New Roman, cu caractere de 12 și spațiere de 1 rând. Lungimea maximă a unui text 4-5 pagini.

-Răspunderea pentru conținutul materialelor și greșelile de ortografie și punctuație revine exclusiv autorilor și nu reprezintă neapărat opinia, convingerile și răspunderea editorilor revistei

Materiale pentru nr. 3 al revistei vor fi trimise pe adresele de e-mail de mai sus cel târziu până la data de 25.08.2022

Materialul se poate accesa pe: www.ccdab.ro

ZENIT 22

Revistă de cultură

revistă editată de

Asociația Culturală
"Mirabila Sămânță"

CEASUL UNIRII TUTUROR POETILOR

DUMITRU MĂLIN

De-abia acum și la acest ceas, când lumea este amenințată iresponsabil cu aneantizarea, cu apocalipsa ei nucleară, când se află sub tirul rachetelor ucigașe celor mai sofisticate și performante întru distrugerea vieții, și noi, poeții, scriitorii în general, poate vom reuși să înțelegem cât am avea de câștigat dacă ne-am uni cu toții, peste toate frontierele și peste toate orgoliile și ambițiile noastre, spre a ne face auziți într-un singur glas. Acela al păcii, al libertății, al dragostei și al frăției dintre oameni. Un glas care să zguduie acest pământ căzut pradă pericolelor, fricii, egoismului, brutalității, zgomotului cizmelor sau bocancilor militari, dronelor, tancurilor, tunurilor și rachetelor care amenință fragilul echilibru al construcției noastre umane.

Să ne unim chair și cu aceia dintre noi mai înclinați de a sări în grabă asupra peniței lor și a redacta texte în care-și exprimă revolta imediată, se amestecă în dezbateri publice pro și contra și se grăbesc spre a a arăta cu degetul pe cei vinovați, intrând de facto în jocul politic al puternicilor zilei. Sau ceilalți, care, mai mult sau mai puțin inocenți, vor dezvolta argumente și viziuni diferite conform credințelor și convingerilor lor curate, dar și ei, adeseori, nefiind decât niște manipulați ideologic.

Poetul, așa-zis vizionarul, nu poate intra atât de spontan în focul luptelor de diferite feluri, fiind atent doar la miza prezentului, deoarece el nu deține secretul scopurilor strategice ale unor domenii care nu sunt ale sale. Lumea lui se compune dintr-o unitate universală, o natură care depășește tangențialul și ordinea atribuită evenimentelor clipei.

Și atunci, da, dacă vrem să ne eliberăm sufletul și penița redactându-ne amărăciunile contra tuturor monstruozițelor momentului, de ce nu? Dar textul produs astfel nu va rămâne decât o notiță în carnetul nostru personal pentru a păstra în el toate amintirile noastre morbide.

Va fi însă cu totul altceva dacă scrierea unui poem va ajunge să transceadă fenomenele, transformându-le în veritabile emoții – nu o reeditare, nici un plagiat al Istoriei - ci o voce de înaltă valoare, care să exprime însăși demnitatea veritabilă a condiției Omului. Aceasta este singura cerință pentru ca, în ciuda tuturor tentațiilor de a ne ne exalta conștiințele, să alcătuim și să păstrăm unitatea poezilor atât de prețioasă și indispensabilă care caracterizează adevărata poezie.

EDITORIAL

Pentru a ne acorda singura șansă de care dispunem încă de a găsi adevărata lungime de undă care să străpungă urechile contemporanilor noștri, dincolo de scurta lor existență și să servească drept model de referință pentru generațiile viitoare spre a se situa, măcar ele, într-o înțelepciune umană care să le absolve de ură și de război. Umanismul poeților se măsoară în individualitatea actelor fiecăruia și asta, în cea mai fină discreție, deoarece fără această înțeleaptă ponderare, strigătele noastre nu ar merita nici cel mai mic ecou. La această oră gravă a Istoriei Mondiale, în care toate îndoielile sunt permise, în ceea ce privește adevărata capacitate a societăților noastre de a da dovadă de o autentică putere de analiză obiectivă, în interesul popoarelor, dar de asemenea și a unor sisteme de guvernare care să excludă corupția și mafiele de tot soiul, să visăm că stă în puterea noastră, a poeților, de a face și a rosti acel cântec universal care să înțepenească toate șenilele, să oprească rachetele ucigașe în standurile lor de lansare, să despietrească inimile înghețate ale dictatorilor și sceleratilor și să facă să nu se mai audă nicăieri pe pământ decât glasul nebiruit al poeziei, al păcii și al iubirii nepieritoare!

În acest context colectivul de redacție al Revistei ZENIT22 vine cu două provocări concrete:

1. Deschiderea unei rubrici permanente intitulată POEMELE PĂCII unde, începând cu numărul următor vom publica cele mai frumoase poeme cu tematică antirăzboinică și în favoarea păcii în Ucraina, primite de la colaboratorii noștri poeți. Invităm deci poeții din toate colțurile țării să ne trimită asemenea poeme și-i asigurăm că ele vor fi publicate cu prioritate, evident și în funcție de necesarul criteriu valoric.
2. Inițiem de asemenea un concurs permanent pe aceeași temă și sub același generic: POEMELE PĂCII, iar câștigătorii vor fi publicați de asemenea în fiecare număr al revistei noastre. În acest număr al ZENIT22 inaugurăm la sfârșitul revistei rubrica POEMELE PĂCII, cu poemul Paix (Pace) al poetului francez de origine libiană Salah Stétié.

Așteptăm deci colaborări și înscrieri la concurs cât mai numeroase.

ÎNTRE ZENIT ȘI NADIR

ION MĂRGINEANU

CUVINTE DE ÎNTÂMPINARE

Dacă substantivul neutru zenit, care se trage din franțuzescul zenith, este "punctul cel mai înalt de intersecție a verticalei locului cu sfera cerească, situat deasupra capului observatorului și opus nadirului", înglobând deopotrivă respirația amiezii, statornicirea culmilor ca arborii de rezonanță, organ al stratificării luminii, înălțimea bătătorită de rotația anotimpurilor, formând, de fapt, o cetate a rezistenței umane, a înflorii mereu a cuvintelor într-o atmosferă de vocabular ceresc, de alfabet al rodniciei, Nadirul este și rămâne „un punct de pe bolta cerească, opus zenitului, situat la intersecția verticalei locului la care ne referim cu emisfera cerească inferioară”, cu mâna întinsă unei veșnice stabilități și călătorii și amândouă aceste segmente ale eternității rămân ramuri din armonia lucidității cerești și pământene, puncte ale intersecției divinității. Se diferențiază doar felul în care coboară în cuvânt și rodesc pagini nemuritoare. Și aceste pagini se înmănunchiază printre altele, iată în mod fericit, într-un altfel de titlu al revistei de cultură, avându-i ca inițiatori pe scriitorii Dumitru Mălin și Radu Matei Todoran, ce propun cititorilor relitatea lui ACUM, frățeasca reliefare a luminii și întunericului din cuvânt, a liniștii și neliniștii lui, culese din oglinzile fermecătoare și atât de sparte în realitatea vorbirii, a umbrelor ce nu-s altcenuva decât vămile clipei, a zilelor destrămate sau înfășurate în armonia rostirii.

Așadar nașterea publicației Zenit22, este și se vrea sămânță aruncată sub brazdă pentru a ajunge seminție a nestematelor de frunte. Pronunți cuvântul Zenit22 și o întreagă constelație a vocabularului ceresc rostește cu mândria și supremația limbii române, marele alfabet al destăinuirii, al înfățișării chipului ei pe multiple planuri, întorcându-se mereu pe buze buchet al semnelor biblic plămădit în noi ca o cruce de hotar.

Iată, dragă cititorule, cum vei putea acum să îmbrățișezi noi pagini ale lucidității limbii ce-o vorbim, având ca personaj principal realitatea cotidiană ce ne înconjoară, ce așteaptă să-ți lumineze pașii către adevăr.

Este meritul scriitorilor din colectivul redacțional că au făcut din cuvântul ZENIT o oglindă multășteptată, menită să ne limpezească viața, să o scuture de neghina minții, să-i redea cititorului gustul de pâine sufletească reîmprospătată.

Acum, la apariția primului număr, ca un cititor mereu aplecat pe umerii cuvintelor ce exprimă adevărul, vă îndemn să treceți pragul fiecărei pagini, înnobilându-vă reciproc de mesajul luminii, de frumusețea simțământului, de noblețea lucidității.

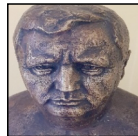
Zenit 22 este mâna întinsă a unei publicații noi, ce vă va cutreiera sufletul hrănindu-l mereu și cu nadirul: un punct al trăinicieii vieții noastre interioare ca fii ai Limbii Române.

Așadar: hai să dăm mână cu mână, pe o pagină scrisă într-o nouă formulă a identității publicistice.

Adevărul lui ZENIT vă va face liberi!

Cine sunt eu?

Dumitru Mălin

Cine sunt eu să moștenesc pământul,
Ce lucruri minunate-am săvârșit?
Am curs ca apa și-am bătut ca vântul
De la-nceput și până la sfârșit.

Din gura cui o laudă coboare
Despre izbânda mea din orice loc?
C-am hoinărit prin lumea trecătoare
Purtat de întâmplare și noroc.

Răvnind cununi de lauri și de stele,
Am tot visat la glorii în zadar,
Nu le-am avut, dar și-ncărcat de ele
Tot trebuia să pier și să dispar.

Am fost, pe rând, când diavol și când sfânt
Și-am vrut să fiu de toate câte-un pic;
Dar ce folos când astăzi ce mai sunt,
Scânteie călătoare spre nimic.

N-am fost mai mult ca pasărea-nălțată
Până la pomul înflorit din cer
Și-apoi căzând, cu aripa tăiată,
În gheara grea a sorliței de fier.

Deci ce-am făcut spre-a mă cunoaște gloata
Și-a mă cuprinde-n calendaru-i mut;
Voi dispărea ca fulgerul și gata,
Cine-o mai ști prin lume c-am trecut?

POEMELE NOASTRE

Pe cine mai trădezi?

Cu ce m-oi duce eu la ceas de-apoi,
La dreapta judecată care vine
Când am numai regretele-napoi
Iar înainte amaruri și suspine?

Și cum mă voi ruga lui Dumnezeu
Să-mi ierte nesfârșitele păcate,
Când l-am hulit, cu limbă de ateu,
Și i-am călcat poruncile, pe toate?

M-am întâlnit cu Iuda pe ascuns
În noaptea dinaintea răstignirii
Și-am fost oșteanul care l-a străpuns
Cu sulita pe Fiul Mântuirii.

Pe căile pierzării rătăcit
M-am înfrățit cu răul și nedreptul;
Măslinii buni în mine n-au rodit
Ci s-au uscat încetul cu încetul

Cu ce să mă sfințesc, ce fel de mir
Pe fruntea mea mai poate să adie,
Când nu încap sub niciun patrafir,
Și nu mă-ndreaptă nicio liturghie?

Când se sfârșește ziua după munți
Și lămpile din lume se sting toate
Pe cine mai trădezi și mai săruți
Tu, Iudă, vânzătorule de frate?

Când toți, până la unul

Când toți până la unul am greșit
Și Iadului ne-am dat până la unul
Eu cum puteam fi altfel plămădit,
Cum să nu-mi fiarbă sângele, nebunul?

Când până și măceșii din răzor
Respiră lăcomii și-nfiorare,
Eu cum să nu-nfloresc de-atâta dor
Cât nimeni n-a avut și nu mai are?

Când până și narcisele din munți
Visează că-s iubite și mirese,
Eu cum m-aș mulțumi cu nori cărunți
Și de seninul verii să nu-mi pese?

Când toți din mărul Evei am mușcat
Și ne sunt dragi ispitele străine,
Eu cum să fug de vini și de păcat
Cum să-mi astâmpăr sufletul din mine?

Și cum să spun de mine că sunt sfânt
Nu Petru, dar și Iuda, laolaltă,
Când toți, până la unul, pe pământ
Am fost zvârliți din Rai pe-aceeași poartă?

Din volumul „Sub geana însângărată a asfințirii” în curs de pregătire pentru tipar

Cactusul din mine

Radu Matei Todoran

Simțeam cum crește
pe dinăuntru meu
cactusul

milioane de vinisoare verzui
erau străbătute de sclavi minusculi
care cărau în spate minciuni

sus deasupra pleoapelor
ca niste cortine de humă
cădeau mugind zărilor

perna mea otrăvită cu insomnii
îmi străbătea craniul
cu ace de vise

sub picioarele
aprinse în uitare
așchii de diamant
săpau
sădindu-mi în tălpi
cuibare de sânge

înăuntru gândului meu
catifeaua iubirii
se țesea singură

iar visul
încă viteaz
mă chema spre altă lume

din mine fugeau domnițe de jad
care înfloreau îndepărtându-se
pe potecă

În vene lava

Întins peste nisipul stropit
cu înșelătoare culori aurii
îmi simțeam palmele
dizolvându-se
în limfa plajei
sus pe vela albastră
păsări mute
cu ciocuri roase de molii
faceau ocoluri
fixându-mă ca pe o țintă
ca pe o pradă
inima mea invadată de năpârci
se transforma în crater
în vene
lava lava

RECITIRI

NORA IUGA ȘI FELUL DE A FI AL LITERATURII ÎN SECOLUL XXI

Cornel Ungureanu

Note despre acordarea premiului Petre Stoica Norei Iuga. Foarte puțini poeți de azi – poeți venind dintr-un alt timp al literaturii – s-au apropiat de scrisul tânăr ca Nora Iuga. Prezența vie la numeroase festivaluri literare, capacitate de dialog direct, sincer, deschis, asumarea timpului trăit în poezie sau proză, în note de călătorie sau în eseu i-au modelat scrisul (mereu mai) tânăr. Cele mai vii întâmpinări ale cărților Norei Iuga vin, mai ales din partea criticilor de vârf al ultimei generații. „Densitatea textului Norei Iuga integrează nu doar voci, frânturi de poezie, ci și trup, mult trup. Și sex. Nu întâmplător: pulsivitatea primară – nu cunoaște limita ordinii venite de undeva de sus.

„Textul nu e nimic altceva decât replica literară a inconștientului: o producție care nu cunoaște legea ca ordine nenită de sus, impusă din afară, ci care se desfășoară vital, impulsiv...” scrie Alexandru Matei în prefața unui roman. Desigur că ar fi nevoie de nuanțări și nuanțările vin din poezia înseninării într-o lume feroce. Urâtă sau asasinată de un timp rău:

„frumoasa mea în noaptea asta/ numai petarde și animale domestice/hai să fugim în adâncul pădurii/unde marele mutilat de război își sărută cârja/ cu douăzeci de ani mai tânără.” (hai să fugim) Sau: „ajungându-se astfel la personajul lilly/și la tamponul cu eter îndesat în nară/inviolabilitatea celui zero/pe care nu-l precede/” și nu-l urmează nimic (ochi albaștri buze roșii) Trecerea vremii, întinerirea, îmbătrânirea revin într-o poezie a prezentului viu, fermecător, șocant, dureros. Sau cum subliniază presa germană, elogiind noutatea acestei literaturi: „Poezia Norei luga este rezultatul unei voluptăți insațiabile a limbajului. Aici nu există teorie, nici ideologie, există doar un limbaj în care se consumă laolaltă înaltul cu adâncul, sacralul cu obscenul...Limbajul și trupul se denunță permanent în universul Norei luga ca și când ar fi unul și același lucru” (Stuttgarter Zeitung) De altfel găsesc în cărțile Norei luga repetate mărturii de dragoste față de Viena și de Berlin:

” Vorbim de Austria. Spun că Viena e orașul în care mi-ar fi plăcut să mă nasc. Acest cult al Imperiului care îi irită pe unii pe mine mă potențează poetic (...) Citiți-l pe Thomas Bernhard pe Elfriede Jelinek...Uite-o pe Herta Mueller. O bucurie de nedescris, nu numai pentru că ne aducem una alteia cele mai vechi amintiri, frumoase în hidoșenia lor, ale unui timp revolut, dar mai ales pentru că ttraducându-i romanele am devenit un fel de surori, nu de sânge, ci de text”(Berlinul meu e un monolog) Cred că nu-i rău să ne amintim, în acest context, de apropierea scriitorului român de Viena și de Berlin. Primul care, în anii 60, a avut șansa să stea la Viena și la Berlin. a fost A.E.Bakonski. Nu se simte foarte bine. Poeți austrieci ca Paul Celan, Ingeborg Bachmann, Erich Fried trăiesc în străinătate....(„Lumea literară a Vienei e fără amploarea pe care o întâlnești în alte capitale și îndeosebi la Paris”). Și mai elocvent e poemul Toamnă berlineză : „alles weg, abgespielt”: „totul s-a dus pe Apa Sâmbetei”. Urmează întâlnirea lui Petre Stoica, bucuria lui de a fi la Viena. E fericit, trăiește între scriitori, se împrietenește cu ei. Oriunde în lume, și mai cu seamă la Viena, Petre Stoica poposește lângă cei care i se aseamănă: scriitori ai ai stării marginale, care nu au cum să nu afirme starea de excepție, "boieria" lor. Ernst Stadler, cîntăreț al umililor, Un Francois Villon german, Paula Ludwig, poeta caligrafiilor nostalgice, H.C. Artmann, poet, vagabond și cărturar sunt personalitățile pe care le descoperă Petre Stoica în periplul său . La Secolul XX el va promova, cu prioritate, personalitățile din actualitatea germană sau austriacă marcate de bolile poeziei – de hipersensibilitatea care numește natura zeiască a artistului. Despre H. C. Artmann notează:

"Ca nimeni altul pînă la el, Artmanna știut să folosească la maximum resursele dialectului vienez, îngroșîndu-i laturile absurde și suprarealiste. Succesul lui med ana schwazzn dintn e răsunător. Artmann e ovaționat de public, vatmanii îl salută din mersul tramvaiului....Artmann rătăcește fără astîmpăr dintr-un oraș într-altul: își face apariția cînd la Malmo și în Berlinul de vest, cînd la Frankfurt am Main, Londra sau Lisabona și Triest. Prietenii îl așteaptă pretutindeni, adăpostindu-l și nu o dată punînd la cale aventuri teribile .

Personalități marcate de bolile poeziei – am putea să scriem că și Nora luga e una dintre ele.

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ, LA CENTENAR

Adrian Dinu Rachieru

Sub un titlu doar aparent belicos, Ovidiu Pecican propunea, în *Bătălia pentru Doinaș*, o rediscutare a cazului Doinaș, autor căzut, după o gherilă mediatică în postumitatea imediată, în relativă uitare (Pecican 2018 : 5). Socotit o apariție goetheană, afișând o clasicitate senină, poetul cerchist, înclinat spre *impersonalizare*, o figură luminoasă, a fost supus, sub flamura eliticității „eficient”, cum ne asigură Virgil Nemoianu, *necrofagiei culturale*. Încât s-ar impune, în regim de urgență după unele voci, modificarea canonului literar, Ovidiu Pecican îndemnându-ne să părăsim adulația nichitiană în favoarea clasicității doinașiene, „senină și proteiformă” (Pecican 2019 : 7).

Reamintim că în *Existența prin cultură* (2015), ca „noțiune-cadru”, Gabriel Andreescu pune sub lupă câteva nume grele, analizate acribios și insista, în partea a doua a volumului, pe „recuperarea etică a trecutului”, documentând cazul Doinaș, scandalizat fiind de *strategia de condamnare*, „asumată instituțional”, la care a fost supus marele poet (Andreescu 2015 : 285). Evident, se războiește, în primul rând, cu George Neagoe, cel care publicase *Asul de pică* (2013), un volum „scandalos”, adunând „o colecție de afronturi”, alunecând în fabulații și derapaje. Ar fi putut fi această carte a tânărului critic, admite – cu oarece clemență – G. Andreescu, un „accident de tranziție”, pus în seama „energiei și nerăbdării vârstei”. Dar „scandalosul” volum, constată mahnit exegetul, s-a bucurat de entuziaste „reacții de susținere”, vizând un uimitor proces de declasare a omului și a scriitorului, „denaturând sensul Memoriei”. Încât G. Andreescu, sedus cândva de „noblețea” omului Doinaș, va purcede la discreditarea cărții lui G. Neagoe („o diatribă”), denunțând această campanie de declasare morală și profesională, vinovatul prim fiind N. Manolescu, cel care a girat un doctorat devenit carte, premiată apoi de Uniunea Scriitorilor.

În discuție, aici, nu poate fi scriitorul Șt. Aug. Doinaș, chiar dacă revizitarea operei, antrenând, fatalmente, reevaluări, rămâne o cerință „igienică”; refuzând, desigur, copilăreasca aserțiune a lui G. Neagoe, după care relațiile lui Doinaș cu Securitatea ar fi condus la „pierderea talentului”. Și alte jucăușe afirmații, scăpate în fuga condeiului; fie exagerând, *România literară* fiind, după 1971, „barcada antidictatură” (Neagoe 2013 : 271), fie dovedind teribilism, lansând „o colecție de afronturi” (Andreescu 2015 : 272), reducându-l pe Doinaș, prin „vulgarizarea imaginărilor acuzator”, la condiția de informator, în contrast cu demnitatea celui în cauză, livrat sub eticheta de „trickster” (Neagoe 2013 : 307). Cert, cazul Doinaș, e de acord G. Neagoe, nu îngăduie „răspunsuri univoce”. Chestiunea privește cercetarea „meandrelor vieții”, cu documentele pe masă, fără a ignora contextul și probele contrare, afișând, pe ton mentor, o siguranță suspectă. Nu excelența intelectuală a lui Doinaș stăruie, așadar, sub semnul dubiului.

Din stirpea liricilor intelectualiști, cu o poezie „construită” și tălmăciri exemplare, venind după aridul interludiu proletcultist, Ștefan Augustin Doinaș (1922-2002) debuta târziu (*Cartea mareelor*, 1964), aproape odată cu Ana Blandiana, după ce principalii protagoniști șaizeciști ocupaseră scena. El anunța, însă, recuperator, o *altă vârstă lirică*, ținând, prin educația cerchistă, de o altă atmosferă culturală. Acel debut editorial, jinduit, amânat, forțat, blocat și, mai târziu, regretat, ascundea un șir de frustrări și, desigur, o dramă, tănuite în subteranele creației, dar, mai ales, în intimitatea creatorului. Fiindcă, reamintim, manuscrisul *Alfabet poetic* (inițial, cu titlul *Manual de dragoste*), încununat, în 1947, cu premiul *Sburătorul*, n-a mai apărut (prin desființarea *Fundațiilor Regale*). Peste un deceniu, alt manuscris, *Poezii*, trezise reticența lui Petru Dumitriu, director la ESPLA, în pofida unor referințe favorabile, semnalând un posibil debut major în acel context vitreg.

Ovid S. Crohmălniceanu, de pildă, în *Referatul* său (15 ianuarie 1957) menționa că avem de-a face cu un poet orfic, „un talent rar”, „puțin obișnuit”, e drept, cam inaderent la cotidian prin producțiile sale „atemporale”, insistând, finalmente, pe stăruința editurii de a *recompleta tematica*. Volumul, firește, n-a văzut lumina tiparului. Între timp, Ștefan Popa (Doinaș) fusese reținut la 4 februarie 1957, târât în proces (februarie-mai) pentru „omisiune de denunț”, încarcerat în București („la Securitate și la Uranus”, va povesti lui Emil Șimăndan) și, peste un an, „pus în libertate”, după ce oferise angajamentul olograf sub numele conspirativ Andrei Golfîn, folosit informativ, supravegheat, livrând – spun sursele – „materiale de valoare”. Dar Andrei Golfîn, nota George Neagoe, nu-l scutea pe Ștefan Aug. Doinaș de unele „obligații literare”, încât poetul va achita „un tribut dolofan”, doritor a îmbrățișa, reabilitant, *limpezindu-se*, „ideologia progresistă”. Încât, abia în decembrie 1961, G. Ivașcu îi va deschide porțile *Contemporanului* (v. *Istorie, Toamnă refuzată*) după interdicții, umilințe și memorii patetice, dând asigurări că este „cu totul atașat Partidului și Guvernului”. Reintegrarea sa a fost greoaie și monografia lui George Neagoe, mai degrabă o *biografie politică* (sesiza Paul Cernat), developează acribios astfel de episoade, ocultate de poet, foarte reticent, ne amintim, și cu desecretizarea Dosarelor, convins că „sunt (acolo) adevăruri care trebuiesc îngropate”. Noua istorie literară nu le poate, însă, ignora. Mai ales că Doinaș și-a interzis *Jurnalul*, dorind – cu îndârjire, mărturisirea – a fi „o prezență ireductibil artistică” (*imagine*), alungând biograficul. Și mizând, orgolios, pe destinul operei.

Bineînțeles, cercetarea dosarelor din fondul CNSAS presupune prudență (sub asaltul mistificărilor) și expertiză științifică, respectând ferm legislația deconspirării. Or, și în *cazul Doinaș*, pornind de la declarația lui Adrian Păunescu (în 2003), primită cu mari rezerve, plus dezbaterile de la *Clubul Prometheus*, în cadrul „întâlnirilor *României literare*” (26 noiembrie 2003), „valorificând” acuzele păunesciene și zvonistica din interiorul CNSAS (unii membri aplicându-i grosier eticheta de turnător, fără „acoperire procedurală”, cum va obiecta Gabriel Andreescu), *procesul de necrofagie*, iscând furtuni în media, s-a precipitat; unii l-au apărât „cu mult aplomb”, zicea N. Manolescu (cazul lui G. Dimisianu), alții s-au străduit să-i ruineze statutul de „reper moral”, inventariind „meandrele unei cedări”. Până și avocațialul Gelu Ionescu era obligat să constate că acel Doinaș rigid, ceremonios, suferind de „academism”, *om fără ezitări*, spirit aulic (cum se dorea), se dovedea „profund ascuns”.

Este de ordinul evidenței că *poetul Doinaș* află în cultură un *principiu genezic*, nota M. Nițescu; e vorba despre o „condiționare cultă”, inspirația fiind intelectuală (exteroară). Stăpânind modalitățile prozodice, cu un tehnicism impecabil și având fascinația Formei, el înțelegea poezia ca *techné*, asigurând filtrul cultural, implicit răceala distanțării. La Doinaș, s-a spus repetat, poezia se hrănește din poezie. Deopotrivă eseist, dramaturg, traducător, o conștiință lucidă, negreșit, autorul *Cărții marelor* (adunând acolo și producții dezonorante) nu putea fi taxat, sub faldurile neoromantismului, drept un poet al elementarului, „beat de cosmos”, cum credea, într-o anume fază, Ion Negoițescu. Bineînțeles, creația sa lirică poate fi etapizată. Voce fermă, dar nescutită de dileme, refuzând efuziunile, Doinaș înțelegea poezia ca *anti-mimesis*. Combustibilul livresc încuraja meditația lirică asupra poeziei înseși, încât, reflectând (barochizant) asupra limbajului, abstractizarea era inevitabilă. Dar *ultimul Doinaș* recunoștea că propria-i poezie s-a „pătat”, culegând, din unghi etic-politic, ecourile vieții imediate, ca *poet-martor*. Încât ipoteza manolesciană a celor „trei Doinaș” (v. *România literară*, nr. 32/1987) pare a se confirma, chiar dacă Alex Ștefănescu descoperea „patru vârste poetice”; după prelungita etapă mitologic-baladescă (coabitând, subteran, cu producțiile „pe linie” încredințate lui Ion Motoarcă, devenit, brusc, un nume de viitor, o vedetă a realismului socialist) a urmat efortul abstractizării, cu accent ontologic și, în fine, puseul moralist-polemic, scuturând, în „palidul receptacol al zilei”, „praful orbitor al banalității”. Dar dincolo de astfel de compartimentări (discutabile), poetul încearcă a descifra, sub spectacolul aparențelor, „al lucrurilor tainic chip”, ca pecete definitorie a travaliului său liric. Să înțelegem că, dacă îl recunoaștem pe Doinaș ca *poet mare*, ne restrângem doar la prima etapă, de claritate clasicistă, cum sugera N. Manolescu?

Sau că poetul însuși, îmbrățișând *Ideea* ca „amantă fără patimă”, trasă într-o imagine înghețată, însoțită de „muzica verbului”, își va fi contemplat eșecul? E drept, efortul sisific de a fixa „o vapoasă năluca”, aspirând la „a prinde ființă”, rămâne doar „o prezență imaginară din oglindă”. Altfel spus, un eșec acceptat, recunoscut, precum în *Poemul exorcist*, fără a se înămoli într-o „logocrație găunoasă”. Baladesc, parabolic, imnic, chiar oracular, Doinaș scrie în replică, se așează în intertextualitate, experimentează tema metamorfozelor, vrea supunerea Logosului. Își dorește o modificare a imaginii, deși *evoluția* i-a fost contestată, luând, se știe, un start înalt. Chiar declinantă, dacă e să-l credem pe George Neagoe, prea convins că relațiile cu Securitatea ar fi condus la pierderea talentului. „Confiscat de regim”, alături de ceilalți cerchiști „capturați”, Doinaș, „îndestulat de cultură”, s-a dovedit un *politician al literaturii* (Neagoe 2013 : 309), încât, după 1958, stricându-și stilul, „nu-și va recupera vocația”. Rămânând „un mare scriitor mediocr”, afirmă nedrept tânărul critic. O definire de sine ne vine în sprijin: „Detestat de oamenii dintr-o bucată și / învinuit întotdeauna cu dovezi, / eu nu mă aflu nicicând acolo unde apar și / nici nu sunt așa cum mă vezi” (v. *Autoportret*).

Evident, nu poate fi vorba de proteismul imposturii, afișând o „mască culturală”, în pofida atâtor ipostaze heteronime; sau de texte plate, incriminate, deseori, de Doinaș însuși. El a cultivat *discursul mixt*, la confluența filosofiei, poeziei și religiei, dobândind *identități alternative*. Și, pe merit, elogiul pentru intelectualismul ermetizat, deghizamentul alegoric, semnificațiile simbolice etc., fără a fi aderent la poezia momentului. Mai mult, era „un eretic al modernismului”, uitat oficial (cf. Mircea Cărtărescu), forțând „fruntariile postmodernismului” cu o poezie conștientă de sine, doar aparent „demodată”, prezentând, sub aparențe iluzorii, măștile sinelui răsfrânt în proteismul înfățișărilor. Diversitatea înșelătoare a întrupărilor întreține, sub un cer platonician, *foamea de Unu*. Ceea ce nu excludea și rezerva unor critici, sprijinitori entuziaști ai neomoderniștilor congeneri, în „conflict” cu cerchiștii recuperați după *carantină* (cf. C. Regman), deveniți, totuși, „aliați de conjunctură”. Chiar C. Regman insinua ideea că Doinaș ar fi fost „refuzat de critici”, într-un serial din *Tomis* (1968).

Cititor *înraît*, având cultul cărții și aflând acolo un „concentrat de tâlcuri” (*înviat* prin lectură), Ștefan Aug. Doinaș reprezintă, neîndoielnic, *tipul poetului cult* (cf. I. Negoitescu), cu o biografie spirituală „mască”. Doar dulcea tiranie a clișeelelor, prelungind, în câmpul exegetic, un confort lenevos, face din Ștefan Aug. Doinaș un poet „împietrit”, „înghețat”, „prins” într-o formulă, contrazicând ori sărăcind *eul plural*. Autorul *Alfabetului poetic* locuiește în spațiul clasicității, ne anunța, cu ani în urmă, Ion Pop. Evident, criticul avea dreptate. Rostirea sa, „iubitoare de clarități”, educată prin experiențe istoricizate, traversând vitregiile unei epoci, efortul de limpezire și disciplinare, în fine, severa ordonare a materiei rebele, haotice, vădesc – în epoca fragmentarismului – o fermă și cuprinzătoare conștiință poetică. Dar *Omul cu compasul* (1966), geometrizând în strădania de a desluși „eternul chip / al lucrurilor lumii trecătoare” vrea să poposească în „timpuri frugale”, palpând esențele sub pojghița fenomenalului. Spirit reflexiv, Șt. Aug. Doinaș nu este doar un hărăzit „mănuitor de cuvinte”. Chiar dacă poezia poate fi un „descântec al condiției umane” și cuvântul, pe urmele lui G. Benn, se vrea un *totem modern*. Fostul „traficant de ireal” se declară scârbit de vocale și pare interesat de cotidianul frust și realul „gros” (vezi *Interiorul unui poem*). Se deține, oare, și de proteism, recunoscându-și, odată cu spectacolul degradării, al căderii din rosturile sacre, „inconsistența”? E confiscat de „desfrâu limbajului” și sedus de „zgomotul natural al Ființei”? Astfel de interogații nu clatină, bineînțeles, statutul / statura poetului, dar ne obligă să repunem în discuție măcar câteva din afirmațiile congelate, pretins-infailibile, care îl așezau (definitiv?) într-o *formulă poetică*, cinstind ceremonialul și altitudinea rostirii.

O cultură ca a noastră, cu știute și virile prejudecăți anti-livrești, pare a ezita încă în ceea ce unii au numit *valorizarea* („antologizarea”) livrescului. Umanitatea, scria Adrian Marino, nu poate fi decât livrescă. Puțini au ridicat mănua aruncată de hermeneutul clujean. Printre ei, negreșit, construindu-și o traiectorie literară inconfundabilă, se înscrie Ștefan Augustin Doinaș.

Să nu înțelegem de aici că poetul ar disprețui realul. E vorba, întâi, de o *altă sensibilitate culturală*, care, se vede, nu agreează talentul frust, primitivitatea necoruptă, chiotul vital țâșnind triumfalist. Deși această preeminență reflexivă nu alungă „senzualitatea formelor” (observația e a lui Al. Cisteleanu). Iar erudiția nu eșuează în opacitate. Mai cu seamă că „alchimia postmodernismului” (ca mișcare *inclusivă*) alungă inocența; sensibilitatea – nu spunem o noutate – nu poate fi genuină, iar conștiința creatoare, prizonieră a infernului poetic, transferă valorilor livrești rolul de *valori vitale*. Iată noul context, „expunând”, uneori ostentativ, convenționalitatea în discurs, întreținând o *cultură a senzației*; acest halou cultural, cu solide ancore în stratul referențial, face inevitabilă *medierea*, filtrând și rafinând (armonizând) relațiile poetului cu lumea. Devine explicabil de ce Doinaș a sprijinit mișcarea optzecistă, cea care înțelegea „cultura ca o natură”, conștientizând actul poetic, gata „să mute orizontul” (v. *Pentru o nouă generație poetică*, în *România literară*, nr. 50/1979).

În al doilea rând, nu putem uita că Șt. Aug. Doinaș propunea, dincolo de condiția-i seniorială, o *dublă prezență* (cf. Gh. Grigurcu). El este, deopotrivă, poet (și încă un *poeta doctus*, s-a spus) și exeget. De unde și permeabilitatea sa culturală. Bănuiala, câteodată mărturisită de unii comentatori, că poetul, străin de aura boemei, de tonul belicos și insurgența ultimului val, s-ar închide în carapacea tradiționalismului, cinstind doar virtuozitatea tehnică, mărturisește, de fapt, fidelitatea față de o formulă; dar stăpânind legile versificației, urnind, așadar, mașinăria poetică, nu rezultă deloc că acest efort răvnește impersonalizarea. E drept, meditația răbdurie asupra conceptului modern de poezie ori popasurile analitice (discutând producția confrăților) impun prin ordine și îndemnul la rigoare. Devorat de luciditate, criticul Doinaș își așază gospodărește ideile și ia distanță, prin glacialitatea conceptelor, față de „clipa cea repede”, lepădându-se, s-ar părea, de *fidelitatea* față de o formulă și de seducția efemeridelor. Ceea ce nu înseamnă că poetul Doinaș, cerebralizând și solemnizând fluxul imagistic, urcând cotele gravității orifice, ignoră zarva concretului, foșgăiala informului (jinduit cu discreție). Între a iubi artizanatul (în pofida reliefului proteic al operei) și a fi ispitit de spectacolul genezic, așezat „pe prag de nămol și vâpăi”, poetul își trăiește *dedublarea*. În poezie, dar și în viață. Imaginarul său nu refuză „dedesupturile”, oferindu-i neistovita șansă a concretizării și inițierii, chiar dacă spiritul auroral, conștient de sine, cu desfășurări explozive de candoare și miracol, este în permanență sub control. Eclipsele lucidității nu par, așadar, posibile. Intelecția curge înspre armonie orchestrală, o muzicalitate scutită de frustrări, cu sonorități poate căutate, oricum străine de țâfnă și emfază. Ar fi vorba, credem, de un eleatism care nu-și refuză ținuta statuară, cuvântul dobândind rang de instituție orfică. Arta poetică nu insistă, însă, pe drama cuvântului și nici nu invocă posibile tensiuni semantice. Astfel de neliniști nu bântuie prin lirismul doinașian, respingând, cu aceeași fermitate, și pitorescul ori poezia epidermică, mustind de seve grele, seduse de pofta băloasă a balcanizării. Să fie vorba, atunci, de glacialitate și asceză, de o poezie scrisă „pe foi de gheață”? N-am zice, câtă vreme nu de o ideatică uscată ne ciocnim iar *intermedierea livrescă*, de neevitat, nu capătă accente ostentative. Stăpân pe un univers, Doinaș ne lasă să ghicim, „Jupuind” simbolul, *scheletul unei viziuni*. Iar înfiorarea spiritului vibratil nu exclude rigoarea, chiar dacă „cristalele s-au spart și sângerează”. Între trufie și ruină, conștientizând zădărnicia și curgerea, dar având o „halcă de timp” (pe care va încrusta „litere argintate”) poetul respiră „în amplul du-te-vino al suveicii” (*artă poetică*). Iubirea nu poate fi decât o „mască dulce a nesfârșitei spaime”. Vizitat de nostalgii, el nu e ispitit de demonul deconstructivist, de atâtea isme deconstructualiste, ci vrea să rotunjească poemul, în numele unei viziuni „perfect asumate”. Cel puțin așa ne liniștea într-un *Avertisment* care deschidea volumul *Versuri* (Ed. Eminescu, 1972), explicând strategia alternanței criteriilor formale cu cele de natură tematică. Dincolo de tematism (și ideea, la Doinaș, mereu „pipăie înaltul”) rămâne perfecția formei, luptând cu „fluidele tulburi”, cu „văzul ca dinamită pură”, chiar cu invazia grotescului și derizoriului.

Poetul se vrea „inginer de armonii” și, în consecință, îngheață șuvoiul lirismului: „un prund de diamante stă pe loc”. Între foșnetul bibliotecii și agresivitatea realului, el atinge grațios, fără reverențe, starea de gratuitate, plonjând în inima reveriei, văzând pe dinafară „ochiu-n care / mă desfășor, o clipă, ca un vis...”

Ispita livrescului (naturalizând cultura) nu înseamnă și interdicția realului, somativ, desigur. Invocata *suveică poetică* face, neobosită, naveta între acești doi poli. Doar că preferința celui deja clasicizat în timpul vieții e limpede formulată și intim asumată. În fond, afișând „calmul valorilor” (ca să preluăm fericita sintagmă a lui Virgil Nemoianu), exigentul Ștefan Augustin Doinaș îndeamnă la purificarea, exorcizarea, transfigurarea realului inform, vădind meșteșug (imagistic și prozodic) și „urzeală conceptuală” (Pop 2018 : 45); exprimând, la revenirea pe scena poeziei, în pofida tributului conjunctural, *modernismul înalt*.

INVITAȚI SPECIALI

POEMELE MOLIMEI

Varujan Vosganian

Privirea meduzei

E anul molimei, o boală nouă
Care nu-mi amintește de nimic
Aerul are zimți, totul în jur
Miroase a piatră
Are gustul apei pe care o beau
Din chiupul de piatră
Nu pot deosebi esențele tari
Vinul e steril ca lacrima spaimei

E anul molimei și ne depărtăm
Unii de alții
Ca orice atingere să fie imposibilă
Ca șoaptele să nu se audă
Și orice spovedanie să fie interzisă
Rămânem de piatră, atinși de privirea Meduzei
Tânjim la pădurile foșnitoare
Când carnea se va reuni iarăși cu lemnul
Să ne mântuiască

Fahrenheit 451

de vreme ce scriu despre molimă
 iau asupra mea și durerile celorlalți
 frica de moarte și moartea de frică

sunt smuls din cearșafuri și dus
 în sicriul de sticlă
 ca o carte care trebuie arsă
 le strig în zadar: „nu eu sunt acela!”
 aerul îmi explodează ca o grenadă în piept
 împins de o respirație mai mare
 „am murit?” îi întreb deasupra urmelor mele
 ei poartă măști albe și ochelari albi
 și combinezoane albe totul în jur
 e alb moartea e ca întâia zăpadă
 vine, tot așa, pe neașteptate
 cineva mi-a luat-o înainte altcineva
 mă așteaptă să trec
 tu ești eu minus unu sau ești eu plus unu
 în loc de litere cifre, în loc de nume
 un număr
 în loc de cărți, în tot locul ecrane
 imagini peste imagini molima
 la pătrat, la cub, la puterea a zecea
 scriu și iau asupra mea durerile celorlalți
 sunt smuls din cearșafuri și dus
 în sicriul de sticlă
 sunt o carte dusă din raft ca să fie arsă
 atât îmi rămâne, să mă reîntorc
 în pădurea vrăjită
 pe urmele mele
 să mă învăț pe de rost

Cum ar fi să mă vaccinez

întind brațul să primesc înțepătura miraculoasă
 ce face să-mi curgă prin trup molimă în loc de molimă
 lupii se năpustesc unii spre alții cu o foame de lup
 oțelul mă apără de oțel, sângele se varsă în sânge
 mă îmbolnăvesc ca să nu mă îmbolnăvesc
 și mă gândesc cât de simplu ar fi
 ca spaima să mă poată vindeca de spaimă
 și teama de moarte să mă lecuiască
 de teama de moarte

întind brațul să primesc înțepătura miraculoasă
sunt Iacob și îngerul, oricum voi învinge
și oricum mă rănesc

Dragoste în vreme de molimă

anul molimei e cel mai odihnitor cu putință
nu e zi fără o bucurie în plus
fără o regulă nouă care te sărută pe frunte
fără un psalm pe care-l ții strâns la piept
să nu-ți scape
ce limpede e văzduhul privit pe fereastră
ce limpezi sunt creierii noștri
în *stick*-ul ăsta legat cu panglică roz
e memoria ta
poți să te uiți uneori, așa cum pe vremuri
deschideai cutia bunicii, cu poze
vezi așadar
că anul molimei e cel mai odihnitor cu putință
atâtea reguli care trudesesc pentru tine
atâtea reguli încât să gândești
e singurul risc
orașul e ca un fagure dulce de miere
și dulce ca mierea e dragostea noastră
eu am hexagonul meu, tu-l ai
pe al tău
nu avem voie să ne atingem
suntem conectați apăs tasta *enter*
și aștept vestea cea bună
o adiere a imaculatei concepții

Eugen Dorcescu

Visul sacru

Mirelei-Ioana

Ce fericiți dansam noi doi în vis!
Ah, visu-acesta El ni l-a trimis,
Din negura și veșnicia Sa,
Spre-a ne redobândi și vindeca!

Simțeam cum tactul muzicii ascuți.
Dansam: Tu-mpodobită. Eu - descuț.
Frumoși și puri. Un heruvimic luth
Sacraliza eternul început.

Ce fericiti dansam azi-noapte-n vis!
Știu: visul sacru Domnul l-a trimis.
Ne-a reclădit femeie și bărbat.
El m-a rănit. Tot El m-a vindecat.

Ermitaj

Era un ermitaj. Atlantic schit.
Între ocean și munte. Alb. În soare.
Un ermitaj ceresc. Și-un eremit
Pe troița luminii răstignit,
Străpuns de lănci și cuie de zenit,
Între azur de cer și-azur de mare.
Eram și eu? Eu, scribul preasmerit,
Transfigurat de trudnice asceze.
Etern învins, etern nebiruit.
Trecusem de-ale morții metereze
Și-acum, pe-aceeași cruce pironit,
Străluminat de sacre anamneze,
Eram nespus de viu, de fericit.
O, sfinte ierurgii și epicleze!
Heruvi de vid, topiți în vid și-n mit,
Zburam, alături, scrib și eremit,
Sub aura extaticei amieze.
Urcam din infinit în infinit
Și iar din infinit în infinit,
Mânați de-un dor cumplit, neistovit,
Pierduți în sorbul veșnicei Geneze.

Ion Marin Almăjan

Te țin în brațe

Te țin în brațe și simt cum îmi arde sufletul de dor
Un dor fără margini după făptura ta.,
mirosind amețitor a ierburi sălbatice.

Stăm între cer și pământ ,
 ocrotiți de ochiul galben al lunii.
 Un ocean de stele ne veghează
 Ca să nu ne fure vârcolacii.
 Jos, în genunchi, femeia bătrână,
 care te-a zămislit sub lună plină
 Cu un călător venit de peste mări și țări,
 Se roagă lui Dumnezeu
 ca iubirea noastră sa nu se stingă niciodată,
 oferindu-i în schimb propriile zilele rămase.

Ți-am sărutat călcâiul

Ți-am sărutat călcâiul
 Și s-a deschis o roză .
 Ți-am sărutat genunchiul
 Și au înflorit tulipanii.
 Ți-am sărutat inima
 Și Dumnezeu a lăcrimat
 Ți-am sărutat ochii
 Și am orbit din dragoste pentru tine.
 Acum mă porți de mana
 Prin anii târzii ai vieții noastre
 Te urmez cu credință si cu
 nețârmurită iubire ,spre moarte.

J'ADORE SAU ZECE PENTRU COSTINEȘTI

Nicolae Silade

I
 o zi la mare e ca o mie de ani în munți dar valabilă e și viceversa îmi spune doamna de la vila de
 alături care tocmai se pregătește de o plecare la munte nu înainte de a uda florile de a-și hrăni
 cățelușii sunt sătulă de mare mai zice ea de atâtea valuri de atâtea pescăruși de atâtea nesfârșire
 albastră de atâtea răsărituri & apusuri de soare de lună și toate din mare

eu ador înălțimile drumețiile montane potecile cu urme de urși și aromă de zmeură și tânguiri de mierlă
 ador vârful omul și cerbul carpatin retezatul și masivul ceahlău la munte ai ce vedea și mai ales ai ce
 vedea de pe munte la mare ce? ce să vezi ce să faci? băi de soare băi de valuri îmbăieri într-o
 nesfârșire de care sunt sătulă cum era hyperion de veșnicia sa

II

vaporașul va pleca în două minute grăbiți-vă doar zece lei o călătorie pe mare aud de pe terasa unde stau cu o bere ursus retro în față privind cum vin cum pleacă vapoarele cum vine mulțimea în valuri cum se aruncă în valuri și cum se înmulțește

cupluri albe ca brânza cupluri bronzate ca în revistele style familii cu copii de țâță fete cu țâțele goale familii cu bătrâni în cârje slăbănogi slăbănoage grăsani și grāsane tineri și tinere rockeri punkiști maneliști noroc că dj-ul chior pune muzică strong doar zece lei o călătorie pe mare o sută de lei scufundarea dar niciun preț pentru mersul pe ape pe ăsta îl știe numai isus

III

să vezi ce fază un copil pe malul mării construia un castel de nisip l-am privit curios cum bătea cu lopățica în ziduri în porți și în turnuri am privit uimit cum acestea începeau să se înalțe și se înălțau se înălțau ca un turn babel în miniatură ca turnul babel din biblie am privit apoi și am văzut cum copilului îi crește barbă cum se uită după femei și femeile după castelul lui

am văzut cum o aduce la curte pe frumoasa frumoaselor cum îi face copii și cum o exilează în turn am privit mai departe și am văzut mai departe cum copilul se copilărește pentru copilul său care se copilărește pentru copilul său care se

IV

mie mi-e dor de o apă mare mare cum e marea zice una și nu cred că se gândea la inundații dar eu mă gândesc la cei care vin să vadă pentru prima dată marea mă gândesc la cei care vin și o văd pentru ultima oară mă gândesc la cei care nu se uită în portofel când merg la munte la mare mă gândesc la cei care nici măcar nu se gândesc la munte la mare din cauză de portofel la câte nu mă gândesc în timp ce un gând mare pune stăpânire pe mine și mă înalță pe deasupra mărilor

V

ce forme ce cururi ce țâțe vezi aici nu vezi nicăieri poate doar în filmele porno în filmele porno fără sex dar aici nu e film ceea ce vezi aici se filmează aici și tot aici se urmărește și filmul e un cinema subacvatic aici o realitate ireală care te bucură dacă nu te gândești la nimic care te întristează dacă te gândești la timpul tău la veșnicia ta bine sunt doar vorbe acestea știi și tu că nu există decât existența acea existență această existență care nu încetează să existe

VI

dar dumneavoastră îi zic doamnei de la vila de alături de ce v-ați construit casa la mare dacă adorați muntele văd aici clădiri începute și abandonate clădiri începute și neterminate clădiri terminate dar nefinisate construcții aiurea la fel ca în poezia zilelor noastre la fel ca în deconstructivism de ce v-ați construit casa aici unde se doarme ziua și se petrece noaptea

unde vuiesc întruna difuzoarele la concurență cu un concert de greieri cu țipetele unui stol de pescăruși sub cerul brăzdat de lampioane lasere și focuri de artificii am și la munte o vilă îmi răspunde ea dar îmi place să locuiesc în mine însumi

VII

oricât de bătrână ai fi pentru mine ești bună ești cea mai bună și ești a mea doar a mea cu toate mărite tale cu toți munții tăi știu că întinerești cu cel ce vine la tine știu că îmbătrânești cu cei care pleacă dar pentru mine rămâi fără vârstă precum rugul aprins approved quality geprüfte qualität new york frankfurt london hongkong seoul bucurești costinești nu știu de ce

ai vrut să fii a mea dar mă bucur că ești a mea și ador să fii totdeauna a mea căci vorbesc despre tine mândrindu-mă cu tine și vorbesc despre frumusețea ta mândrindu-mă cu frumusețea ta cu frumusețea ta unică și irepetabilă

VIII

dimineața când se închid toate cluburile și concertul de greieri iese câștigător și-o liniște atotcuprinzătoare se înrouează încet-încet mai auzi în depărtare câte un the lonely shepherd interpretat la fluier de un cântăreț din munți mai auzi la malul mării câteva acorduri de chitară și strigăte de bucurie studențești câteva țipete de pescăruși și valurile valurile mereu

nelineștite în așteptarea răsăritului ai impresia că începe o nouă zi dar începe o viață nouă o viață adevărată și luuuuungă și misterioasă ca insula șerpilor din marea neagră ca triunghiul de aur al daciei sau tunelurile secrete din munții carpați

IX

toată lumea afară din apă strigă paza de coastă toată lumea afară din apă strigă marinarul de pe vasul cu tricolor iar eu meditez la această zicere știind că șaptezeci la sută din suprafața pământului este apă și șaptezeci la sută din corpul uman este apă și duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor și isus a venit la ei [la ucenici] umblând pe mare înțeleg așadar

că ieșirea din ape e un miracol pentru cel care vrea să vadă pentru cel care vrea să fie iar mersul pe ape e o adevărată minune dar câte nu sunt minuni în viața noastră devenită banală ca vaporul cu imigranți care acostează în port

X

pot să vă dau un like domnișoară îi zic unei fete care vine pe plajă cu țâțele goale și părul în vânt are un trup de culoarea pământului are ochii de culoarea mării și doar bikinii o despart de goliciunea edenică pot să vă dau un like o întreb cu toate că acel like se cuvine lui Dumnezeu să i-l dau pentru că „eu cred că Dumnezeu te-a preaiubit/ și trupul ți l-a modelat din

stele/ ca ziua să îmi fii de nezărit/ iar noaptea să mă luminezi ca ele” ea vine și îmi cere un foc și în mine se aprinde focul acel foc care arde și nu se mistuie deloc ea zâmbește îmi mulțumește și tace și mă-mbrățișează cu tăcerea ei

XI

toate apele se varsă în mare și marea tot nu se umple zice eclesiastul ele aleargă necurmat spre locul de unde pornesc ca iarăși să pornească de acolo marea așadar e nesfârșită și e atât de mare că încapă și oceanul înghețat și marea moartă și marea roșie și atlanticul și pacificul și toți munții sunt în mare și toate mările în munți și noi viețuitoarele mării în marea

lacrimă marea picătură de rouă marea e un cuvânt mare un cuvânt cu o mulțime de înțelesuri e un pahar cu apă bucovina după care tânjește cel însetat până când răsare soarele din mare și e mare mai mare decât marea mai viu mai înalt

XII

vezi de acolo vine răsăritul de acolo vine și apusul și norii aceia albi și mărunți și inserarea și vântul și ploaia și furtuna și nesfârșitele valuri valuri rămâi cu privirea ancorată în răsărit și te gândești că se sfârșește sejurul și mai cumperi o zi mai cumperi două trei ce bine ar fi să poți cumpăra și de la Dumnezeu o zi două trei iar el în marea lui bunătate să îți dea exact ce îți trebuie înțelepciune și sănătate și desfătarea fiilor oamenilor o mulțime de femei cum bine zice eclesiastul

XIII

Îți vine să crezi? urmărești zborul unui pescăruș deasupra valurilor zborul unui avion care face reclamă la nutline netbet toortitzi și îți vin în minte bătrânul și marea copilul și marea femeia mării femeia nisipurilor și o mulțime de versuri dedicate ei dedicate mării niciunul însă frumoasei femei de pe plajă celei mai frumoase femei de pe plajă care fredonează azzurro

și îl auzi pe celentano la il ristorante di albert auzi nostalgia anilor șaizeci învăluind tumultul anilor douămii țipătul copilului și vuietul mării toată nebunia și înțelepciunea ei când își aruncă la țarm necurățiile mormane de alge meduze și scoici

XIV

ce frumos ce bine ce binecuvântare să fii barman dj ospătar la mare mai știi ce spunea ezra pound despre meseria asta de poet unde trebuie să-ți storci creierii întruna mai bine să fii salvamar mai bine din cabina ta să privești cum se pierd în zare bărci de pescari de agrement veliere vapoare să ascuți muzică de film dintr-un film în care joci chiar tu să te vezi cum salvezi bouche-à-bouche cele mai frumoase domnișoare ce bine să ajungi în port ca ulysses și epava tot la zece metri de țarm

XV

altă fază: în ziua aceea de unu septembrie douămiiopisprezece ora zece zece minute și zece secunde când se sfârșește vara și începe anul bisericesc am privit mulțimea aceea de trupuri întinse pe plajă la soare în fața mulțimii de valuri și am văzut o mulțime de umbre acoperită de o altă mulțime de umbre am privit mai atent mai departe și am văzut mai departe

o mulțime de schelete îngropate în nisipuri peste care venea o mulțime de valuri iar din mulțimea aceea de valuri am văzut mai apoi cum se ivește această mulțime de trupuri care vine grăbită și se așează pe plajă la soare în fața mulțimii de valuri

Nicolae Băciuț

BOTEZ

Spuneți după mine:

Te lepezi de cuvinte?

Nu mă lepăd!

Te-ai lepădat de cuvinte?

Nu m-am lepădat!

Te-ai lepădat de cuvinte?

Nu m-am lepădat!

Te-ai lepădat de cuvinte?

Nu m-am lepădat!

Scuipă de trei ori.

Fie Diavolul cuvântului

Binecuvântat!

ÎNTOARCEREA

*Pe fiecare bob de grâu e chipul Maicii Domnului
(Mit popular)*

O, Doamne,
Dumnezeu e atât de aproape de mine,
nici nu mai trebuie nimic
să fac;
să privesc doar bucata de pâine
cum se întoarce în făină,
cum redevine bob,
cum se întoarce-n spic,

să văd unduind,
în câmpie, pe valuri de nisip,
bucuria Maicii,
în chip.

ICOANA DIN FEREASTRĂ

Mă-nchin la tine
și mă uit la tine,
în ochii-n care
mă privești.

Mă uit la tine,
și mă-nchin la tine
ca la lumina
din ferești.

Mă-nchin la tine
și mă uit la tine,
până privirea
mi se face rană.

Mă-nchin la tine
și mă uit la tine,
doar prin ferestrele
care devin icoană.

Geo Galetaru

Până la pragul următor

Peste
ceea ce înseamnă micile șicane ale drumului
și ale spiritului
plânsul plopului
un extaz peremptoriu
dar
cine să mai vină
să salveze perspectiva
cine să stea singur
pe un munte de gheață
sângele care nu mai vorbește
și mireasma continentului ca o lăcustă improvizată
o banchiză
o silabă altruistă
frigul ca o ascensiune
pereții și roca intraductibilă
regres omniprezent
la marginea unui atol o grimasă a regnului fără destinație
de sute de ani
aceeași bipolaritate a istoriei
într-un târziu și priveliștea e un scut al iernii
mimica ta conține trădările imperative
ca un dans fără aripi
inima de neatins
ești viu până la pragul următor

Un rest de adevăr

Să vorbesc
de dincolo de ușă
acest privilegiu cu care îngenunchez viitorul
în fața falselor vitrine
v-am spus în treacăt
povestea mea de la marginea iernii
cu pași întârziați și muguri apatici
mai e un rest de adevăr
el rămâne ca o vrabie stingheră în viscol

Din când în când

Din când în când
 moare un poet
 aş spune că lumea încă suportă totul
 biciul unei amnezii de lungă durată
 ne recunoaştem după cicatricile de dimineaţă
 asemenea unor păsări pierdute în ficţiunile timpului
 cine încuviinţează decapitarea în plină zi
 la umbra salutului entuziast care premerge credulitatea
 pasul în afara umbrei
 fantoma altruistă
 din când în când
 inima băţând în ritmul terorii
 defrişând secunde din pupila înecatului
 o fericire ca un drapel zdrenţuit
 la picioarele zeului de unică folosinţă
 peste ani şi mâna ta va vorbi cu florile
 vom aştepta vestea şi ne vom întoarce la casele noastre
 aici e o limită care denotă multă experienţă
 un conglomerat de suavităţi puse bine la păstrat
 din când în când moare un poet
 pe tarabe strălucitoare cuvintele se vând ca seminţele

Doina Guriţă

Lacrimile dimineții

...şi camera albă ascunde urme de tăcere
 absentă.
 Doar nisipul mai curge
 din clepsidră
 iar în iarba de mătase roua se joacă în
 ochi de jărat...
 Sunt lacrimile dimineții
 Adun bob cu bob
 roua în căuşul palmei
 şi-mi ud buzele înfometate.
 Absorb din farmecul dimineții
 zbucium de noapte.

Mama

Te-am văzut lângă steaua mea,
Din carul cu luceferi al tatei
Zâmbeai
Spre calea laptelui cu care m-ai hrănit.
Din tine, din sufletu-ți de zeie
Lacrimi
Cădeau din ochii mării tale verzi-căprui
Din depărtarea care ne aproprie în noapte.
Un Rai
E pentru tine, mama, prea puțin
Din infinitul dragostei de viață
Acum mai mult decât în clipa-n care
M-ai rupt din tine în dragoste de cer.

Lui Nichita ...

L-am văzut pe Nichita aievea, în vis
Un înger blond cu ochi cum e cerul
Arunca zăpadă în focul încins
Să iasă din aburi, în clocote, dorul.
Zăpada fierbea în fum de tămâie
Puternic zidea un cub ferecat
Un colț se zbătea să mai rămâie
Dar Nichita îl voia spulberat...
L-am pierdut la o strajă din noapte
Printre lacrimi de patimi și zbor
Dar l-am regăsit șoptind, printr-o carte:
„Ca să fiu viu, a trebuit să mor”.
Am așezat visul pe noptieră
Sub lumina lunii, pătrunzând printr-un tub
Lângă cartea cu poeme, stingheră
Nichita îmi puse colțul de cub...

CRONICI – RECENZII – REFLECȚII CRITICE

Maria Trandafir

CURAJUL MĂRTURISIRII

Sfidând timpul, mizând pe iubire, sentiment definitoriu, slăvit sau blestemat, singura și eterna temă de creație care nu s-a demodat, Nicolae Turtureanu a selectat cele mai sugestive versuri de dragoste (din cele nouă volume apărute) și le-a publicat în două plachete, **Precedentele și Penultimele** (Editura Junimea, 2014). Prinde viață, în aceste mărturisiri de gânduri și de sentimente, o poveste de iubire unică prin profunzime, prin devotament, prin patimă devoalată cu sinceritate sfâșietoare, dar nu cu patetism, continuând și „dincolo” (fiindcă ea îl ocrotește din cer, în timp ce el își exprimă, încă, dorințele: *să ardă gura-în sărut, să vadă ochiul - zăbovind pe chip, să cadă mâna - mângâind, pe trup*). Din cauza iubirii și direct legată de aceasta (prin *gestul vindecător* ce mângâie cu *aer bun*; prin *privirea* iscoditoare ce se sprijină pe gândul văzut; prin *întoarcerea* spre sine, retrăind intens iubirea), bărbatul a devenit ne-ființă, după pierderea ființei dragi, și a încercat să înțeleagă cealaltă lume (devenită dimensiune a vieții spirituale ce configura noul sens al existenței sale); dar și-a dat seama că pentru a înțelege ce este „dincolo” îi trebuia o alt fel de cunoaștere, spre care nu avea, încă, acces și care presupunea așteptare și inițiere. De aceea, eul îndrăgostit a conceput un spațiu propriu, din dorința de a-și păstra acolo iubirea trăită incandescent, în care să poată pătrunde, ori de câte ori ar fi dorit să-și întâlnească iubita sau s-ar fi simțit chemat de aceasta. Alături de iubire, suport principal al volumului, s-au conturat ca teme și aceea a creației (posibila salvare prin cuvânt), a destinului (favorabil sau dușmănos, considerat *glonte sacru*), a efemerității (întristătoare) și a eternității (plictisitor-salvatoare). Dar acestea se află sub pecetea timpului-stăpân, recompus atât din scrisorile ce vibrau în degetele ce alintau viața ascunsă printre rânduri, cât și din fotografiile ce-au conservat amintiri. Îndrăgostitul, care ar fi acceptat, poate, trăirea în uitare, a realizat că îi era imposibilă atât locuirea în amintire, cât și în afara acesteia, simțindu-se instabil ca nisipul deșertului. Nisip e și în adâncul sufletului, fântână proprie, devenită simbol al răcelii, al tăcerii, al întunericii, pentru a cărei apă va plăti vămă, până când: (...) *și va mai trece timp și-o să rămână/fântâna și urcioul și nisipul*.

Ciclul Nocturne (preluat din volumul cu același titlu) cuprinde poezii care trebuie citite pe acordurile melancolicelor „Nocturne” ale lui Chopin sau ale solemnelor „Nocturne” născute din neliniștile lui Debussy, versurile exteriorizând o tensiune crescândă până la atingerea pasiunii trăite odinioară. Spiritul inventiv al poetului (și al îndrăgostitului) se revarsă în metafore proaspete și îndrăznețe. Un fel de ritual al iubirii lunecă din sfera spirituală în păcatul adamic, bărbatul fiind ispitit de tainele feminității. (Eminescu mărturisea: „nu eu, ci daimonul meu interior e atras de dulcile lumini ale femeii”). Când cere îngăduința de-a o cunoaște (*îngăduie să mă copilăresc,/și să pun mâna pe toate/locurile trupului tău pământesc/ nestrăbătute și necercetate,/pe acest trandafir înflorit,/pe acest orbitor întuneric,/pe acest humus care va rodi,/pe acest zâmbet eteric*), se definește o rugă, dar cu accente imperative. Bărbatul, în ipostază dionisiacă, dorește cunoașterea femeii în vederea plăcerilor ce vor urma, ludicul sugerat de acel *să mă copilăresc* fiind o mistificare.

O sensibilitate deosebită se desprinde din evocarea eidetică a iubitei, ca făptură închisă într-o carte (amintire ce funcționează precum un orologiu ce bate în ritmul inimii), dar și într-un zid al tăcerii, ca o altă Ana, a unui alt meșter Manole, ziditor din cuvinte, materie unică și menită doar poeziilor. Alteori, îndrăgostitul își vede iubita adormind *ca o narcisă* (comparațiile florale fiind la îndemâna marilor poeți), ce-i luminează casa *cu somnul ei*, în timp ce el se roagă *să nu se facă niciodată ziua*.

Altele sunt tonalitățile poetice, când viața iubitei va deveni ne-viață. Opunându-se uitării, adâncindu-și conștient rana sufletească, pentru a locui pe mai departe în durerea căreia i se supune, bărbatul încă îndrăgostit, trecând prin „vămile pustiei”, în absența femeii iubite este orb și surd, trăind starea de *apnoux*: „nu mai respir”. Un fel de tânguire își ia zborul din *Nocturne*, cu inflexiuni duioase: *gura ta mai știe să ardă/ ochiul tău mai știe să vadă/ mâna ta mai știe să cadă*, cu tonalități de bocet: *cine va plânge/cine-și va deschide sufletul în piele îmbrăcat/ și trupul meu se clatină/ și trupul meu se clatină*, și cu un ritm de cantilenă: *și nu-mi răspunzi, și nu-mi răspunzi și nu...; (...), dar unde-i/, dar unde-i?*

Trăind într-o realitate banală acceptată, supusă automatismului existențial (*stâng-drept-stâng*), poetul înregistrează metamorfozele timpului cu indiferență, dorindu-și doar să fie acoperit de *lacrima violetă*. Plânsul fără lacrimi (cel mai dureros) nu-i aduce alinare, adâncindu-i dorul de iubita-liman, spre care se îndrepta, după rătăcirea pe valuri agitate. Destinul se arată neînduplecat (*din clipă-n clipă vine omul negru/să ne aducă laptele și soarta*), deși cei doi s-au închis într-un spațiu ezoteric, în care nimeni n-ar fi putut intra fără voia lor. Frigul morții a încremenit spațiul și durata, o alternativă existențială posibilă fiind topirea timpului, băut apoi dintr-o *candelă păgână*. Surparea ființei lor, ea – datorită bolii, el – din neputința de-a o salva, duce la starea de ne-auzire și de ne-chemare. Un gol continuu va simți cel rămas, deși iubita e ubicuă, imaterială ca aerul, nepăsătoare față de timpul veșnic, pe care îl poate cerne prin sita amintirilor. O vede ca pe o catedrală (dar nu încremenită ca aceasta), în nisipul nestatornic, (căci nestatornică e umbra), în flori, în fântână și-n izvor (emanând miresme și răcoare, curgând cu nesferată mișcare). Prin analogie cu ziua, iubita este lumină neprihănită, dimineată perpetuă, flacăra aprinsă, ceață de lacrimi. Rămas singur în povestea de iubire, poetul trăiește agitația copacilor *loviți de vânt*, singurătatea constelației „Steaua oierului”, neodihna păsărilor, fără a-și găsi un punct de sprijin. Joacă doar șah cu viața, fără să câștige. Convins că femeia lui i-a fost predestinată, împărțășind existența comună și-n alte timpuri, prin anamneză și-o apropiere, ca într-un altfel de euritmie: *respiram cu o singură gură/ priveam cu o singură privire/trăiam cu o singură inimă*. După multe căutări, femeia „blândețea iubitoare” i-a hotărât, înlănțuindu-l definitiv, destinul.

Nicolae Turtureanu își cenzurează trăirile și nu cade în patetism, dozându-și confesiunile și sentimentele, iar când simte că acestea sunt prea intense intervine cu un ton intenționat desuet și elegiac, ca în poeziile intitulate *Romanț*. Discursul liric, evident subiectiv, este particularizat prin accente narativ-evocative, într-o derulare de imagini definitorii pentru unica lui femeie, aflată în alte dimensiuni ale existenței, căci are: magie (luată din mitul muntelui), nelișițe (din curgerea apelor), suavitate (din mirifica lume a florilor), blândețe (din liniștea adierii). Sărutul e arsură, provocând durere și plăcere: *două tășuri repezi, ca două filamente/ îmi săgetară gura și-o puseră în zale/ Săgețile carnale, oho, buzele tale/*. Acest „oho” exprimă încântare, surpriză, mirare, admirație, plăcere, scena rămânând memorabilă. Cu atât mai curioasă pare tenta umoristică vizibilă în rimarea unor cuvinte ce surprind prin prozaism ludic: *o iubeam mult/ avea un tată așa de cult (...), dar pentru mine era cam trist/că niciodată nu dansam twist*. O atmosferă familiară, cu alintări copilărești (*pisică bosumflată/torcând sub plăpumioară*), amintind de lirica intimistă, îi oferă o zi de iarnă care ar fi trebuit să fie o duminică veșnică. Dar, oricât ar încerca să fugă de patima trăitoare în sinele său trupesc și sufletească, femeia iubită rămâne realitate și părere, dispariție și apariție, moarte și renaștere.

Poeziile fără titlu se bucură de o libertate totală de expresie, eul îndrăgostit oscilând între un „atunci”, marcat de apariția primei și ultimei iubiri, *blândețea iubitoare*, evocată neprefăcut și simplu, aparținând unui timp pe care-l caută, pentru că nu vrea să-l uite – și un „acum” săgetat de durerea acută a singurătății.

Dragostea, prezentată paratactic (*ca niște ochi care ard, /ca niște mâini care se întind, /ca două păsări care și-au pierdut graiul, /ca o boală tainică și rușinoasă, /ca o vrajă, /ca o poezie nescrisă, /ca o voluptuoasă infracțiune, ca un blestem /ca iarba de leac*), a fost îndelung căutată, iar memoria activ-afectivă a eului a reținut detaliile care o individualizează pe femeia iubită.

Asumându-și experiențe lirice dintre cele mai diverse, Nicolae Turtureanu face o demonstrație de virtuozitate stilistică, integrând în poeziile sale, la locul potrivit, versuri sau fragmente de versuri din Eminescu, Barbu, Arghezi sau Stănescu, titluri de opere: *De la pământ la lună* (Verne), *Luna și doi bani jumate* (Maugham), *Luna dezmoșteniților* (O'Neill), clișee internaționale sau refrene populare, într-un exercițiu intertextual ingenios.

Cu valențe sugestive s-a definit jocul temporal, rezultat din alternanța imperfectului, ca timp al evocării continue (implicând eternitatea), cu perfectul compus, timpul revolut al trăirii definitive, sunând ca un gong al destinului. Ochiul a perceput anumite culori sugestive pentru dezvoltarea aceluiași sentimente obsesive, disipate în imagini vizuale ce implică anumite semnificații: albastrul este asociat răcelii (lespezi albastre); albul – încremenirii și depărtării pure (cer alb); negrul – morții și suferinței (soare negru, zăpadă neagră, clipă încremenită-n negru); roșul însemnând un început al vieții (*fluture roș ieșind din crisalidă; cearșaful roșu al dimineții*).

Nicolae Turtureanu, pentru care, într-o vreme, poezia *curgea potopitor*, iar poemul *năvălea vijelios*, rămâne creatorul unui imaginar artistic convingător, cu o atmosferă unică de învăluire hipnotic-senzuală: *din tine am sorbit ca din izvor; în mine ești scrisă ca într-o carte; ți-am supt sânii /ca seceta apa fântânii; buzele - săgeți carnale; trandafir înflorit – gura; mă bandajezi cu stele din cap până-n picioare; genele tale respirau adâncul; ea toarnă-n cupe surâsul; lacrima necursă pe obraz e un miracol; în floarea florilor mă înfășori, /dragoste-n floare; sărutul – punctul de sprijin a două guri (!); îndrăgostitul e rugul, femeia iubită e floarea ce-l cuprinde. Prin metaforă, poetul reușește să fulgere cititorul, trezindu-i emoții și colorându-i visurile.*

Deși nu pare preocupat de prozodie, trebuie subliniată prezența rimelor rare, ingenioase („de lux”, cum au fost numite cele eminesciene), acestea fiind o altă dovadă a virtuozității poetice: *reviem/totem; libații/inundații; fain/design; tren /Chopin, Florența/absența; frenezia/eutanasia, Damasc/pasc; dulcea/Tulcea, atroce/Croce; numim/Grimm* (rimează, surprinzător, adjective cu substantive comune sau proprii, verbe cu substantive, neologisme cu termeni uzuali, banali chiar, fiind neobosit în crearea unor neașteptate împerecheri de cuvinte

Vulnerabil în totul /și de neatins /de niciun glonte, încercând să vadă *văzutul cu nevăzutul*, tandru și senzual, cu suflet *rotund*, Nicolae Turtureanu a simțit că dragostea lui e *rotită pe osia erorii*, fără să știe de ce și de cine. Un *soare cu ochiul orb* a sorbit-o, făcându-l pe el, îndrăgostitul fără speranță, să realizeze că îi este imposibil să-și înfrunta soarta. Excepție a făcut destinul său poetic, recuperator, poezia fiindu-i iubire și viață, neodihnă și somn, visare și trezire, menită ca „har și condamnare”.

Zenovie Cârlegea

Un roman de epocă evocându-l și pe „teatralistul” Eminescu

NINA CERANU: „DOAMNA DE DE SPION STRASSE“

Poetă, prozatoare, jurnalistă, editoare de periodice („Orient Latin”, „Țara Mehedințului”, fondator-coordonator al Editurii Eubee), promotor cultural, timișoreanca NINA CERANU (n. Manofu, 17 decembrie 1948, Jiana /Flămânda, Mehedinți) a susținut, în urmă cu două decenii, o lucrare de doctorat

dedicată poeziilor revistei „Familia” a lui Iosif Vulcan, deci și scriitoarei bănățene, mai puțin cunoscută, **Emilia Lungu-Puhallo** (1853-1932), autoare de poezii, proză și publicistică publicate prin revistele românești din Ardeal și Banat, îndeosebi în „Familia” de la Oradea. Considerând că, dacă ar evoca-o într-un roman de epocă, altul ar fi profilul, mult îmbogățit, al uitatei scriitoare, d-na Nina Ceran a scris și un roman în care „alternează concretul din biografia și scrierile ei, cu ficțiunea, spre a da coerență personajului”, modalitate compozițional-artistică mai la îndemână pentru o scriere „recuperatorie” a unui destin „în mare parte nefericit”, Emilia Lungu-Puhallo ilustrând „un stil de viață propriu, în neconcordanță cu módele și modelele vremii” (*Cuvânt de lămurire*). Mai ales că, într-un interviu, autoarea mărturisește că și-a descoperit „niște afinități cu autoarea respectivă și am zis că e păcat să lăsăm în uitare niște oameni care au contribuit și ei la ceea ce avem azi”.

Romancieră cunoscută cu peste o duzină de cărți de proză și romane, câteva premiate de Filiala Timișoara a Uniunii Scriitorilor din România (dintre acestea amintim: *Câmpie însořită*, 1988; *Singurătate în doi*, 1993; *Cimitirul nevolnicilor*, 1994; *Viața în Ithaca*, 1995; *Umbra Iscarioteanului*, 1997; *Cartea morților*, 1999; *Americanul*, 2000; *Libertățile bufniței*, 2001; *Strigătul*, 2003; *Duhul fluviului*, 2006; *Cele trei fețe ale orașului*, 2021), Nina Ceranu este deja o prozatoare experimentată, de aceea nu ne surprinde maniera în care și-a compus romanul *DOAMNA DE PE SPION STRASSE*, cu subtitlul „Cel ce n-a găsit drumul s-a rătăcit?” (Editura Eubeea, 2016, 348 p.), dedicat uitatei scriitoare bănățene Emiliei Lungu-Puhalla și lumii prin care a trecut, reprezentând aproape două jumătăți de veac (XIX-XX). „Cercetător de cursă lungă” al amintitei figuri literare și „romancier cu investiții în geografia literară a sud-vestului românesc, cu cărți experimentale, poetă validată și de romanele epistolare, Nina Ceranu încearcă să împlinească imaginea unor inițiative ale feminismului autohton, dar și biografia unui scriitor important pentru definirea Banatului imperial, pentru definirea Timișoarei, ca adevărată Capitală culturală a Europei.” (Cornel Ungureanu).

Doamna de pe Spion Strasse (Editura Eubeea, Timișoara, 2016, 348 p.) este un roman social de epocă, restituindu-ne în sens „recuperator” figura unei femei cultivate și cu apetit literar, nu atât prin cultivarea documentului, - deși nu lipsesc inserții din ziarele epocii ori reproduceri de texte literare, îndeosebi poezii, pentru care autoarea întocmește în final o listă cu trimerile respective -, cât printr-o compoziție romanescă în care ficțiunea își are rolul hotărâtor, acela de a evoca, în linii controlabile, aspecte din viața protagonistei, întâmplări din societatea timișoreană a vremii și, desigur, mari evenimente, cu impact european, precum Războiul pentru Independență sau Primul Război Mondial.

Ceea ce se observă de la început și poate intriga pe cititorul mai puțin obișnuit este limbajul narativ, romanul fiind scris nu în maniera romanelor realiste sau de azi, în stilul caracteristic epocii contemporane, ci într-un idiom lingvistic în desfășurare, marcat deopotrivă de savoare vorbirii românești de acum o sută de ani și de particularitățile limbajului bănățean de la început de secol XX și din interbelic. Autoarea dă impresia că, ieșind din cadrul general al limbii române uzitate azi, se fixează ușor pe spiritul lingvistic al epocii, și asta nu numai în felul de a vorbi al personajelor, ci și în celelalte modalități de realizare artistică, în narațiunea cu rol aproape dominant și, desigur, în pasajele descriptive. La care se adaugă reliefarea graiului bănățean, de la lexeme și sintagme specifice (*a abzice*, *ajest*, *avrame*, *baibafir*, *băgrin*, *bigoterie*, *camizol*, *călaie*, *cotoroage*, *cotăriță*, *a delătura*, *a se deobliga*, *a desmăgi*, *firang*, *hârț*, *havaie*, *jeuri*, *marvă*, *melisă*, *a molări*, *motcă*, *oarzână*, *orfandrofiu*, *pacă*, *parastisește*, *păsulă*, *povidlă*, *a protimisi*, *prefriptă*, *sadă*, *serj*, *smacuri*, *socaci*, *sucnă*, *șcățulă*, *a șuscăi*, *șpoherț*, *uiajă*, *ujină*, *zăbunit* etc.) până la fonetisme dialectale (*astrânge*, *mariate/ nemariate*, *părincele*, *plămăgească*, *pozănar*, *gardilop*, *neispovedit* etc.), ba chiar la cuvinte și expresii cu savoare arhaice: „invitații la soarea”, „îi căzuse sarcina de a...”, „domnișoara Milia, *lady patronesse* a balului, întâmpinată de către un sâmbriaș al învătătorului”, „învătătorul pensionist Lungu”, „Isac te va îmbeta de iubire”, „se deobligă a petrece însoții”, „urcând cu geamântul din animă”, „a ieși la parloar”... Necesitatea unui *Glosar*, așadar, se impunea de la sine, de unde încă o notă de buchiseală cărturărească.

Uneori, autoarea reproduce limbajul înflăcărat al *teatraliştilor* de felul lui Mihail Pascaly care, „încununat din toate părțile cu cocarde naționale”, le spune celor de la Timișoara că „misiunea noastră sacră e aceea ca teatrul să-și urmeze drumul de lumină orbecăit prin grele hățșuri, iar actoricescul hulit meșteșug de a duce spiritul patriotic prin toate arterele națiunii noastre, pentru a deștepta poporul și să răspândească într-însul ideea de naționalitate”. Sau această tiradă, cam inadecvată la 1868 în gura unui profesionist precum Pascaly, potrivit căreia „avem autori de excelență și opera lor bate mereu toate traducțiunile pe care le primim din când în când”, dar recunoscând public „că lipsește critica serioasă, fără de care o literatură nu poate înainta.” Apoi „ar mai fi și problema traducerilor artificioase, dovadă că mai intervenim și noi actorii în a ajusta replici după părerea noastră.” Dacă rândurile de mai sus amintesc de „Introducția” lui Kogălniceanu privind „mania” traducerilor, necesitatea creării unei literaturi originale și cultivarea unei critici literare nepărtinitoare, din numărul inițial al „Daciei literare” (1840), limbajul curtenitor al tânărului Nanu Moga pe lângă viitoarea învățătoare Emilia trimite, involuntar, la Rică Venturiano al lui Caragiale: „Ești un înger! Te iubesc, ți-o spun și așa, cu toate că o știi; poți dispune de viața mea, de vrei!”, „Milia, Dumnezeu mi-e martor cât m-am amoretat de dumneata...”, „am tresărit întâiași oară, după Sălcuța (...). Dar n-a fost să fie..., era promisă...” Declarația junelui, în general „prospectele lui de viață o înnoară” pe tânăra, care spune franc, cu o mare luciditate scrutându-și destinul: „Nanule, sunt mai tineră decât dumneata și totuși îmi dau sama că griile delătură iubirea. Ce s-ar alege din talentele mele în vegetările mizeriei? Voi să fiu învățătoare. Cu toate că știu că (...) o femeie, chiar geniu de-ar fi, va dobândi în speța mea, doar profesoratul, și acela până la școli secundare. Și pentru întâia dată asta și doresc.” (Pe acest Nanu, avându-și alături „soața și doi copii”, Emilia îl va zări pe stradă la Viena, unde merge, după moartea soțului și noului născut, să participe la ședințe de spiritism, să vadă spectacole la Operă etc.).

Romanul dedicat Emiliei Lungu-Puhalló începe cu descrierea unei scene de societate, la patinoarul din Timișoara (un animat „loc de excelare, mai neted decât toate parchetele din saloane”), unde, pe un soare cu dinți, se dau pe gheață fete și dame „într-o copilărească fandoseală”, toalete etalate și „sănii elegante” zburând „pe glanțul drumului”, în general o impresie de „haos pestriț” și o poftă de viață a acestor „ființe vivace”, după zisa lui Schiller: „Des Lebens Mai bluht einmal” / *O dată (în viață) înflorește luna mai...* Aici Emilia, fiica învățătorului Lungu, îl cunoaște pe Nanu, dar fata își dă repede seama că viitorul medic dentist nu este de ea, mai multă admirație amestecată cu sentimente neclare având pentru Iulian Grozescu, unchiul ei, actor și autor de poezii, care, când trupa lui Pascaly (iulie 1868) vine să dea reprezentații la Timișoara, va fi căutat de adolescentul Mihai, angajat al trupei, nimeni altul decât *Eminescu*. Se cunoscuseră cu un an în urmă la București, Grozescu retrăgându-se acasă din cauza morbului care-l rodea (ftizie), departe însă a-și îngriji sănătatea. Foarte interesante paginile în care tânărul poet devine personaj de roman, acesta și Grozescu, ba chiar tânăra fată publicând poezii în „Familia”. Autoarea înaintează ideea că, fiind la „Familia”, acest Iulian Grozescu „i-ar fi schimbat numele lui Eminescu”, deși în mai multe rânduri Iosif Vulcan a mărturisit cum în iarna lui 1866 a primit de la Cernăuți poezii semnate de un „privatist”, semnându-i debutul cu numele românizat însușit definitiv de poet! Este, cunoaștem, și *legenda Grozescu* una din „mistificările” biografiei eminesciene, căci de niciunde nu rezultă, documentat, că cei doi ar fi fost prieteni așa cum sunt zugrăviți în carte, dialoguri imaginate, desigur, între poet și „finul său literar”! Reținem, totuși, câteva trăsături ale fizionomiei eminesciene („ochii negri, scânteietori, îi dădeau cu asupra de măsură o lumină vrăjită, parcă din alte lumi și, peste toate, sta cununa de păr negru dat îndărăt, des, și niște sprâncene desemnate parcă de creionul Domnului”; „voce mică, dulce și melodiosă și o expresiune de a spune cuvintele, cu un accent de care ar fi fost gelos cel mai mare cântăreț”, „zâmbetul ușor ironic al lui Mihai”), precum și aspectul vestimentar („aceleași haine ca și-n hăl an îl îmbrăcau”, pe care în urmă cu doi ani i le dăruise, la Sibiu, Nicolae Densușianu)... Grozescu, cu fața pală și tras de boală, dar care nu renunțase la cafea și alcool, dincolo de observația confratelui teatralist, îi spune: „dumneata prea judeci bine cu mintea dumitale de om tânăr, chiar prea bine...”

La întâlnirea din birt, acesta îl întreabă pe Mihai dacă „a dat de urmă fratelui”, fiind vorba de Nicolae Eminovici, absolvent de Drept la Timișoara, lucrând în biroul avocatului Emmerich Christian, probabil și la avocatul Cerneca din cetatea Timișoarei (se stabilise în 1881 la Ipotești, având probleme de sănătate).

Remarcăm documentarea autoarei în privința venirii trupei teatrale conduse de Mihail Pascaly, alcătuită din șapte bărbați și cinci femei („între noi și poetul Mihai”, precizează directorul, bucuros că la Timișoara soția lui, actrița Matilda născuse un băiat!), entuziasmul orășenimii și spiritul militant pe care-l reprezentau aceste reprezentații ale teatraliștilor aducând „mângâiere și speranță”, conștienți de misiunea lor patriotică, civilizatoare, promovând limba românească, după cum se exprimă poetic Grozescu:

„Temesiana cea bătrână

Pare că-a întinerit

Căci azi Thalia română

Prima dată au sosit.

A sosit să ne vestească

Că așa vom mai trăi, -

Limba dulce, românească

Dacă-om ști a o iubi.

.....

Fii dar zâna salutată

P-ast pământ vechi, strămoșesc –

Și vesteasc-n lumea lată

Că și-aici români trăiesc!..

Limba noastră „e atât de sonoră (...) și atât de dulce melodioasă ca și a Italiei, iubita noastră soră, și aproape ca a nefericitei Spanii”, declară Pascaly, însă „toți o resping, e predată rău în școli, de secole, gonită din teatru, din saloanele elegante ca și din modesta cămăruță a celui ce muncește ziua pentru a cheltui seara.”

Suntem în vara lui 1868, când de un an de zile Ardealul împreună cu Banatul și alte ținuturi românești făceau parte din Imperiul Austro-Ungar, iar reprezentații teatrale de felul celor date de Pascaly la Brașov, Sibiu, Lugoj, Timișoara, Arad, Oravița generau mare însuflețire în rândul românilor. Peste doar doi ani, student fiind la Viena, Eminescu va fi citat de procurorul statului maghiar pentru criticile la adresa dualismului austro-ungar aduse în articolele sale publicate în ziarele de la Budapesta, „Albina” și „Federațiunea” (a scăpat de urmărire tocmai pentru că avea domiciliul la Botoșani, în afara Imperiului, fiind socotit deci un străin!, altfel, precum Slavici, Goga, Nicolae Cristea și alți militanți români, ar fi cunoscut temnițele ungurești)... Apoi, vom fi martorii unui destin uman concomitent fie cu evenimente din Banat și din țară, fie cu acelea din Mitteleuropa care vor duce la asfințirea Imperiului și închegarea României Mari.

Romanul urmărește, mai mult în registrul evocării narative, destinul tinerei Emilia, care, devenită „învățătoareasă” la Școala primară de fete din Izvin (prima școală de fete din Banat), cu recomandarea episcopului Ioan Meșteanu al Aradului, nu poate să suporte multă vreme anumite mentalități, deși avea vocație pedagogică, drept care demisionează (se dedicase împreună cu școlărițele acțiunii umanitare organizate de Crucea Roșie, pentru ajutorarea soldaților români combatanți în Războiul pentru Independență). Vederile Emiliei, destul de progresiste în activismul ei feminist, nu depășesc buna cuviință, de aceea, revenind în familie, va privi lumea sus-pusă cu un ochi critic. Episodul căsătoriei cu ofițerul croat Isac Puhallo de Brlog (pe care îl cunoscuse la una din reuniunile muzical-dansante de la Timișoara la care fusese invitat Ion Vidu - tablouri memorabile de epocă!), este poate cel mai bine reliefat, prilej de a cunoaște capitala Bosniei, Sarajevo, și Mostarul. Obiceiuri, tradiții și felul de viață al musulmanilor, precum și o oarecare „maturizare” a personajului sunt evocate într-o succesiune de scene convingătoare, cu inserții de documente private.

Emilia rămâne gravidă și, cu dor de familie și țară în suflet, profită de o bună ocazie de a-și revedea părinții rămași la Timișoara. Pe de altă parte, ofițerul Isac nu poate renunța la jocul de cărți și la „petrecerile cu beutură” de la Cazinoul militar, de unde și discuțiile din familie. La Timișoara se naște Emil, fiul Emiliei, care va trăi doar câteva zile. Nenorocirile vin într-o succesiune greu de suportat, astfel că sufletul protagonistei se repliază într-o viață interioară mocnind dureros. După asasinarea lui Franz Ferdinand, moștenitorul tronului imperial austriac, și a consoartei sale, Sofia, la Sarajevo (28 iunie 1914), izbucnește Primul Război Mondial. Ofițerul Isac murind înainte, conform telegramei primite de Emilia, va fi înmormântat în cimitirul de la Mostar (ulterior ea va merge să vadă locul de veci al fostului soț la cimitirul militar din Mostar). Părinții, bătrâni, abia își mai duc bolile. Prima moare mama, după care chinuit de boală se stinge și învățătorul Lungu. Fiica le poartă părinților o vie prețuire, organizând parastase de pomenire la cimitir și fiind altruistă cu semenii. Emilia rămasese să administreze casa de pe Spion Strasse, cu chiriași săraci și alții rău platnici. Va cere ajutorul Primăriei în repararea casei (căzuse un planșeu) și chiar al poliției pentru dispariția unor bunuri (ultima dată, chiar pendula de pe sală). Între timp își scrisese și lucrările, unele din acestea fiind publicate, de la poezii la note de călătorie, proză...

De remarcat la fiica patriotului dascăl bănățean solidaritatea cu cauza românilor, atât înainte cât și după Primul Război Mondial, „la 3 august 1918, în fața Bisericii Sf. Ilie” fiind în stradă, aproape de comandantul regimentului, colonelul Virgil Economu, și alături de mulțimea care ovaționa primirea armatei române („lecția de onoare a timișorenilor”). Erau ovaționați luptătorii și mai-marii „glorioasei oștiri române” ce va veni „să ia în moștenire cea mai mănoasă și mai binecuvântată parte a României Mari: Banatul mult încercat”.

Acțiunea merge până prin 1929, când eroina are 76 de ani și „știa că omul pierе și nici umbra nu-i rămâne-n urmă”. „Era noaptea de 31 decembrie”, de An Nou, când colindau copiii „cu steaua și cu sorcova” (*steaua* este parcă de Crăciun!). Voia bună se auzea pretutindeni, notează autoarea, iar într-un târziu „mărețele ziduri se culcau și ele”. Singură în camera ei, Emilia gândea că „viața e o pribegie”, ba chiar „un surghiun dat de Dumnezeu, totuna cu visul ei de sihăstrie, cu reculegerea și evlavie”. Și finalul autoarei, care rezumă viața de zbucium a Emiliei Lungu-Puhallo: „*Ziare, luptă, poezie, visare, ură, iubire, toate încap într-o viață de om și cu un cuvânt întregitor: Milia.*”

Să precizăm că ziarista și învățătoarea Emilia Lungu-Puhallo, fiica profesorului și publicistului Traian Lungu, a murit la 16 decembrie 1932, ea fondând în 1872 prima reuniune a femeilor din Banat („Reuniunea Damelor”) și colaborând la numeroase ziare și reviste cu poezii, nuvele, schițe etc.

Oare acesta a fost „drumul” protagonistei, în viață? Dar despre ce „drum” este vorba în întrebarea pe care autoarea o așază ca subtitlu al romanului: „*Cel ce n-a găsit drumul s-a rătăcit?*”... Cu siguranță nu, căci, dacă viața este „o plăcută plimbare prin existență”, cum reflectă undeva Emilia, atunci, departe de a-și fi trăit viața ca o „plăcere”, ci ca o permanentă căutare, spiritul ei s-a regăsit pacificat în „reculegere și evlavie”...

Roman „doric”, după clasificarea trinitară a genului făcută de criticul literar Nicolae Manolescu în eseu „Arca lui Noe”, *Doamna de pe Spion Strasse* oferă cititorului convingerea obiectivității, dar evocarea în sine a unei făpturi îndrăgite documentar dezvăluie și o afinitate electivă, în sens goethean, căci, dincolo de străduința de a crea situații, personaje și atmosferă, într-un limbaj sui generis lucrat documentar, unda de sentimentalism care învăluie figura „învățătoarei”-scriitoare se simte, ca un vâl de borangic sub care se joacă drama vieții acesteia. Există, desigur, și o tendință de livresc, prin citarea *ad hoc* și *in extenso* a unor texte (fie folclorice, fie poezii culte etc., cu indicarea publicării lor în lista cu *note* din final), dar și un accent poetic și de onirism fantasmatic (vezi episoadele visurilor premonitorii, referitoare la moartea soțului, apoi a copilului).

Că în registrul ficționalizării românești se valorifică din plin un paseism în dimensiunea lui spațio-temporală, umană și caracterologică, e lucru, iarăși, vădit (prefața dlui Constantin Stana este o probă de lectură atentă și impresie estetică de ordin critic: „Resursele paseiste ale ficțiunii literare”, pp. 5-20), după cum și observația dlui Dumitru Vlăduț, care postfațează lucrarea, potrivit căreia dacă „Viața între zero și unu” (2014) este romanul periferiei timișorene, atunci cu romanul „Doamna de pe Spion Strasse” autoarea se situează în însăși inima orașului, e adevărat, de pe la 1860 până la 1932, vreme cât o viață de om, antrenând personaje reale, verificabile în plan istoric și social.

Protagonista nu e un nume celebru, dimpotrivă, ilustrează un destin modest, de aceea valoarea de „biografie romanțată” incită și are valoare „recuperatorie”, cum scrie autoarea într-un „Cuvânt de lămurire” (nu e cazul, - observat de G. Călinescu în legătură cu romanele lui Lovinescu despre Eminescu și Veronica Micle, - unor personaje celebre inadecvate pentru lucrări romanțate)...

În genere, romanul se dovedește interesant sub aspectul „reconstituirii” în ficțiune a unui destin de scriitor minor, în marginea unor realități documentate, dar și sub forma „scriiturii” în care dna Nina Ceranu („inconfundabila personalitate” – Marian Odangiu) a hotărât să-și portretizeze eroina (prezentă și cu varii texte, transcrise cu italice), cu aromele autentice și cerneala *retro* a văditei artisticități.

Ionel Bota

Ion Agârbiceanu. Nuanțele umanului și dispersia gnoseologică în povestirea *Părinți*

Prozator complex, excepțional psiholog, constructor de narațiuni pe fundamente arhaico-simbolice, Ion Agârbiceanu s-a aplecat temeinic și asupra tipologiilor din planul autogenetic al magmei epice. Oralitatea discursului epic ține de aspirația identitară a personajelor, de aceea narativitatea se încadrează foarte bine la tematica unor comunicări situaționale. Anul 1922 era anul apariției volumelor *Scene*, la București și *Spaima*, la Craiova, ca și al unor colaborări în presa vremii. Povestirea *Părinți*¹ este o mostră de extensivitate a mesajului arhaic în încifrările lumii moderne. Regenerescențele cutumei trimit, e drept, la cheia care poate deschide tematici ale interpretării dar tiparele epicității edifică un imaginar semantic, cum ar spune Lintvelt.²

Moartea, „jocul secund” al vieții, este, aici, o răsturnare a realității și vector evaluativ al narării. Propozițiile sunt încărcate de așteptare, de întuneric, de moarte. Familia bădicului Gheorghiiță, bărbatul Chivei, așteaptă vestea de pe front, de la fiul cel mai mic, Niculae. Așteptarea înseamnă, aici, inițiere, așteptarea este răspuns, răspunsul aduce dezlegarea. Între formă, întunericul întrebărilor fără număr, și esență, înluminarea prin răspuns, familia tânărului plecat pe frontul primului război mondial caută împăcarea în sine. În acest fel gândul sfidează întunericul: „De vreo patru ani, după câte vești n-a alergat Chiva lui, și toate nu i-au fost de niciun folos! Câte nădejdi nu și-a făcut, și toate au fost zadarnice! El intră în casă, se lasă pe o laviță, cu gândurile împrăștiate. Cu cât i se împrăștia gândurile, cu atât își simțea sufletul mai greu. Va fi rămas așa vreun ceas; întunericul copleșise tot jurul, numai pe vatra din tindă mai lumina un ochi de jar.”³

Un fatalism de factură tradițională configurează antiteza: viață-moarte, trecut-prezent. Iar traversările destinului sunt partea de dialectică întreținând interogatoriul difuz. Teamă și speranță, elementele contextului aparțin și ele temei, învederează principii ale decantării metaforei. Totul în această proză este semnificație, totul irumpe din coerența iradierilor imaginative ale prozatorului, intuind vremelnice aneuri în puterea personajului de a citi/reciti viața întruchipată într-o idee semantică despre moarte. Fictivizare a unei altfel de nostalgii, angoasa existențială asociază ființei morale tocmai convențiile viziunii. Amintirea este moarte, ea induce reluarea trecutului în memoria dureroasă, activă. Despre Ion, fiul mai mare, „vorbește” amintirea, augmentând forța metaforei plurale într-o proză instinctuală, concretă, directă: „Cu moartea celui mai mare, cu a lui Ion, în anul întâi al războiului”, s-a împăcat mai ușor. Venise în spital, chilărit rău. Cum ar mai fi trăit?! Și cum era cu satul aproape de arac, a căpătat voie să-l îngroape acasă. L-au adus cu carul lui, cu boii lui. L-a văzut cu oasele frânte, l-a văzut mort, îl are aici în cimitirul din sat.”⁴

Conversația bădicului Gheorghită cu amintirile sporește, în strategiile prozatorului, autenticitatea tabloului. Mănat de angoasă (aici, mai degrabă, sintaxă cosmică a unui decupaj confesiv, memorie ocultată), sufletul trăiește în paradox, în viața ca proiect perpetuu dar și sursă de speranțe. În vreme ce golul interior, vidul, moarte este, disperare zguduind ființa. Or, descripția epică pare a se concentra în semne iconice. Așa cum, în anii '80 insistă să le definească, de pildă L. Sfez, ca „revoltă surdă”.⁵ Astfel, implacabilul e situat, cumva, în avanscena istoriei (poveștii) relatate iar tragismul îl bănuim doar în intertext: „*Dar Niculiță! Știa el de mult că băiatul nu poate fi între cei vii, - de patru ani n-a mai dat nici un semn de viață. Credea că s-a împăcat și cu moartea lui, - așa părea că-i spune sufletul împietrit de durere.*”⁶

Dezabuzările suferinței, durerii, întâlnesc perspective tot în amintirea-rememorare, tragismul fiind unul de expresie. Aici, omul păstrează amintirea ca sigiliu al conștiinței. Din acest real agonizant, textul și omul alunecă într-un onirism dezinvestit, confesiv și pozitiv: „*Îi răsări în suflet, nespus de limpede, chipul feciorului, așa cum îl văzuse în ziua plecării la război. Năltuț, bine legat, cu mustăcioara abia mijind, cu ochii negri umezi de înduioșarea despărțirii. Îl văzu apoi pe când era în leagăn, pe când era de-o șchioapă, pe când păștea vitele, pe când mergea singur cu plugul și la toate trebile. Ce mai bărbat ar fi ieșit din el!*”⁷ Căciula celui dispărut adusă de pe linia frontului de Ionu Șchiopului, vrea să fie, în strategiile naratorului, substitut al transcenderii, martor tăcut în spovedanie. Textul prozei, chiar, e o înlănțuire de evenimente simbolice. Deprimarea confirmă prelungirea ceremoniei cuvintelor, solemn ritual și mesaj al ființei în contratimp. Pe surse folclorice, cutumiare, asamblajul epic e o meditație construită în același registru grav: „*Bădicul Gheorghită rămase până dimineața, nemâncat, tot mângâind o căciulă. O purtase feciorul Niculiță, și, pe patul de moarte, îl rugase pe Ionu Șchiopului s-o ducă acasă, s-o deie tatălui său, era încă bună și ar fi putut s-o folosească. Dacă n-ar fi fost dorința asta din urmă a lui Niculiță, Ionu Șchiopului n-ar fi spus nimic în sat, deși el i-a ținut lumânarea. Împreună au luptat, deodată au fost prinși și, cu patru ani în urmă, când citise scrisoarea de la Ion, era scris în ea că-i laolaltă cu Niculiță a Chivei și că sunt sănătoși amândoi*”⁸.

Structural, narațiunea e consistentă, profundă. Veridicitatea, arătam și mai sus, ține de o sinergie a acestor referințe simbolice. Meditația gravă se concentrează în pitoresc dramatic, variantă a reveriilor sufletești din poezia tradiționaliștilor interbelici. Etosul folcloric nu este unul contaminant, dar cutuma, patetic și miracol, se reabilitează, în acest discurs epic, atunci când personajele dramei, Gheorghită și Chiva, par a se redescoperi în farmecul tradiției reactive, o lumină interioară parafând gentrificarea. Și astfel, bătrânii peste care a trecut năpasta acestei tragedii, știu că reiterându-și suferința prin darul credinței și al mărtirisirii, vor săvârși jertfa. O jertfă idilică, dintr-o disperare acum ultragiată în acest ceremonial simbolic, textul, povestea: „*Dar cum nici de data asta nu răspunse nimeni, mătușa târându-și cizmele grele, veni la ușa tinzii, o deschise și intră în casă. — Vai de mine, Doamne, suspină ea văzând pe cei doi bătrâni cum ședeau înlemniți, se vede că voi nu știți ce zi e azi! E sâmbăta Fluviilor! Haidați la cimitir! Dar cei doi părinți nu înțeleseseră decât când văzură în mâna mătușii ramura verde de salcie și lumânărica de ceară. — Nu lumânărică așteptam eu să-ți aprind, Niculiță a mamei! Atâta, putu zice lelea Chiva, și începu să plângă cu deznădejde tot lovindu-se, răsuci, din ceară și feștilă de fuior, două lumânări, ajutată de mătușa Stana. Bădicul se ridică cu greu, se duse în grădină și rupse două ramuri de salcie. Gândul că pot face ceva pentru Niculiță cel mort departe și, trezi din cumplita lor durere lelea Chiva aruncă în grabă ceva de mâncare la porci, la găini, bădicul puse o mână de otavă în ieslea vițeilor, și curând, cei trei bătrâni ieșiră pe porțiță și luară drumul cimitirului.*”⁹

Așadar, în semnul tutelar al vieții-morții, ființa își află terapiile cum într-un timp eminamente interogativ și în straturile memoriei clivaje ale mentalului resuscită, un specific al prozei lui Ion Agârbiceanu, un naturalism instinctual, o transmutație de sensuri, principii, semnificații dinspre arhaicitatea structurii acentrice a condiției umane spre lumea antinomiilor societății moderne.

Note :

1. În volumul I. Agârbiceanu, *Două iubiri*, antologie de G. Pienescu, prefață de C. Regman, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 377-382
2. J. Lintvelt, *Punctul de vedere. Încercare de tipologie narativă*, traducere de Angela Martin, studiu introductiv de Mircea Martin, București, Editura Univers, 1994, p. 36 sq
3. *Părinții* în I. Agârbiceanu, *op. cit.*, p. 378
4. *Ibidem*, p. 380
5. L. SFEZ, *Critique de la communication*, Paris, Editions du Seuil, 1990, p. 36-39
6. I. Agârbiceanu, *lucr. cit.*, în *vol. cit.*, p. 380
7. *Ibidem*
8. *Ibidem*, p. 381
9. *Ibidem*, pp. 381-382

Sincronicitate, europenitate, proteism bine temperat. Deplasări de context și tradiție în barocul românesc

În primul deceniu al acestui secol se redeschidea, între dezbatările caracterizând discursul istoriografic de specialitate, problema barocului românesc. Dincolo de aspecte legate de concept ori de recuperarea unor tematici asupra cărora, după 1990, au drenat sincopă în privința interesului manifestat pentru studierea barocului nostru, s-au ivit posibilități varii pentru cercetarea problematicii în raport de interferări și interrelaționări cu aspecte și situații, teme și evoluții din alte geografii culturale europene, cu deosebire din Europa Centrală.

Spectacolul profan în spiritul timpului (*Zeitgeist*), această noutate pe care, în istoria și evoluțiile artelor umanității, o impune barocul, a imprimat acestui curent puternic emoțional, cum îl numește Constantin Hostiuc în cartea-album pe care ne propunem s-o discutăm acum, *Barocul românesc. Gesturi de autoritate, replici și ecouri* (București, NOI Media Print, 2008, 128 p.), asemănarea mentală între vibrația corpului, *tremore del corpo* și încastrarea în materialitate feroce a vibrației estetice. Ca orice depozitar al istoriei, cum sunt curentele artistice, curentul baroc a damnat atitudini stilistic-estetice anterioare îndrăznind o afirmare emfatică prin chiar manipularea artistică a măiestriei somptuoase din preocupările postrenascentiste dar a și generat, teoretic și pragmatic, discuții asupra unor precedente. Numai că în cultura noastră nu s-a pus deloc problema unei metisări culturale, barocul și-a verificat capacitatea de sinteză regenerându-se din înseși resursele interioare. A fost o revigorare a tradiționalismului în ridicarea edificiilor eclesiastice și laice, o retorică decorativă marchează mutații în câmpul vizualității, comentariile specialiștilor noștri, destule vizând transdisciplinaritatea (nu trebuie ocoliți, e de acord și autorul, Răzvan Theodorescu, Virgil Vătășianu, Marius Porumb, Viorica Guy Marica, dar și Grigore Arbore, Vasile Florea, George Oprescu, Petre P. Panaitescu, apoi Constantin Popescu, Nicolae Sabău, Ștefan Ionescu, Edgar Papu sau Panait I. Panait), adevărind în esență un stil neoromânesc și un naționalism incipient pe fondul unui baroc relaxat și a unor descendențe estetice indicând la urma-urmei o gestare generică a unor incontestabile plurivalențe semantice cu resortul inspirator-creator în autenticul local.

Or, distincția artistică e însușită prin studiu și asimilări. Eliberarea de manierismul spelb survine, însă, treptat, fiindcă devoțiunile unui talent împlinit (harul pictorului, sculptorului, pietrarului, zidarului, arhitectului) nu sunt gesturi ori atitudini emfatice, teatrale, și asta pentru că extazul creativ (*trompe l'oeil* nu e singura determinantă în simbolistica ornamentală) nu temperează sobrietatea demnă a artei barocului de la noi. Cromatica devine o vigoasă simfonie a coloritului tonifiant, împodobirea bisericilor atestă îndrăzneală vizionară și un rapel stilistic desăvârșit al interpretărilor. Vizualitatea întreține un sentiment al viului, concretețea e regula de bază a unui fel de metafizică a impresiei, un nou tip de exprimare iconografică, religioasă ori laică arată întotdeauna un specific local la interferența cu aspecte și evoluții ale artei *princeps* în peisajul cultural european. Constantin Hostiuc ne amintește, firesc, de „zugravii” Părvu Mutu și ucenicul său Stancu, de Manea și Mira, de Nicolae, Ștefan, Matei, Grigorie, Ioan, pictori veritabili cu evidente afilieri la stilul pretins urbanizat, în realitate, în cazul multora, geniali „pictori țărani”.

Dar barocul românesc nu e doar un fragment temporal dintr-o evoluție culturală în interiorul istoriei duratei scurte, din definiția lui Braudel; barocul nostru are trăsături viscerele, forța discursului plastic a grăbit și din partea unor artiști alogeni exprimarea de afinități care țin de incandescența vocației locale. Se afirmă în barocul provinciilor istorice românești, pictorii Maulpertisch, Unterberger, Pospeev, Iakovlev, Gavrilov, Nichitin. În fapt, expansiunea barocului în toată Europa este o adevărată reprezentare ritualică, fie în contextul crizelor religiosului, de la finalul secolului al XVII-lea, fie ca sintagmă subsidiară în cadrul unei culturi de întemeiere însemnând o potențare a simbolurilor în proba timpului, deschideri ale dialogului interiorizat, aplombul angajării unui spectacol ontologic în toate genurile artei. În totul, o vâltoare sinestezică indică mereu că nu există anxietăți auctoriale, sincretismul este la ordinea zilei, un prezent entropic indică o existență estetizată. Iar Constantin Hostiuc nu și-a propus o magnificare și asta se vede din deseale lui tentative de a recurge la excavări din dilemă. Nu rămâne nici robul paradigmei scientiste și nici al supozițiilor discutabile. Parcurgând o bibliografie vastă a temei - la cei citați deja, istorici și erudiți români, adăugându-se Pierre Chaunu ori Rudolf Witkower, Wladislaw Tatarkiewicz ori John Rupert Martin, Stefano Zuffi sau Johan Huizinga, Umberto Eco sau Germain Bazin, Mariusz Karpowicz și Rossario Assunto, dar și Andreas Prater și Hermann Bauer - autorul acestui op-album avansează metodic în studiul problemei, prin insinuantă axiologică și posedând neîndoios o viziune ingenuă (luând, sigur, în calcul, salubritatea imaginarului în epocă) nu doar în preumblarea prin bibliografii. Epoca barocului, însemnată pentru noi, românii, politic-social și frustrantă ca grevare de drepturi și libertăți naționale, și-a construit, așadar, un rol aparte: în manipularea unui lexic artistic, în înnoiri ale spiritului identitar tocmai prin paradoxul iubirii trecutului, prin înlăturarea unor perdele variabile ale cunoașterii până la limpedele verdict.

Textul cărții nu este atins de solemnitate academică, eventual un nevinovat, în reverberări, adagiu nostalgic, determinând, când și când, o deplasare de context. Între monumentalitatea spațială și echilibrul decorativ, într-o firească beție ornamentală, ascensiunea progresivă a spațiilor interioare, noua *forma mentis* nu rămâne doar stigmatul unui academism al elitelor și al artei barocului semnificațiilor (tactil-vizual și) multivalente. Acest prim modernism în arta românească nu avea cum să se producă prin nivelare mentală, factura eruptivă a reprezentărilor genurilor artistice ale barocului depășește perimetrul ideatic autohton, aria interferărilor și interrelaționărilor cu alte culturi europene, la est, la vest și mai ales în Europa Centrală, nu au survenit, însă, pe calea unei afectări deliberate. Sintaxa illogică a *mitului strivit*, prezentă în discursul unor comentatori ai realităților barocului din provinciile istorice românești, va fi anulată, cartea evitând dozajele imploziei stări generatoare ale unei hermetici frauduloase.

Se evocă anticipările în edificiile laice ori de factură religioasă (bolnița de la Cozia, 1542; Curtea de Argeș, 1517; Sucevița; Dragomirna; turnul cu ceas, Sighișoara, dar și multe rapeluri gotizante), bisericile, mănăstirile, edificiile ecleziastice care țin de marea sinteză brâncovenească, precum Arnota,

Târgoviște, Hurezi, Văcărești, Potlogi, Sinaia, Râmnicu Sărat, Colțea, Sfântul Gheorghe Nou din București, Sfântul Mihail din Cluj, Catedrala Timișoarei, cele din vremea lui Vasile Lupu în Moldova (Golia, Cetățuia, Sfântul Spiridon iar mai târziu mica biserică din 1753 de la Plopeni-Suceava, ctitorită de Safta și Lupu Balș), castelele nobiliare și curiile din Transilvania (Bonțida, Coplean, Gornești, Cetatea de Baltă, Sânmiclăuș, Racoșul de Jos, Deva, Lăzarea), palatele ardelen (Banffy) și muntene (Mogoșoaia, Cotroceni), conace boierești și cule (Potlogi, Târgoviște, Bordești, Mărgineni, Doicești, Obilești; dar și în sudul Transilvaniei, la Sâmbăta de Sus, ori în Turcia europeană, la San Stefano) dar citarea argumentelor artei barocului la noi este mult mai amplă. Astfel, grădinile, unele cu personaje-statui, foișorul lui Dionisie, de la Hurezi, foișorul de la Palatul Cotroceni, pridvoarele (loggii-le) de la Văcărești, Cotroceni, Colțea, Sinaia, Fundenii Doamnei, Hurezi, Crețulescu, Stavropoleos, fântânile de la Sfântul Spăiridon, Cetățuia, Golia, în Iași, Lețcani, Ghica Tei, scările exterioare de la Mogoșoaia, explică un proteism bine temperat, totuși, arătând că un filon expansiv al artei barocului în provinciile românești este o realitate de netăgăduit.

Supremația spirituală a bisericii e, astfel, zdruncinată, barocul așa-zicând laicizant dobândește o ascendență de prestigiu, neliniștile destinului artei cunosc interpretări conforme cu o veritabilă hermeneutică a Bibliei, fragila ordine secularizantă (filosofie aristotelică *întoarsă*) îndepărtează mental (și mintal) presiunile unui materialism feroce, totul ține de o sintaxă metafizică, de plase afective ale artiștilor, fie și de jocurile ocazionalului în creuzetul magic al gratitudinii omului că poate discerne cu temei între *Gloria Mundi* și *Gloria Dei*, că rafinamentul compozițional implică și o poetizare (dactilul, spirit și gust) a ceea ce și autorul nostru numește „sinele ispitit”. Tradiția transplantului bizantin de intelectualitate, după anul căderii Constantinopolului sub turci (1453) încarcă memoria culturală sub pecetea continuităților (Iorga, *Bizant după Bizanț*), expectativa e numai o etapă, autohtonismul și sincronicitatea, fie și prin latina ecleziastică, evidențiau, acum, depășirea unor coridoare obscure de palide rezonanțe artistice la confluența Orient-Occident. O artă veritabilă își află desăvârșirile aici, în climax-ul răscolitor al unor energii creatoare/creative care n-au îngăduit macerarea sensibilității sub determinările mediocrului. Ca să recurgem la alte exemple: arhitecții Visconti, la Alba Carolina (Alba Iulia), cu celebra poartă., König, Blaumann și Nachtigall-Schichbauer, la Cluj, Hillebrand și Eder, la Oradea, Martinelli, la Sibiu și Blaj, Erlach, Unterberger, la Timișoara, Johannis Vest, la Sighișoara; pietrarul Vucașin Caragea, lemnarul Istrate, pietrele tombale izbutite de Elias Nicolai la Arnota și Târgoviște, de Sigismund Moss și de mai sus amintitul Johannes Vest la Sighișoara – iată nume însemnate de lideri ai iradierii artei barocului în țările române. Ei și operele lor mărturisesc echilibrarea direcțiilor sau, cum spune Constantin Hostiuc, „estomparea esteticii extremiste”. Povestea formativă, staza polifoniilor, volumetria eteroclitului au nevoie de artiști profeți și apostoli în același timp.

Artă eliberatoare de energii, barocul nu a ajuns la evadarea în ocultism tocmai pentru că nu a trăit aberații, nu s-a topit în formule oximoronice prin care să-și fi propus de-construcția mitului, nu a dedicat ambiguităților și nici măcar unei orientări precare mai mult decât adevărul kantian că istoria este o realitate coerentă. Or, destule lucruri bune, în sensul evidențierii marilor câștiguri ale artei barocului românesc, găsim exprimate, explicate, ilustrate, în această carte-album, recomandând-o specialiștilor dar și celor care vor să afle mai mult în legătură cu europenitatea culturii române.

Florian Copcea

Chipurile ontologice ale lui Thot

Trăsătura retorico-narativă a cărții *35 de interviuri* (Editura Ars Docendi, București, 2021) a lui Gheorghe Păun, personalitate academică multicunoscută în lumea științei și literelor, are drept fundament, genezic, revărsarea confensiv-firească de reflecții și meditații esențiale pe marginea existenței actului de creație. Acestea indică invariabil, pe de o parte, insolitul și profunzimea spiritului, iar pe de altă parte prezența în dialog a unui *eu primordial*, aflat, embrional, în adâncul Ființei, care îi transcende trăirile în rost.

Constatăm că, din start, este exclusă orice dedublare a *ego*-ului, itinerariul urmat de Gheorghe Păun, ontologic, iconografic și texistențial, simbolizând/validând mitul creator de redescoperire și regăsire a Sinelui. Cartea, un adevărat puzzle, conținând repere amănunțite despre destinul unui om ajuns în vârful piramidei, deși nu este structurată pe etape calendaristice sau bibliografice, vine să întemeieze spectacular statutul unei ființe istorice care se substituie timpului în care supraviețuiește pentru a oferi un răspuns proteic la întrebarea: *cine sunt eu?*

În *Cuvânt-înainte* acesta mărturisește, să recunoaștem, cu exces de modestie: „...Îmi dau acum seama, ascultându-mă/citindu-mă, ce meserie grea e cea de autor de interviuri (de întrebător), ce multe lucruri am aflat eu despre mine însumi în timp ce încercam să răspund, ce anamneză psihologică-psihiatrică poate fi o carte cu interviuri, mai ales că întrebările sunt formulate de-a lungul anilor, în forme complementare uneori, parcă dinadins spre a verifica temeinicia-sinceritatea unora dintre răspunsuri”.

Indiferent de *pre-intenția* de a recupera și descifra din marginile uitării texte „genetice” arhivate (totuși) în paginile unor publicații-efemeride, reducția actualității implică, dintr-o perspectivă estetică, o investigare a *sensului existențial* al unui lirosos predestinat să se întruchipeze în „daimonul” hermeneutic al „Marelui Text” (R. Barthes). Din acest punct de vedere putem extrage observația că dialogurile, propuse generos și cu o oarecare maliție de academicianul Gheorghe Păun, dincolo de informații cultural-științifice și sugestii, încorporează lucid, explorând meticulos, cu efect emoțional, toate laturile semnificațiilor pe care le sugerează/explică despre lumile sale firești și misterioase, interioare și exterioare, demonstrează ca atare identitatea unui caracter permanent/intens organizat. „Limbajul în limbaj”, epidermic dezvoltat în răspunsurile formulate la întrebările-test, susțin mișcarea metodic-senzitivă de idei care străbate gândirea unui om de știință și de litere, producând în aceasta, recuzând prejudecățile și complexe care ar putea apărea pe parcursul lecturii, revelații epistemologice incontestabile. Ideea literară, simptomatică, a textelor are menirea

să ne orienteze/călăuzească în labirintul semantic al dialogismului cultivat de autor care, în întregime, reclamă existența unei relații intrinseci cu lumea, cu ceilalți, bazată, cum ne sugera Emil Cioran în revista „Floarea de foc” (anul I, nr. 8/27 februarie 1932, p. 1), pe interpretarea realului ca plasticitate, spre a ne dovedi, evident, „o organică incomprehensiune a destinului”, ecuația *eu – tu* reprezentând o formă artistică de cunoaștere, înțelegere și comunicare a avatarurilor vieții.

Fără a recurge la improvizații, ipoteze sau speculații în imperiul anumitor teme, nici când acestea capătă aureola utopiei, Gheorghe Păun resuscitează analitic istoria, completând fluxurile/refluxurile *a posteriori* în dorința expresă de a-și substitui, cu o spectaculoasă, detașată propensiune epică măștile zeului Thot.

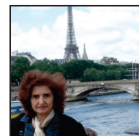
Pentru a ne justifica aserțiunea este suficient să-l identificăm pe savantul Gheorghe Păun cu respectiva divinitate, „stăpânul cetății Hermopolis”, cel care a inventat artele, cum ne istorisește Platon în Phaidros: „...Acestui zeu îi e închinată pasărea sfântă căreia egiptenii îi zic Ibis, iar zeul însuși se numește Theuth (Thot). Se spune că el mai întâi a descoperit numerele și socotitul, geometria și astronomia, ba și jocul de table și zarurile, în sfârșit literele. În vremea aceea domnea peste tot Egiptul regele Thamus. [...] Mergând Theuth (Thot) la rege, i-a arătat artele inventate de el și i-a spus că trebuie să le răspândească printre toți egiptenii. Regele l-a întrebat atunci asupra folosului pe care l-ar aduce fiecare dintre artele acestea și, în timp ce zeul dădea lămuriri asupra fiecăreia în parte, regele avea cuvinte de laudă pentru una, pentru alta nu, după cum fiecare artă îi părea bună sau, dimpotrivă, de niciun folos. [...] Au ajuns, iată, la litere, și Theuth (Thot) a spus: «Privește, rege, știința aceasta îi va face pe egipteni mai înțelepți și mai cu ținare de minte; găsit a fost leacul uitării și, deopotrivă, al neștiinței». La care regele a răspuns: «Preapricepute meșter Theuth (Thot), unul e chemat să nască arte, altul să judece cât anume dintr-însele e păgubitor sau de folos pentru cei ce se vor sluji de ele. Tu, acum, ca părinte al literelor, și de dragul lor, le-ai pus în seamă tocmai contrariul a ceea ce pot face ele. Căci scrisul va aduce cu sine uitarea în sufletele celor care-l vor deprinde, lenevindule ținerea de minte; punându-și credința în scris, oamenii își vor aminti din afară, cu ajutorul unor icoane străine, și nu dinlăuntru, prin caznă proprie». Este clar că raportându-ne (nu întâmplător) la *modelul Toth* am dorit să scoatem în relief, desigur, în interiorul con-textului, sistemul filozofic-literar, enciclopedic, al lui Gheorghe Păun care postulează teza prezenței în text/mesaj a „factorilor pragmatici” (Umberto Eco, *Lector in fabula*, 1991).

Se înțelege, arhitectura cărții *35 de interviuri* este bine definită. În imaginarul oglinzilor paralele între care l-am interpus pe Thot, „spre desfătarea scriiturii” (R. Barthes), și valorizarea ei, pare să se proiecteze, intertextualist, biogramele lui Gheorghe Păun în interiorul cărora au loc certe spectacole sincretice, biografiste. Vom recunoaște în discuțiile inițiate/provocate, axate pe „ființa multi-dimensională” care este omul, axiome bazate pe „teoria limbajelor formale, pe posibilul calculator al viitorului” care va putea funcționa, anticipăm, cu *ADN* sau pe *Science Fiction*, sau pe modelul matematic inventat – *P systems*, sau pe *GO* ș.a.m.d.

Fără îndoială, autorul cărții *35 de interviuri* își *re-scrie*, pur și simplu, avatarurile vieții, ale profesiei, dând în acest mod sens fantasmelor în care se află (în)corporată, în termenii lui R. Barthes, „conștiința realității”. În destăinuirile scriitorului serios subjugat de vocația sincerității din care, normal, nu lipsește știința interpretărilor marilor și enigmaticelor dileme ale *timpului trecut și regăsit*, se distinge, cu eleganță, și interesul pentru literatură.

Considerațiile sunt alimentate de o stare de spirit pătrunzător accentuată de un limbaj doct, elevat, fără elemente ficționale, care reprezintă, în temeiul celor arătate de teoreticianul Eugeniu Coșeriu în studiul *Omul și limbajul său, Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală* (Iași, 2009), o formă de cultură (alături de artă, religie și mitologie, știință și filozofie), cu alte cuvinte, baza culturii înseși, întrucât conține în germene toate celelalte forme.

Deși niciunde nu se face aluzie la memorialistică, cartea de interviuri a lui Gheorghe Păun, un adevărat manual de inițiere în arta disertației dialectice, constituie, în planul teoriei mitologic-arhetipale a antropologiei, un bun prilej de rememorare a tot ce poate un om asimila într-o viață.

Maria Nițu

Poema între viață și mit*

Veteran al jurnalismului, în studiourile TVR Timișoara, Constantin Mărcăscu, poet și proza-tor, și-a dezvoltat o sensibilitate aparte de a percepe lumea reală și a o reoferi publicului, transfi-gurată artistic. Și-a rafinat simțul observației psihologice și sociale și capacitatea de a descoperi în oamenii simpli dimensiunea eroică, transformatoare.

Pandant la zeii pragmatici ai consumerismului cotidian, poetul -aed al cetății și al iubirii, a recurs la mitologia greacă – matricea culturii europene, care oferă eroi-arhetip, întru salvare din marasmul realității robotizate. A ales mitul lui Ulise, ce înglobează întreaga complexitate umană, cu eroisme și slăbiciuni deopotrivă, sub semnul eternului binom bărbat/ femeie.

De altfel, întreaga activitate profesională a lui Constantin Mărcăscu a fost sub semnul *călă-toriei* -această stare de *homo viator*, ca reporter pe teren, explorând teritorii diverse, cu tipuri de oameni feluriti, călătorii între real și imaginar ale unui Ulise modern.

Astfel că, epopeicului Ulise îi compune o odisee proprie în patru cânturi, patru volume „*Repetabilul Ulise*” (1999), „*Ulisedoi, singuri dincolo de noi*” (2002), „*Ulise trei, răstignit printre ahei*” (2007) și „*Ulise între două lumi promise*” (2008), într-o impunere a unui Ulise ca *arhetip*, repetabil și reciclabil în timpi și spații. Ulise devine personaj „de familie”, ca de serial, asemeni unui Hercules din benzile desenate, ori contemporanului Ulise al lui Joyce, poetul fiind un fel de Leopold Bloom cu soția Molly - o Penelopă modernă.

Este o demitologizare în cheie optzecistă, dar fără nota de bagatelizare persiflantă, ci ca o firească intarsiere, cap și pajură la aceeași monedă, *erou/ antierou*, un Ulise ca o stare existențială perpetuă, în rescrieri ale mitului lui Ulise, „de la origini până în prezent”, „*Ulise nu-i omul-uitare/ Ulise e numai o stare*”.

Demitizarea e năravul contemporaneității pragmatice, a devalorizării ideii de erou mitic: „*și-mi voi clădi corabia întoarcerii în lumea reală/unde să mori erou nu e mare scofală*.” E un Ulise elegiac, trist, așa cum Iisus – avatarul său e mereu trist. Zeus și el e un avatar al lui Dumnezeu, „*Doamne Dumnezeule Zeus*”.

Volumul „*Ocna de sare din soare*” (Ed. Eubee, 2018), în parte, este un „epilog/ (demitolog)” al Odiseii, cu un Ulise ce se pierde anonim printre locuitorii orașului-cetate, ca un Don Quijote pieton, fără calulsău, Rosinanta: „*Îl visez câteodată pe Ulise/ cum coboară din propriile vise/ și mă caută să-mi dea povețe/ despre iubirile cele mai mărețe,/ dar nu mă găsește, pleacă orb de mahnit/ (mai trage-o beție,/ mai plăsmuiește un mit/ în Marea cea Mare – un lighean smălțuit*”.

Titlul, cu eufonicul joc de cuvinte între paronime: *sare/ soare*, preia titlul poemului de început - în care istoricul metaforei este plasat în mitologie: „*În cer se dădea o petrecere mare:/zeii pregăteau ocna de sare în soare.*”

Sarea este esența *lacrimilor* - plânse de ochii trupului-lumina sufletului și de *soare*-lumina pământului: „*Abandonat în ocna de sare (ce mirare/ să văd cum plânge apusul devreme/ și în suflet să aud/ cum trupul tău se teme.*” Țara unde se-ntoarce poetul - „*gladiatorul de sentimente*” este o salină a suferinței, țară a lacrimilor.

Ocna este și temniță pentru cei condamnați la muncă silnică, cum poetul se supune uneori la muncă de ocnaș în subteranele cuvintelor. În dualitatea *suflet/ trup*, în religia orfică (Orfeu ca simbol al magiei poeziei), trupul e temnița sufletului. Acolo, închis între „*zăbrelele trupului*”, în „*pușcăria de zi cu zi*” unde „*totul e pulbere de lumină precară*”, sufletul tinde asimptotic spre soare, spre spiritualizare: „*năvalnic sângele pulsează în salină*”.

Intrarea în „ocna de sare” este într-o primă lectură, pe nerăsuflete. Îl regăsești pe familiarul Ulise, ca un avatar al poetului, modest și discret, conform firii blânde, molcome a autorului. Volumul este ca o continuare a unui jurnal intim al lui Ulise, de-a lungul Istoriei și istoriilor, din Grecia de ieri până la Grecia turistică de azi - unde „*au început să se vândă și urmele eroilor*”.

Poetul și-a creat un univers propriu, un „*acasă*” în acest mit, cu motive adiacente recurente: „*cetatea Troia*”, „*banchetul zeilor*”, „*statuia de aer*”, „*întoarcerea eroului*” dintre „*ultimii învingători*”, slăvind „*femeia*” etc. E nostalgia unei „*epopei*”, din „*foamea de Olimp*”, ca un *spațiu securizant* în spațiul fragil real, al poetului măcinat de îndoile și nostalgii. Un Ulise „*între viață și mit*”.

Poemele lui Ulise - *eroul în Cetate* au cimentat și dezvoltat tema *orașului*, orașul văzut ca o cetate, într-o întrepătrundere de lumi, de la cetatea Troiei cu plângerile lui Ulise aedul, la cetatea sfântă a Ierusalimului, cu plângerile lui Ieremia și în final la cetatea de azi, cetatea Timișoarei - vechiul Bastion „*orașul jumătate creștin, jumătate ateu*”

Leitmotivul „*statuii de aer*” *statuează* grila de simțire și metaforizare, dând viziunii o dimensiune monumentală și sculpturală. Metafora e semn al inconsistenței eroicului în cotidian, prin lipsa de „*viață deplină*”, dar și siglă pentru imaterialitatea statuară a imaginarului artistic, „*statuile de aer/ prăbușite peste cuvintele mele cu vaier*”. Deopotrivă este *statuarul lucrului simplu* din cotidian prin prisma iubirii totale „*Aș vrea să te pictez cu propriile cuvinte/ să te așez între statuile de aer ale ierbii/ și să te iubesc/ așa cum doar soarele poate înfrânge focul.*”

Extrapolând, Ulise e *poetul-scrib*, care conduce „*oastea de cuvinte*”, iar scrisul e Odiseea ce rămâne după el. În contextul vieții ca un labirint în care să-l găsești un sens, să nu fie simplă viețuire de viețăș, ci *ființare*, în sensul lui Noica (*rost prin rostire*), e poema *poetului-filosof*, care pune în ecuație metafizică realitatea imediată.

Coperta, discretă, în alb/negru, cum sunt statuile antice și basoreliefurile sub patina timpului, reproduce, emblematic, un basorelief al cuplului el/ ea, în mișcare, femeia cu mâna ridicată deasupra capului bărbatului, ocrotitor, ca atingerea muzei inspiratoare.

Ca în cercul șarpelui Uroboros, volumul înscrie epopeea sub semnul *femeii*; începând la naștere, cu mama, continuând cu Elena și Circe – femeile ispită, până la Penelopa soția credincioasă și rotunjind efigia cu amintirea mamei la porțile cetății morții. Este reîntoarcerea acasă, la Ithaca natală, la satul copilăriei în dimensiune epopeică, evocat elegiac. Chintesență e poemul în zece secvențe, ca o epopee în zece cânturi, „*Satul din iarbă (adică elegii pentru înălțarea satului la cer)*”. E un sat regăsit doar încimțit, ca și Troia, sub același simbol ambivalent al *ierbii*: hieroglifă a renașterii și totodată a uitării, în fața căreia și zeii sunt neputin-cioși. E satul nemurit de părinți și bunici-eroi, unde moartea nu are tragismul epopeic, ci e simplă și firească: „*moartea nu are culoare/și nu doare,/spunea mama/înaintea rugăciunii de culcare*”.

Realitatea cotidiană îi provoacă, aparent surprinzător pentru firea sa temperată, deopotrivă și o reacție virulentă, de militant activ, dintr-o responsabilitate civică, formată firesc la omul de televiziune implicat în viața cetății, ca *formator de opinie*. Este o poemă tensionată, în note de pamflet, vizând viața socială și politică actuală.

Și acest substrat consonează cu poezia de dinainte, din volumul anterior, „*Strigând printr-un oraș mare*” (Eubeea, 2012) – volum pandant – pe negativ, după 25 de ani, la volumul de debut editorial „*Cântând printr-un oraș mare*” (Facla, 1987) - tandem care l-a fixat ca un poet *citadin* și în care optimismul juvenil e contrabalansat de luciditatea revoltată a omului matur.

În timpul actual, zeii antici sunt înlocuiți cu zeii tehnologizării, într-un oraș înstrăinat, „*devenit prea modern pentru-a fi locuit*”, o cetate cu „*fatală socializare*” doar prin telefon mobil și laptop, respirând „*parfumul bipurilor*”. Este o desacralizare totală, într-un timp sub „*cerul bisericii fără soare*”, când preotul e copleșit de importante griji lumești: „*nu mai sunt bani pentru cavou/ preoteasa nu mai are fond de ten*”.

Demonetizarea „universului cotidian”, într-o abordare secvențială, *en passant*, este intarsiată și în titluri construite similar, cu repetarea prepoziției „*despre*” urmată de un substantiv nearticulat - înlocuirea întregului unic, personalizat, cu fragmentul anonim, comun, pierdut în masa lucrurilor, impersonal. „*Despre informare și informatori*”, „*Despre veșnicie*”, „*Despre ultimul tramvai*” etc.

Recuzita discursului poetic, pe lângă limbajul grav, înalt, epopeic, cuprinde, inevitabil, expresii colocviale, din limbajul cotidian („*vreau să te știu, așa, zbanghie*”), ori al internetului, „*în pustiu ocnei de sare (...)*ochiul laptopului/ pe care curg mesaje aiuritoare”, ca o ilustrare și stilistică a interferenței a două lumi, coexistente existențial: realul imediat, terestru și epicureic și trecutul homeric, spiritual.

Demitizarea este prin inserțiile cotidiene ale „civilizației” realității virtuale de internautist - care oferă un instrumentar diferit cu care răspundem nevoii de sens, de murire și nemurire.

Miile de like-uri din lumea virtuală a Facebook-ului, eventual „*cu inimi adăugate*”, ne dau acum senzația veșniciei și a fericirii, parșivă iluzie, când murim tot singuri și triști, cu „*viața veșnică rămasă pe facebook*”, într-o virtuală „*compunere pe laptop*”.

Volumul, în întregul său, e polifătetat, ca un palimpsest, dens în substraturi, cu urme de *inscrisuri* din toate volumele, un vademecum al motivelor universului său poetic și deopotrivă cu seminte tematice pentru viitoare poeme sau proze.

*Constantin Mărăscu, *Ocna de sare din soare*, Editura Eubeea, Timișoara, 2018.

Emil Luca

Vasile Copilu Cheatră, poetul moșilor - 110 ani de la naștere

Debutând cu proză, în 1926, în revista „Patria”, condusă de Ion Agârbiceanu, care i-a dat supranumele „Cheatră”, Vasile Copilu devine, fără îndoială, una dintre vocile transilvane care s-au impus cu autoritate în Concertul Apusenilor, al mult frământatului veac XX.

Remarcat de George Călinescu, în „Istoria Literaturii Române”, „pentru felul în care participă la artă sufletul ardelean”, poetul moș avea să fie elogios apreciat de către Mircea Eliade care, la apariția volumului „Cartea Moșului”, în 1937, consemna în revista „Vremea”: „Cartea Moșului a fost o surpriză plăcută pentru mine. Simt și acum, după ce am închis copertile ei de tisă, aroma brazilor din Munții Apuseni. Poetul V. Copilu Cheatră, a izbutit, prin versul său abrupt și verbul de cremene, să mă introducă în universul unei lumi cum n-ar fi izbutit o mie de tomuri sociologice. Poezia sa nu e nici a lui Cotruș, nici a lui Arghezi și totuși are din amândouă, sinceritatea și meșteșugul slujite de talent”.

Vasile Copilu Cheatră, fiul lui Ioan Copilu – miner și agricultor - și al Iuliane (născută Todor), s-a născut la 5 aprilie 1912 la Vulcan, Hunedoara.

Copilăria și-o petrece în satul părinților săi, Iara, în fostul județ Turda – Arieș. Aici urmează primele clase primare, continuă studiile la Turda, apoi la Cluj, pentru ca între 1940 și 1942 să studieze la Academia Pedagogică din București, iar între 1944 și 1946 la Facultatea de Litere și Filosofie.

Activează ca învățător la Albac, în Țara Moților, apoi ca subinspector și inspector școlar la Cluj. În paralel are o bogată activitate publicistică.

În 1930 publică prima poezie în revista lui Victor Papilian, „Darul Vremii”, devenind colaborator și al revistelor „Fruncea” din Timișoara și „Herald” din Cluj, apoi redactor al publicației „Tulnicul Moților”, condusă de memorandistul Amos Frâncu. În 1935, alături de George Popa și de Mihai Axinte pune bazele revistei „Lanuri”, apărută la Mediaș, apoi contribuie, împreună cu poetul George Todoran, la apariția la Cluj a revistei „Crai Nou”. Între 1938 și 1944 contribuie, alături de Nicolae Găgescu și Dumitru Isac, la editarea revistei „Symposion”, una dintre cele mai prestigioase publicații transilvane ale vremii.

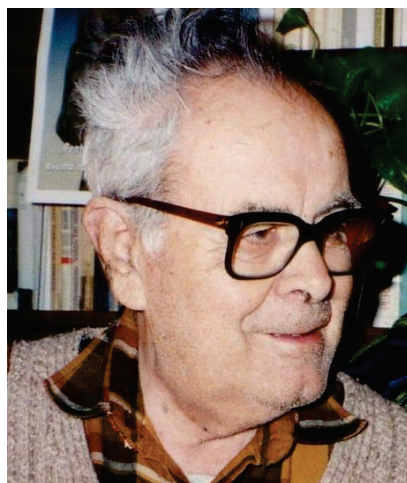
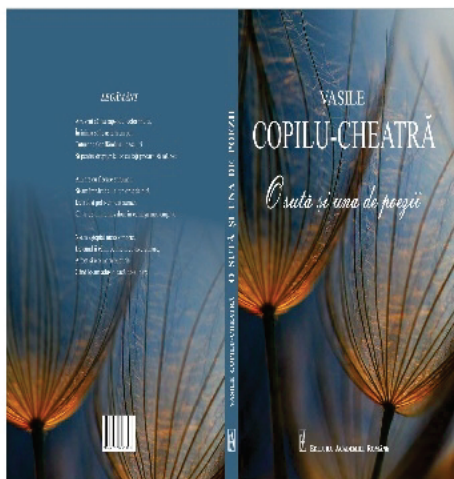

La 22 mai 1950 poetul este arestat de către securitatea comunistă, pe motive politice, fiind încarcerat timp de aproape trei ani în „lagărul morții” de la Capul Midia. Alături de poet se mai aflau încarcerați, între alții, prințul Sturdza, generalul Leonard Mociulschi și Corneliu Coposu. După eliberarea din lagăr i se interzice pentru o vreme să publice și rămâne în domiciliu forțat la Brașov.

Face parte, împreună cu Mihai Beniuc, Ion Th. Ilea, Emil Giurgiuca și George Boldea, din generația tânără a poezilor prezentați de George Călinescu în „Istoria literaturii române de la origini până în prezent”.

Este autor al volumelor: „Neamul Nevoii”, Editura Anca, Cluj, 1933; „Cartea Moțului”, poeme, Editura Lanuri, Mediaș, 1937; „Carte de rugăciuni”, versuri, Editura Asociației Scriitorilor din Ardeal, Sibiu, 1941; „Cântece cu călușul în gură”, Editura Cugetarea, București, 1942; „Viața lângă cer”, nuvele, Editura Detunata, Zlatna, 1943; „Bună dimineața, Țară!”, Editura Asociației Scriitorilor din Ardeal, Cluj, 1945; „Cântecul Moților”, Editura Minerva, București, 1981; „Iară”, Editura Dacia Cluj-Napoca, 1989; „Psalmii solomonarului de la Groapa Papii”, Volum șapirografiă, Brașov, 1995; „Ulița copilăriei”, versuri, Editura Symposion Brașov, 1998, (apărut postmortem); „Craiul munților”, roman, Editura Dealul Melcilor, Brașov, 1998, (apărut postmortem); „O sută și una de poezii”, (selecție poemelor, nota biobibliografică și referințe critice de Emil A. Luca, prefața de Constantin Cubleşan, referințe prof. univ. dr. Mircea Braga și prof. univ. dr. Ilie Rad), Editura Academiei Române, București, 2022.

Într-o încercare de reabilitare a poetului, în 1981 i se permite de către autoritățile comuniste să meargă în Spania, Portugalia și Franța, împreună cu Christian Wilhelm Schenk (în prezent medic chirurg în Germania, poet, eseist, editor și traducător bilingv româno-german, membru al uniunii Scriitorilor din România și din Germania, colaborator apropiat și discipol al poetului Vasile Copilu-Cheatră), pe urmele mentorului și prietenului său, Aron Cotruș, pentru adunarea unor manuscrise și corespondențe ale acestuia.

În ultimii ani ai vieții sale, Vasile Copilu – Cheatră a desfășurat o bogată activitate cultural – patriotică. De altfel, poetul nu și-a găsit odihna și liniștea până nu și-a văzut împlinită o veche și mare dorință, aceea de a fi părtaș al înălțării unui monument al lui Avram Iancu la lara, satul atât de drag al copilăriei sale. Monumentul a fost ridicat, prin strădaniile poetului, în anul 1996...

În 1997, la 7 decembrie, se stingea din viață, la Brașov, înflăcăratul poet al moșilor, cel care, prin scrierile sale, a păstrat mereu vie o rază de îmbărbătare și de speranță în sufletele obidiților locuitori ai Apusenilor, în cele mai întunecate decenii ale veacului XX...

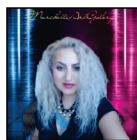
LEGĂMÂNT

de Vasile COPILU CHEATRĂ

Am vrut să fiu rapsodul celor mulți,
În inimă să le aștern un pat
Tuturor celor flămânzi, desculți
Și pentru drepturile lor cu toți jindarii să mă bat,

Am ars cu fiecare suruman
Și-am împărțit cu el un druț de pită,
De a fost gol i-am dat suman
Chiar de-am rămas doar în cămașa mea cârpită.

N-am așteptat nici o simbrie,
De când îi cânt, pe moși, cu-nverșunare,
A fost și e o mare bucurie
Când le-am adus oleacă de-alinare.

Daniela Marchetti

Din nou

mă trăiește gândul tău
înăuntrul cuvântului e cald
în afara zidului
cineva privește cetatea
și mă visează
dar poarta e zăvorâtă
în așteptarea ta
o fâșie de lumină
îmi înflorește
pielea aceasta lacomă
face loc reliefului
pe care umbra ta
îi numește rodul
fericire
nesfârșire
iubire

și dăruia buzelor mele propoziții fără cuvinte

în forfota pestriță a literelor nu mă vizita decât umbra
întârziam doar când mă lovea cuțitul liniștii iar în altă parte
cineva prevestea ziua stranie scrijelind un blestem în centrul blazonului
acum e timpul să spun oglinzii din hol
că o privesc cu mai multă atenție decât în veacul neîmplinit
îmi sângera întâmplarea de-un sentiment neașteptat
îmi surprindea lumina sâniilor noptatici
și mulți își abandonau iluziile pe plaja nudiștilor
un vierme paralizase subit catifelând secunda de melancolie a crabului sidefiu
eu sunt copila obraznică din visul prințului fără glorie
un misogin plictisitor își trăiește disperarea propriei povești
jocurile ceasornicului întârzie răsturnate în nisipul primejdiei
pe promontoriul liber o altă întâmplare presimte legănarea trupului meu
și spirala întrebării ține visul deasupra valului
astfel era pedepsită voluptatea iar cineva prevestea ziua stranie
și bruma amintirilor stânjenind briza care aducea în semnul mirării
adolescentul tulburător când mă lovea cuțitul liniștii
și precipitarea peisajului urca în munții din lună ființa desfrunzită a dimineții
umbra domolea apei apoi închina zeului descântecul celei de pe urmă păduri
tocmai trecea pe acolo magul miracolului
îmi rostea numele și dăruia buzelor mele propoziții fără cuvinte.

Mihai Păcuraru

În triumf spre ghilotina de aur

Îl auzi ce-ți șoptește, cine șoptește, Doamne, mă fac surd,
și continui captiv pe șuvoiul rostirii, umbră albastră de rugăciune.

Apoi cânt, mă auzi cum cânt, cad ziduri, se ridică orașe, apar labirinturi,
auzi? Desenez numai pe cer, pentru că pământul s-a umplut de tălpi,
pământul este pentru noi șuvițe de vise ce de multe ori prind rădăcini
și rămânem la umbra lor cerșetori de îndurare și tămâie în care
ne ridicăm ca niște animale ce adulmecă spațiul pregătit pentru
ultima noapte de dinaintea vânătorii, săpându-și sub ploaie culcușul
pentru o altă călătorie străjuită de eclipsa speranței, în care pământul
este pentru noi, așa cum Dumnezeu l-a populat, cu pictori și făuritori
de filme, care plimbă un personaj cunoscut, actor și regizor, producător
ce se transformă în cel mai teribil vâslaș și scufundător de submarine.

El îți oferă filme, proiectate numai pe acoperișuri de nori, pentru că dincolo,
mai departe, nu se știe dacă e voie să furi din înghesuiala de suflete.
Las, alături de el, o lacrimă și, dacă va înflori, atunci este bravul câștigător,
ce merge în triumf spre ghilotina de aur, ținând în sânge capul său.

Memoria din locul cu havuz

Scriu că apa nu are memorie. Scriu că piatra nu are memorie și somnul
își dezvăluie virtuțile de a-mi oferi ecrane succesive de vagoane și oameni,
desene animate și umbre chinezești, pe rând, sau toate de-a valma,
în culori ce ascund înălțimea hidoasă a dinților crescuiți în mâini.

Casa și părinții se împart ca sâmburii în fruct, ca semințele în brazde
proaspăt ridicate, carnea pământului deschisă și tipătul suprapus
cu împlinirea ghețarului strămutat de vulcan în jocul copiilor.

Miroase grâul a pâine și pâinea cu sufletul ei tășnește havuz
peste pletele zorilor desenate pe marginea de culori a neputinței,
iar cântecul din mine, de la pasărea blândă adăpostită în piept, desface
și cerul și brazdele, vine cu furtuna seminței și sărbătorește nașterea.

Apa nu are memorie, piatra nu are memorie, doar ghinda visează
și are păduri de havuz cu păsări ce zboară din creierul meu, din inima
mea peste o dungă din brațele Domnului, numită pământ cu porțile
larg deschise, ce ne așteaptă tăcut nașterea și moartea la umbra
spinilor căzuți cândva și înfloriți pentru noi în curcubeu de sânge.

Radu Ulmeanu

Vag de tot
muzica depărtării

Ninge cu clopote
de Crăciun

Morții se înghesuie
la ușa lui Dumnezeu

Sorbi încet
din uitare
o nouă viață

Trupul muribundului
cetate
asediată de frig

Nu sunt stele pe cer
câte în sufletul tău

Visul
să mori cântând

Când timpul se oprește
și lumea curge în vis

Grotesc
fanfara
mângâie liniștea

Trăscăul nopții
plin de tine
îmi băntuie făptura

Visul erotic
un talger
în balanță cu lumea

EVOCĂRI LITERARE

INVITAȚI SPECIALI

Flaviu George Predescu

Se poate scrie pe timpul războiului?

Daniel mi-a spus că îi este greu să scrie din cauza războiului. Îmi aduc aminte că știu chiar de la el că Rebreanu a scris la Ion și pe durata războiului. Astăzi e altceva. Multitudinea de informații care circulă pe internet ne copleșește. Dacă s-ar sfârși mâine, acest război tot ar rămâne o uriașă rană deschisă pe sufletul și pe trupul Europei. Ne este greu să ne imaginăm că așa ceva a fost pus în fapt. Discutam cu un prieten, iscusit diplomat și om politic, și nici el nu-și putea imagina și nu putea crede că va fi atacat Kievul. Purtam discuția în 21 februarie 2022, iar în 24 începea catastrofa. Cum să fie Kievul bombardat? Cum să omori copii și să hăituiești mame, să destrami familii și să razi de pe fața pământului orașe. Când scriu aceste rânduri suntem în ziua a 12-a a invaziei și deja au fost distruse 200 de spitale și 200 de școli. Vor rușii să-și lipsească țara vecină de sănătate și educație? Cel mai probabil, da. Mi-a redeșteptat crezuri vechi, cunoștințe de istorie recentă în care elita românească era băgată la închisoare după 1947. De ce voiau rușii să ne distrugă elita? Ca să nu mai progresăm. Trebuia să fim lipsiți de mințile luminate care să ne scoată din marasm.

La nivel istoric reținem clipe negre. Suntem fizic pe margine, dar sufletește în teren. Peste noi vin valuri de refugiați. Frumoase și fragile mame, cu frumoși și fragili copii. Toți îmbrăcați frumos, luminoși, fie cu ochii în lacrimi, fie zâmbind, demni și recunoscători. Românii s-au comportat admirabil. Îi întâmpină cu de toate. S-a creat o punte între autorități și oamenii obișnuiți care acum se amestecă unii cu ceilalți și sar în ajutor. Pe la colțuri sunt și cârcotași care se întreabă de ce nu avem mai multă grijă de ai noștri și ne preocupăm de „străini”. Auzi comparație? Lasă că suntem pe locul I în Europa la cantitatea de mâncare pe care o aruncăm pentru că ne dăm veniturile pe alimente pe care nu le putem consuma apoi. Acum unii compară statutul de asistat social, oricum validat pe scară mult prea largă la noi, cu cel de refugiat. Nu le doresc acestor oameni cârtitori să ajungă vreodată să fie în postura de a pleca unde văd cu ochii doar cu hainele pe care le au pe ei, lăsând în urmă casă, familie, prieteni, locuri pe care habar nu au dacă se vor mai întoarce vreodată. „Cu ai noștri cum rămâne?” scria într-un comentariu o femeie din Cugir sub o poză în care apăreau o parte din ajutoarele Cugirului pentru refugiați. Îmi venea să-i răspund, dar ce rost avea? Știu din la facultatea de psihologie că în situații emoționale oamenii văd numai ce vor să vadă, aud numai ce vor să audă și e greu să-i scoți din schemele lor, din prejudecățile pe care le au. A le explica ceva devine o pierdere de vreme și un prilej de a-ți spori dușmanii.

Așa că îl înțeleg pe prietenul meu Daniel când propune tema dificultății de a scrie pe timp de război. Este un fenomen interesant. Pe de-o parte îți vine să ții ca un fel de doliu, căci este multă moarte și nedreptate în război și pe lumea asta, în general. Apoi ceva din tine te îndeamnă să scrii primul rând despre ceea ce nu poți. Și chiar și al doilea rând, tot despre ceea ce nu poți, ca dintr-o dată să scrii un fragment sau două despre ceea ce cu adevărat nu poți și nici n-o să poți vreodată.

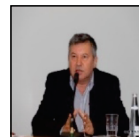
Așa s-ar putea naște o temă: se poate scrie despre ce nu se poate scrie? Parcă nu era de ajuns că anul acesta a început extrem de dramatic? M-au traumatizat la distanță de câteva zile moartea unei fetițe de 11 ani, lovită pe trecerea de pietoni de un polițist, apoi un de băiețel în vârstă de 6 ani, omorât de câinii familiei pe care îi avea de când era pui. La câteva zile distanță, un bunic se răstoarnă cu mașina împreună cu nepoata de 20 ani într-o groapă cu apă înghețată adâncă de 8 metri, mor amândoi. Numai trei zile după, un pompier ISU ajunge la locul unui accident grav fiind de serviciu și vede că victima era fata lui de 17 ani care tocmai își dădea sufletul, după ce fusese pasageră în mașina unui teribilist de 18 ani care a vrut să o impresioneze. La toate aceste vești, uneori, simt să fac exerciții de respirație și să spun de zeci de ori imnul serafimilor: „Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pe noi!” care are puterea să mă liniștească, măcar pentru moment.

Războiul din Ucraina aduce zilnic alte sute de morți. Civili și soldați deopotrivă își dau sufletul pentru orgoliul unui netrebnic personaj, aflat la putere în Rusia de când eram în clasa a X-a. Nota benne, acum am 41 de ani. Suntem în Europa. Rusia are o istorie a ei, nu este un trib de sălbatici care tocmai au fost descoperiți. Rămâne de văzut ce ne rezervă următoarele zile.

8.03. 2022

Fragment dintr-o carte în lucru, în colaborare cu Daniel Cristea-Enache.

Ion Cristofor

Casa poetului

În cursul vieții mele, de ins sosit de curând pe piscul înghețat al vârstei de septuagenar, am locuit în numeroase case. În case uneori mai bune, alteori mai proaste, dacă nu de-a dreptul insalubre. De fiecare dată, m-am bucurat să am un acoperiș deasupra capului. Am avut și o lungă perioadă în care am fost lipsit de o casă proprie, fiind chiriaș al municipalității. A fost epoca în care am cunoscut intensă, insidioasă tovrăășie a șobolanilor, pe care îi descopeream, cu nesfârșită oroare, făcând duș în vasul de toaletă. Cum spuneam, bunii, veselii consumatori de manele din curtea de pe strada Episcop Ioan Bob erau atât de indignați de lipsa mea de competență muzicală, încât într-o bună dimineață am auzit-o pe vecina mea, doamna Marika, strigând furioasă “Mi-am cumpărat o vilă, plec, m-am săturat de țigănia din curtea asta”. “Țigani!” înfierăți prin filípica vajnicei Marika eram eu și un distins profesor universitar, medic ce avea în curte un cabinet privat, lipit de garsoniera mea. E, din fericire, un capitol încheiat din vesela “locuire cu stil” a Clujului universitar.

Și dacă e să fiu deschis până la capăt, nu-mi vine la îndemână să-mi amintesc aici perioadele, de maximă precaritate, în care “casa” era biroul în care lucram...Nu trebuie să credeți că mă plâng, vreau doar să afirm că am o lungă experiență a feluritelor moduri de “locuire cu stil”, spre a cita o expresie a rafinamentului eseist Irina Petraș, cea care afirma că” te poți simți în largul tău în multe locuri și adăposturi provizorii, dar casa-acasă e una singură, cea la care revii, cu gândul măcar”...

În ce mă privește, “casa-acasă” înseamnă spațiul de maximă securitate, spațiul protector, succedaneu al protectoarei burți materne. La o adică, toată viața noastră e o călătorie între spațiul protector al lichidului amniotic și cel al funestului sicriu, casa fiind oarecum o stație intermediară între aceste două spații. Locuința proprie, cea trecută în carnetul de identitate, cu grădină sau fără, mai mare decât un ou sau o nucă, e spațiul în care te simți liber ca pasărea cerului. Casa e locul în care poți, cu adevărat, să visezi. “Acasă” e țara din care ai plecat, mânat de dorința, atât de firească, de a cunoaște pe viu alți oameni, alte locuri, spațiul altor culturi, al altor obiceiuri. Sunt și cazuri, în ultimul secol, în care românii au plecat din țară nu mânați de curiozitate, ci alungați, cu sălbăticie, de situația politică a țării lor.

Ca orice om ce a dobândit privilegiul de a călători după evenimentele din Decembrie 1989, am avut și eu șansa de a locui, pentru scurtă durată, în luxoase camere de hotel la Bruxelles, Budapesta, Cernăuți, Chișinău, Barcelona, Madrid, Paris, Montreal, Haifa sau Tel Aviv. Am avut, de fiecare dată, pe lângă neta senzație de confort, sentimentul acut al provizoriului, al uimirii balcanicului rătăcit în inima unor societăți civilizate, prospere, dar care nu te întâmpină întotdeauna cu ochi binevoitori.

În mai lungile sau mai scurtele mele călătorii prin lumea largă, am avut mereu nu numai complexul de metec, de străin ce invadează spațiul altuia, ci și straniul sentiment că orice voiaj este o formă de a te substitui biblicului personaj Iona. Cu astfel de sentimente, camera de hotel îți pare doar un sinonim elegant, mai parfumat, al burții chitului, o altă formă de a locui în vintrele mitologicului animal.

Și nu mă sfiesc să afirm, în vremuri în care mulți facem caz de europenitatea noastră, că oriunde m-au purtat pașii, eu nu am încetat să visez la austera casă cu pereți de pământ de la Geaca, satul copilăriei mele. Era o casă umilă, țărănească, pierdută în spațiul Câmpiei transilvane, cu pereți văruiți doar în albastru, cu acoperișul de trestii, prin țeava subțire a cărora aveam, în anii copilăriei, binefăcătoarea senzație de a comunica cu paradisul.

Desigur, casa e, pentru orice om, un soi de centru al universului. Mi s-ar părea indecent să descriu în amănunt casa în care locuiesc acum, plină de cărți (așezate într-o savantă neorânduială) și de tablouri dăruite de prietenii mei, pictorii, dar și de multe pânze pictate de fericitul, naivul amator care sunt. Spre satisfacția mea, de om aflat în pragul senectuții, pot să afirm cu bucurie: am, în sfârșit, “casa-acasa” mea! Sunt fericitul proprietar al unui apartament cu două camere, situat într-un bloc vechi, construit pe vremea “tătucului Stalin”, după planuri rusești.

Fără să fi trecut, asemenea lui Paul Celan, proba exilului (experiență ce nu m-a tentat niciodată, oricât de rău m-aș fi simțit aici în propria țară), cred că înainte de a locui în spațiul unei case, între patru ziduri, locuim, cu toată smerenia, în alveolele unei limbi.

De altfel, limba maternă e singura și cea mai durabilă casă pe care o putem dobândi, prin har și neîncetată strădanie. În ciuda zecilor de cărți publicate, unele traduse în limbi străine (engleză, franceză, germană, spaniolă, catalană, turcă) sunt fericit de a fi un modest locuitor al limbii române. Da, Paul Celan avea dreptate: limba e singura patrie posibilă a poetului, acea „casă a ființei”, cum o numea Heidegger. Când însă mă gândesc la Eminescu sau la alți mari poeți ai noștri, realizez că sunt, de ocazională, doar un modest, fericit chiriaș al limbii române.

NR. Un mic fragment din aceste confesiuni ale poetului Ion Cristofor a fost publicat în România literară, nr. 18-19, 2022. Noi publicăm integral acest text.

INVITAT SPECIAL:

Adrian Alui Gheorghe

Îngeri tociți

„Îngerii de ghips se fac cu praf de ghips, cu apă și cu multă dragoste”, spuse mătușa Agripina ștergînd cu șorțul său albastru, pătat de sosuri și grăsimi, căpățîna cheală a unui înger făcut de soțul său, Anatol. Deși nu era mai mare de un deget, îngerul intrat pe mîinile mătușii Agripina părea neastîmpărat, viu, încît femeia părea să facă un efort considerabil ca să îl stăpînească pentru a definitiva opera soțului său. Uleiul de pe șorț era numai bun pentru a da strălucire cheliei albe, aripilor strînse pe lîngă corp, să scoată în evidență albastrul siniliu al unei tunici cu care era îmbrăcat. L-a șters cu unghia degetului mic în urechi, i-a scos niște presupuși puchini din ochii negri care emanau o fixietate veselă, apoi l-a pupat zgomotos pe frunte și l-a așezat pe sobă. Da, era un înger foarte reușit. Pentru Anatol această scenă intimă era suprema răsplată. Putea, de acum, să viseze la alt înger. Scena se repeta aproape săptămînal, Anatol, după ce își rezolva problemele sale de bărbat în casă, de om în comunitate, avea momentul lui de slăbiciune cînd se ascundea în micul său atelier de tîmplărie unde prepara cîte un înger. Niciodată, doi. Atît, un singur înger, ca și cum atît l-ar fi ținut inspirația, ca și cum atît i-ar fi dat voie divinitatea. Mai mult, nu suporta ca cineva să fie în preajma lui atunci cînd prelucra materialul vinețiu, pe care îl colora cu niște vopseluri pe care și le procura de la un magazin specializat din capitala regiunii, acolo unde ajungea rar, foarte rar, dar cu maximă eficiență. De obicei dădea formă îngerului vineri seara, iar sîmbăta îl definitiva. Dar au mai fost momente cînd simțea așa, irepresibil, dorința de a modela un înger, indiferent de ziua din săptămîină, se închidea în atelier și își ducea la capăt treaba. Dar niciodată mai mult de un înger, să ne înțelegem.

După ce făcea îngerul și îl vedea așezat pe sobă, după ce trecea prin proba șorțului Agripinei, pe Anatol nu îl mai interesa ce se întîmplă cu figurina. Făcuse sute pînă acum, dar în casa lor dacă erau două duzine de figurine cu îngeri de ghips, așezate în diferite lăcașuri, peste tot, ca și cum ar fi fost niște spirite bune, protectoare pentru liniștea familiei. Restul luau drumul bisericii din comunitate, la părintele Leopold, care era deopotrivă catolic, ortodox, puțin evanghelist, puțin baptist, dar se înțelegea bine și cu evreii sau cu cei fără nici o credință, toți frecventîndu-l atunci cînd era cazul. La părintele Leopold am să revin, de altfel, pentru că hățîșurile poveștii noastre ni-l vor mai scoate în cale. Deci Agripina prelua îngerii de ghips, îi evalua după cantitatea de dragoste pe care o simțea ea că intrase în compoziție, îi reținea pe cei mai grei din acest punct de vedere, pe ceilalți îi oferea părintelui Leopold. De asta, îngerii din casă erau înlocuiți după niște topuri ale Agripinei, numai că Anatol nu era prea atent la acest lucru.

Agripina știa, de exemplu, că *acest înger*, care stătea ca un pașă pe un mileu cît o palmă, lucrat în ingliță chiar de ea, așezat pe raftul de sticlă din fața oglinzii celei mari, a fost făcut în anul, la data de, cînd înfloriseră merii și ea a simțit primul pumnîșor dat pe dinăuntru de cel care avea să fie primul lor copil, Antim. Iar *acest înger*, era gata să îi spună Agripina, arătîndu-ți o altă figurină de mărimea degetului gros de la mîna ei, așezat pe alt mileu făcut cu ață gălbuie, așezat pe o măsută din hol, era făcut în anul, la data de, cînd aflase că se va naște fiica lor, Amedeea.

Era toamna, în septembrie, îngerul, dacă îl miroseai, mai păstra aroma de mere coapte. Istoria casei, a familiei, putea fi scrisă cu îngeri de ghips, dar numai Agripina știa să o citească. Pînă și Anatol era uimit de această precizie a femeii sale, el însuși nu era în stare să deosebească două figurine una, de alta, în general îi ieșeau la fel.

Dar mai erau, în acel top al femeii, îngeri care marcau întâmplări triste. Un înger era de pe vremea cînd veniseră rușii în comunitate, în timpul celui de-al doilea război mondial și își făcuseră cartierul general în biserică. Anatol și Agripina se căsătoriseră de vreo jumătate de an, nici nu a fost vorba de nuntă, nu erau vremuri prielnice pentru așa ceva, s-au luat pur și simplu, atîta doar că Agripina și-a schimbat domiciliul. Cum au ajuns rușii în comunitate, au trecut la scotocit casele în căutarea bărbaților în putere, pe care îi adunau într-un convoi drept prizonieri și a femeilor care arătau cît de cît a femeie, pentru plăcerile lor. Violurile au fost cu nemiluita. Atunci Agripina a avut o idee salvatoare. A fiert niște frunză și niște coji de nucă verde, a mai adăugat niște seu în fiertură, a obținut o alifie cu care l-a uns pe Anatol. Cu aceeași alifie și-a uns și ea nasul și fruntea iar în momentul în care trei soldăți au intrat izbînd cu cizmele ușa, beți și excitați Agripina le-a strigat: Tifos! Tifos exantematic!

Cuvîntul tifos i-a oprit brusc și i-a trezit pe soldăți. Cînd l-au văzut pe bărbatul galben pămîntiu sub pătură cu niște pete roșii, purulente pe frunte și pe femeia care se țira prin casă avînd aceeași culoare și aceleași simptome, au dat năvală spre poartă. Tifosul, care bîntuia atunci și în Rusia, era boala sărăciei, nemiloasă și fără întoarcere. De asta, au însemnat poarta și vreme de o săptămînă cît au stat la Klopî nu au mai trecut de poartă. Agripina spiona drumul printr-o spărtură din perdeaua de sac, cu care înlocuise perdeaua din bumbac, plină de zorzoane cusute de mîna ei, pe care o ascunsese în sobă. Anatol nu a ieșit în această săptămînă decît ca să își facă nevoile iar într-o noapte a meșterit, ciucit sub cerga sa, un înger din ghips. Era cel mai butucănos dintre toți, nu avea ochi, era știrb, haina nu îi era colorată, dar Agripinei îi plăcea așa și îl ținea în lăcașul de la sobă care se numea ocnîță, acolo unde se ținea de obicei sarea ca să rămînă uscată.

Alt înger care marca un moment trist era unul din perioada în care în zona Klopî venise o echipă de la regiune ca să îi oblige pe cei încă neconvinși să intre în cooperativa agricolă de producție cu toate pămînturile pe care le posedau și cu atelajele pentru muncă. Pentru că Anatol și Agripina nu dețineau nici terenuri nici atelaje, nu consideraseră că trebuie să se înscrie în acea cooperativă, ei se hrăneau mai mult din lucrul mîinilor, amîndoi fiind extrem de pricepuți. Anatol era în stare să îți facă un avion dintr-un tractor și invers, pe cînd Agripina îți făcea cele mai aromate și mai gustoase zaharicale și plăcinte cu mere sau cu morcov, că toată comunitatea poftea și se îndulcea cu bunătățile ei. După ce l-au luat de acasă pe Anatol în dubă și l-au dus într-o clădire dezafectată a unei vechi cariere de piatră și l-au bătut ca să semneze că intră în cooperativă, după trei zile de foame și sete și-au dat seama că a fost o confuzie și l-au lăsat în plata Domnului. Neavînd cu ce să contribuie la consolidarea inventarului cooperativei, nu mai prezenta interes. Cînd a ajuns pe jos acasă, după două zile de mers prin păduri și pe cărări sparte de ploi, arăta ca ultimul țigan. Agripina a plîns ca după mort. Plîngea puțin și de bucurie că îl mai vede. Dacă l-ar fi știut vinovat de ceva, ar mai fi înțeles. Dar așa? Anatol s-a închis în atelierul său și a meșterit cîteva ceasuri un înger de ghips, a ieșit unul aparte, avea aripile strînse sub burtă, era încrîncenat la chip, în timp două vîntăți i-au apărut din senin sub ochi iar pe unul din umeri i-a apărut o floare ca de măcieș, numai că era de un roșu aprins. Pe acest înger Agripina l-a pus pe raftul de pe peretele dinspre răsărit, acolo unde ținea și documentele casei.

Părintele Leopold nu pune preț pe îngerii aduși de Agripina, dar nici ea nu se întreba vreodată ce făcea părintele cu ei. Părintele îi arunca într-o magazie, alături de resturile de cruci, de icoane vechi, crăpate și cînd se adunau prea multe lucruri acolo, făcea o curățenie generală și arunca totul la groapa din marginea comunității. Deasupra, ajutat de omul de serviciu de la biserică, răsturna din belșug pămînt.

Dacă vreodată vor fi făcute săpături în acea zonă, peste o mie, peste două mii de ani, arheologii vor descoperi poate îngerii de ghips ai lui Anatol și în formele, în culorile lor vor descifra ceva din zbuciumul vremurilor noastre, numai bune de studiat atunci. Ce vor spune ele, cu adevărat? Povești, povești cu siguranță.

(fragment din romanul „Îngeri tociți”, în pregătire)

Radu Matei Todoran

Nunta

Când a venit în orășelul de pe coasta pietroasă, oceanul și-a domolit nimicitoarele talazuri întinzându-se ca o oglindă de liniște în care umbrele adâncurilor se prelingeau molcom în fantome de argint. Trecea subțire și unduoasă ca o algă pe străzile înguste, răspândind miros de frezie. De sub rochia lungă de satin negru, două încălțări fine muiau granitul trotuarului, iar oamenii cu ochii lor încurcându-li-se în buclele-i negre o priveau ca pe o bunăvestire. Din spatele voalului cenușiu, migdalele ochilor împrăștiau briliante de lumină. Băcanul pune banii ei în cutia cu lucruri scumpe și-i mângâia în răstimpuri când rămânea singur cu rafturile mov și cu mașina lui de socotit cu manetă nichelată și clopot. Minor- bețivul, s-a pus într-o seară în patru labe să-i sărute urmele care miroseau a cognac vechi. Judecătorul a intrat cu mașina în obeliscul eroilor văzând-o într-o dimineață trecând prin fața primăriei cu un coșuleț de violete. Fiul măcelarului n-a mai vrut să taie nicio găină, atât i s-a părut de josnică meseria când ochii ei i-au fulguit într-o seară halatul mânjit de sânge. Primarul, un fustangiu fără pereche, nu mai avu dreptul să iasă din casă. Nevasta-l închise în odaia de la mansardă și-l ținu acolo până la venirea angajaților care-l duseră la primărie într-o furgonetă fără geamuri spre a semna actele zilnice.

Anul acela iasomia a înflorit mai devreme și-n grădinile nisipoase apa a rămas între rădăcinile zarzavaturilor fără a se mai scurge, ținând proaspete fructele și frunzele. Peste piatra aspră a zidurilor s-a prelins o catifea străvezie de iederă și vântul sălbatic a încetat să mai muște din carnea de nisip a falezei.

Primul care trase semnalul de alarmă fu clopotarul, lovind buzele de bronz într-o dungă. Lumea se adună la sfat. Nu veniră decât bărbații, femeilor nerecunoscându-li-se dreptul la decizie într-o afacere atât de importantă. Se așezară tăcuți pe gardurile de marmură ale mormintelor, privindu-se cu nedumerire, fără a ști dacă tot ce se întâmplă e bine sau nu. Cum nimeni nu știu ce să spună, Minor-bețivul fu primul care avu o idee mai consistentă.

- Eu zic să mi-o dați de nevastă și din clipa asta mă las de băut. Răsuflă apoi prelung, duse mâna la piept și scoase o sticlă plată din care sorbi cu poftă.

- Povestiți-mi cum e, zise primarul pe care doi polițiști slăbănogi cu caschete turtite îl țineau în hamuri. E mai frumoasă decât Maria-Mentina de la hanul lui Milba? Dacă-i atât de frumoasă o iau de nevastă. Divorțez de uscătura mea și mă însor din nou.

Fiul măcelarului luă o găleată cu apă și și-o turnă pe jumătate în cap, cealaltă păstrând-o pentru Minor care începuse să cânte subțire pe nas.

Preotul fu de părere că singura soluție este nunta. Dacă o alungau, s-ar putea să-i părăsească norocul, oceanul să se înfurie iar și să înghită pescarii, zarzavaturile să se usuce și iasomia să pălească. Da, nunta ar fi fost cea mai bună soluție, căzură cu toții de acord, dar alegerea mirelui se dovedi neasemuit de grea. Băiatul meșterului de sicrie avea școală, avea și ochelari rotunzi cu ramă fină de alpaca, ținută dreaptă, mersul răspicat, dar n-o puteau da după el, nu s-ar simți bine în casa lor fumurie, burdușită de coșciuge. Învățătorul era cartofor. Grefierul peltic și zgârcit, bijutierul, un gurmand fără pereche, se prea îngrășase, doctorul semăna cu un urangutan și speria copiii. Pescarii nu puteau intra în discuție, erau prea săraci și în plus aveau prostul obicei de a face mulți copii și nu le-ar plăcea s-o vadă tot timpul cu burta la gură.

Trecu noaptea și nu se ajunse la niciun rezultat. Dinspre ocean se simți o briză caldă dușă parcă de aripile sure ale zorilor. Pescărușii se roteau domol într-o margine de zare făcând semn că în locul acela va răsări soarele. Porniră răzlețiți de gânduri către casele lor, numai Minor adormi în cușca câinelui care prinse a-l linge pe față să nu-l prindă răsăritul nespălat.

A doua seară, clopotarul bătu clopotul într-o dungă și se adunară iar în spatele bisericii, tăcuți ca umbrele morților. Unii își aduseră scaune și pături, alții băutură și mâncare, iar cei de la periferie își încropiră umbrare spre a se odihni peste zi acolo, renunțând să mai bată atâta drum de pomană. Aduseră toți fotografii cu nepoți, frați, copii și alte rubedenii plecate din oraș, înscrisuri și acte de proprietate, scrisori de la prieteni căpățuiți pe alte meleaguri. Primarul veni cu un picior în gips, (și-l rupseseră încercând să escaladeze mansarda) așa că polițiștii renunțară la hamuri, judecătorul avea nasul turtit, mai luase o dată în plin obeliscul eroilor, fiul măcelarului își tăiaseră un deget când vru să feliereze pâinea, farmacistul avea dureri de stomac, pescarii căzură într-un somn adânc răpuși de truda de peste zi, numai Minor era vesel, dibuise cheile pivniței parohiale. Preotul, înveșmântat în rasa viorie a călugărilor Sfântului Modest de Luna, deschise reuniunea cu o rugăciune de prealuminare și invită sfinții să participe la dezbateri. Nu veniră însă decât niște îngeri morocănoși care se opriră în livada parohiei luându-se la hartă când împărțiră între ei, cireșii. Minor, jignit de infatuarea solilor cerești, reuși până la urmă să-i gonească cu pietre în aplauzele deliberate ale asistenței foarte satisfăcută de zelul și precizia aruncărilor. Discuțiile se reluară fără sorți de izbândă. La miezul nopții, cucuvelele își dădură drumul la cântecele lor prevestitoare de rele și-n plină adunare căzu o delegație de femei. Minor care mai avea câteva pietre la îndemână, vru să deschidă focul asupra pâcului de dușmani în fuste, dar când văzu în fruntea lor mutra de gâde a nevestei primarului se apucă să aplaude. Venirea femeilor mai învioră atmosfera, discuțiile se întetiră, iar Minor, care avea inima largă, aduse un butoiș și-l puse în mijloc să se poată servi fiecare. Muzicanții de la hanul lui Milba își scoaseră scripcile afumate și începură să cânte.

Pescărușii îi găsiră dimineața într-o dispoziție excelentă și uitară a-i mai arăta soarelui unde să răsară, rotindu-se bezmetici în jurul turelor de argint. Debusolat acesta răsări chiar în înalturi, lăsând peste oraș o lumină posacă și veștedă.

În cea de-a treia seară, cimitirul se dovedi neîncăpător. Unii dansau pe mozaicul mormintelor, alții în stradă, iar câțiva mai îndrăzneți intrară în biserică. Severii sfinți se simțiră jigniți adânc de profanarea lăcașului sfânt și lansară niște fulgere tulburi și neputincioase care-i făcură pe dansatori să creadă că au început jocurile de artificii. Preotul se impuse greu cu ajutorul unei portavoce și după multă strădanie obținu și câteva reprize de discuții. Minor organiză lupte de cocoși, nevasta primarului conducea concursul de dans, iar pescarii dădură startul la întrecerea de alergări.

Preotul însingurat între gândurile sale, neputând apela la nimeni, îl lua ca asociat pe Minor, care era cel mai puțin afectat de importanța petrecerii și porniră amândoi spre casa frumoasei de lângă Stânca Diavolului. Minor pășea rar sprijinindu-se pe umărul prelatului. Traversară orașul pustiu care părea un arici de piatră întins pe plajă. Trecură pe lângă obeliscul eroilor lăsat într-o rână și se feriră de fantomele albastre ale strămoșilor care dansau și ele moale ca niște petale de regina nopții. Când ajunseră la schitul părăsit, preotul vru să se întoarcă. Curajul îl părăsise și un gol interminabil de statuie simți pe dinăuntru, de parcă în pântecul de bronz n-ar fi avut altceva decât un aer stătut de câteva veacuri. Minor îi puse sticla cu tărie în gură, barbotând în adâncurile pioase flăcări subțiri și jucăușe. Apoi îl învăță un cântec de petrecere și drumul li se păru mai ușor. Coroanele cedrilor fură pieptănate de mii de lumânări de ceară în mukul cărora ardeau galbeni ochi de pisică. Luna boțită între ogarii suri însingura bolta cu priviri de piatră.

În fața casei mici acoperită, cu un voal de iederă, dădură peste primarul care-și trăgea sufletul după un mers târâș de câțiva kilometri. Acesta propuse să cânte o serenadă, însă Minor fu de părere să se treacă direct la fapte și aruncă o piatră în ușă. Nu se întâmplă nimic și atunci primarul se puse a fluiera în degete strident și prelung. O luminiță se aprinse sfios la primul cat, dezvelind o față de fereastră romană. Preotul mai trase o dușcă din sticla lui Minor, își îndreptă cârja dintre coaste și porni împiedicându-se de o aloe. Minor îl apucă de braț și pătrunseră amândoi pe ușa scundă. Când apăsară pe ultima clanță, cea a odăiței cu lumina aprinsă, dintre arcadele albe năvăli un cântec prelung de orgă. Ușa se deschise dezvelind un covoraș maroniu, niște portrete îngălbenite supte parcă din carnea zidurilor, un pat cu baladachin lângă care era așezată o măsuță de abanos plină cu sticluțe și pungi portocalii de hârtie. În mijlocul camerei, o femeie trecută de prima tinerețe, într-o cămașă de noapte scurtă îi privea cu mirare.

Preotul își duse mâinile la ochi și înjură pentru prima și ultima oară în modesta sa carieră ecleziastică. Minor în schimb se apucă s-o analizeze cu voce tare, contrariat:

- Ești bătrână, dar ți-ai ascuns ridurile sub farduri și gulere înalte, și voalul îl purtai să nu ți se vadă cearcănele. Ai picioare strâmbe și pline de păr. Doamne, ce arătare, sfinția ta, ce arătare, zise pufnindu-l râsul în vreme ce primarul ajuns în pragul ușii înjura birjărește.

În colțul ochilor ei neasemuit de frumoși și de limpezi izvorâră două lacrimi tulburi care se pierdură în cutele feței. Îi privi apoi cu o expresie plină de ură ce nu avu însă loc în limpezimea ochilor, se chirci puțin ca o fiară hăituită și se aruncă prin fereastra balconului sprijinit pe umerii a doi amorași de piatră. Căzu sec în oglinda întunecată a oceanului, spărgând-o și eliberând mugetele înlănțuite în adâncuri.

O ninsoare de pescăruși acoperi orașul și oamenii le trebui mult timp până eliberară străzile și împrejurimile de trupurile înlemnite. Iasomia păli, grădinile se decolorară, părând niște rufe vechi întinse la uscat printre pietre și oceanul lătra în răstimpuri ca un câine răpus în turbare.

Orășenii își propuseseră să uite neobișnuita întâmplare, numai pescarii cârpănoși și încăpățânați sărbătoreau în fiecare an la începutul anotimpului cald o săptămână de liniște, când oceanul își domolea furia, iar ei se întorceau de pe oglinda lui limpede cu bărcile pline de pește, aruncând în undele molcome, păpuși de cârpă.

Logodna în vremea covid-lui

La început se vedeau doar mâinile noastre: câte una pentru fiecare dintre noi! Nici nu mai știu dacă mâna mea era cea stângă sau cea dreaptă! Nu îmi mai aduceam oricum aminte, băusem peste măsură cu zeul vinurilor de nisip ("vin du sable", cum spuneau francezii). Și uite așa, ne-am gândit noi să populăm nimicul cu câte o mână de-a noastră. Și nu era nimic în jur... Se bănuia totuși că în spatele lor ar trebui să fie ceva, pentru că mâinile nu puteau sta pe „nimic”! În fața mâinilor noastre se bănuia a fi un altar de jad în care ar fi fost capturate suflete de cai camaguezi, de tauri negri, de flamingo, de pasărea paradisului, de fluturi și de câte și mai câte ființe. Lipseau doar sufletele de om! Nici nu ne-am gândit vreodată să ne înghesuim și noi în jadal acela sticlos și rece ca gheața. Noi am venit în nimic pentru că voiam să-l alungăm, să-l facem să dispară pentru totdeauna. Și mai voiam să ne găsim și noi locul nostru în lumea asta relativă... Voiam să fugim de umbrele îmbrăcate în ciocli care au început să sfarme pământul, să-l sufoce prin respirații infecte de varani, de șacali și de hiene. Animale putrede pe corpul cărora, cineva a reușit să scrijelească cu o pană de corb înmuiată în otravă: COVID!

Deodată, o fantomă fără contur măcar (am recunoscut-o doar după presupusa ei formă de nimic) a adus o tavă mare de argint pe care mâinile noastre s-au așezat singure, împrăștiind în neant roiri de fluturi! Ordinul Lepidoptere, ființe stranie care în pofida gingășiei lor presupuse, erau contorsionate, otrăvite, decorate parcă de ființe fantastice... Și nu orice fluturi, ci unii mari, gigantici, pictați cu capete de șarpe pe aripi, alții cu ochi de păun și la sfârșit unii, numiți "fluturi de sticlă", mici, uimitor de frumoși și incredibil de otrăvitori! Aceștia din urmă erau cei mai agresivi. Mulți și tăcuți, nu li se auzea fâlfâitul, se simțea numai un zvon de otravă!

Apoi preotul, care arăta ca un fel de flacăra mov, înveșmântat cu un stihar alb de brocart, brodat pe margini cu cruciulițe aurii, iar pe gâtul prelung și-a înfășurat un patrafir stropit cu briliante, a întins o mână mov, semitransparentă, așa ca o penumbra și în palma sa de foc a unit mâinile noastre! Explozie și lumină a fost logodna noastră! O lumină înșelătoare, perfidă...

Niște Quetzalcoatl cu pene negre zăceau striviți de unda de șoc, iar lângă ei dragoni portocalii gemeau scoțând printre dinți flăcării mici de lumânare... Simțeam o forță de atracție care încerca să ne afunde în jadul altarului, spre a întregi așa ca într-o arcă, însoțitorii lui Noe! Ne-am zbatut, am împrumutat aripi de la fluturi, de la quetzali, am strigat și într-o zbatere nebună am reușit să ne părăsim trupurile.

- Gata, am scăpat, ne-am zis noi și ne bucuram în spatele pleoapelor închise. Am stat așa o bună bucată de timp și ne imaginam cât de frumoasă este lumea în care am fugit! Cât de luminoasă, cât de călduroasă, cât de plină de limpezimi și de ierburi adânc și frumos mirositoare.

Pleoapele însă, n-au mai vrut să stea lipite și ușor, ușor, ne dezveleau lumea în care tocmai ajunsesem (nici nu sunt sigur dacă nu tocmai de acolo plecasem): - un salon insalubru de spital de provincie, cu pereți scorjiți pe care se plimbau gândăcei maronii, dușumele de lemn date cu motorină, două surori fără vârstă care tușeau amarnic în măștile lor de hârtie și patru bătrânei fumători așezați pe marginea a două paturi șubrede, jucând șepetică. Iar noi doi, ca două mumii întubate, zăceam pe spate conectați la aparatele de ventilație care făceau un zgomot ruginit, de rulment spart! Ușa se deschise încet și pe clanță am văzut mâna preotului ca o penumbra, venind să ne logodească...

Radu Gligor

Un pețitor de mare eficiență

A bătut cuviincios la ușa familiei noastre, cu intenția de-a intra ca viitor ginere debutant, feciorul favorit al primarului din Ceanu Mare Ștefan Rus, dumnealui junele Traian Rus un cadru de sat și nu de hotar, absolut valoros, cinstit, demn, notat cu plus din toate punctele de vedere. Un pretendent de excepție, tânjit de fete din satele aflate pe văile inclusiv dealurile transilvane. Necrezut de harnic și tocmai de aceea pe deplin corespunzător, în stare și apt de orice, specialist în prașile, stahanovist al culesului și căratului cu sacul rivalizând cu o bandă transportoare de la "Cimentul" – Turda. Viitorul ginere vroia să se aciuze pe lângă casa noastră onorabilă, pe vremea aia nearătată cu degetul. 1 Agreși este omenește... Insul și-a notat în carnețelul țăranului încă necolectivizat aspectul că sora mea Marta, o jună pe cinste, harnică peste media pe sat, și-a stabilit în târnațul casei reședința ei de vară, drept pentru care a cerut să fie înscris în audiență la această copilă zvultă din buchetul de nu mă uita al suspomenitelor patru. Pețitorul la ceas de seară când apune luna nu își ținea intenția sub obroc. Cu acceptul mult stimatului său tată, indiferent de solstițiu, deborda de entuziasmul caracteristic vârstei. În plus era cavaler principal, nu a mai fost căsătorit și nici nu avea o experiență valoroasă pe linie de mariaj fiind adeptul principiului care menționa posibilitatea dragostei la prima vedere. Pentru asta era pregătit inclusiv de-a intra dator vândut și abia apoi să guste licoarea amară a falimentului. Devenise în ultimul timp de când o avea pe soră-mea Marta sub pleoape conștient – dar nu-i păsa- că dragostea la prima vedere poate fi și ca lama "Gillette"... 2

Celor care doreau să-l asculte în timp ce lua cuvântul ca să nu îl ronțăie iepurii, numitul Traian Rus odrasla neprețuită a primarului din Ceanul Mare le aducea la cunoștință faptul, nu lipsit de importanță, că el și-a satisfăcut stagiul militar la muncă nu la întins falanga, dar asta nu conta, esențial este că niciodată nu s-a sustras de a pune și umărul. Prezent într-o seară la fața locului pentru a-și susține personal punctele de vedere pe linia mariajului, valorosul pețitor Traian Rus a explicat scopul și durata vizitei, angajându-se să respecte, după posibilități, normele și canoanele, tradițiile din luriul de Câmpie, normele PCI din Straja și Huciu, fiind ferm hotărât să-l aibe de socru pe onorabilul ei tată. În mod suplimentar s-a declarat absolut de acord cu platforma-program gestionată și pe deplin expusă de viitorul său presupus șogor Mitruț și, spre satisfacția deplină a acestuia a lăsat să se înțeleagă că drumul spre fericirea maximă intră la sens giratoriu pe magistrala pocăinței. Personal, susținea, se și vedea rulând pe această magistrală. Mitruț a explicat drama sa cu iurenii scoțând în evidență faptul că a fost tot timpul precaut să nu amplifice scandalul, să lase loc de bună-ziua, conștient că iurenii vor regreta până la urmă nedemnele lor fapte de a-l face de răs în fața opiniei publice inclusiv. 3 Aducând un binemeritat elogiul surorilor și fraților, pretendentul la mâna Martei, primind girul demarării campaniei de pețit, a solicitat – dată fiind și oboseala deplasării - să i se permită a desfășura activitatea de curtare propriu zisă din poziția culcat în pat conform tradiției locale, a experienței de veacuri din zonă. În pauza iscată pentru a i se aduce o ulcea cu apă numitul a admirat ograda plină de șeptel al viitorului socru, calculând în minte cam în ce procent se poate elibera locul prin dotă. Acest transfer de bună voie îl fascina pe amarez. Chiar a recunoscut sincer că atmosfera asta de liniște și pace, de automulțumire generală, îl încântă, că o să facă totul pentru a obține brevetul fericirii casnice, sens în care dacă i se permite este dispus să-și găsească fericirea imediată numai lângă sora mea Marta, fată foarte bună, la înălțimea pretențiilor sale, ale familieiei sale din Fânațe, a sătenilor din Fânațe, Moară și Valea lui Cati. Despre presupusa căsătorie, comenta Traian, au aflat cu bucurie membrii familiei sale dintre care fratele Petrea cu nevasta lui Marta, ambii din Fânațe, fratele Sandu cu nevasta Angela amândoi și împreună din satul de centru precum și buna lui soră Marta de la Moară. Aceștia fiind oameni de onoare, de mare caracter care nu se opun formării noii celule de bază a societății, o apreciază în mod deosebit pe Marta, sunt de acord că aceasta este un inger pe pământ, calmă ca o bibilică, pentru asta sânt dispuși să iasă anticipat la interval cu felicitări din stoc supranormativ. Este, susținea, de asemenea, la curent cu problema populația din Ceanu Mare cu satele aparținătoare în ce privește strict persoana sa, pețitorul de mare perspectivă a mărturisit de bună voie că se consideră foarte mulțumit și este în asentimentul cetățenilor din Șarășpătaș, Gherea și Dosul Glodului care se bucură de bucuria lui sens în care nu mai are ce aștepta, hotărârea lui este luată, este pregătit de-a fi mire. Potrivit părerilor sale proprii la campania de pețit în care este antrenată Marta ar trebui imediat încheiată, el fiind un om serios, referințe putem obține de la tatăl său, primarul. A susținut că cererea sa poate fi unanim acceptată, bunele sale intenții fiind coapte ca zmeura. În continuare, pentru a-și dovedi sentimentele limpezi, fără cotloane, a declarat că pune la picioarele lui Marta buletinul său de identitate, pentru studiu și competență analiză. 4 Sora mea Marta, pe de o parte având ca atu onorabilitatea în continuă creștere a familiei neocompromisă și pe cealaltă parte un lipideu pus la uscat pe gard, era vizibil încântată de seriozitatea și chiar fermitatea pețitorului Traian Rus asigurându-l că, în ziua ei liberă, o să studieze cu maximă atenție cererea și se va pronunța în termenul legal, recomandându-i să mai țină legătura pe viitor, dacă o să-i fie prea grea să o mai lase jos, să nu se hobănească și prin asta să îi cășuneze la ceva din dotare.

Pentru contrapondere fratele Mitruț dirijorul acțiunii, generos și tocmai de aceea multilateral, bun până la cer respectiv până la torțile norilor humulus, bazându-se pe vasta lui activitate de fost organizator și chezeș al horelor la șuri, s-a oferit, într-un cadru restrâns, să-și generalizeze experiența proprie din domeniul peștelui, să contribuie esențial la crearea unei noi și tocmai de aceea eventuale familii. Pocăit la aceea dată, visând cu ochii întredeschși la minunata verdeață de pe cuprinsul raiului, la ținuta de un alb sclipitor al sfinților de serviciu, fratele Mitruț dădea glas unor melodii din repertoriul de vară – toamnă a sectei. Între altele a ajuns la concluzia că se poate alege cu câțiva noi frați întru credința dreaptă astfel că a recomandat pentru respectarea democrației în peșit, paralel cu cinstirea drepturilor omului, ca numărul peșitorilor să nu mai fie limitat la unul singur. 5 Mitruț a început să ducă o susținută campanie împotriva curtatului în pat sau pe stavila acestui mobilier, având mereu aproape Biblia și cămeșoiul. În ce privește ședințele serale de curtare a surorii noastre Marta Mitruț nu a admis nici un fel de hachițe băbești, dată fiind importanța evenimentului care nu poate fi fușărit. A susținut ca aceasta fiind cam hamișă, dar alminteri ingenuă, peșitul pe ansamblu să se desfășoare stând pe gardul de vreascuri a grădinii, interlocutorii având posibilitatea să stea în șir ca rândunelele, să cirpească pe înțelesul tuturor, sub supravegherea sa competentă având Biblia subsoară și așa mai departe. Personal a împachetat cămașa de botez, a pus-o sub aceeași subsoară după ce a scris "Gratuit pentru pocăiți". Prin acest procedeu larg extins în Franța, după părerea lui, ar fi înlăturate acele neajunsuri ale curtatului prestat în pat, obicei de care el a fost frustat știindu-se că, pe alocuri, este soldat cu nedorite urmări. Cu satisfacție și absolut dezinteresat, fratele Mitruț s-a angajat să împrumute peșitorilor dispuși să se pocăiască, pentru botez în apele vreunui pârâu cu apă curgătoare, cu titlu gratuit, cămeșa lui cea lungă folosită la propriul botez în apele limpezi ale Arieșului. Propunerile au fost acceptate pentru a fi unanim respinse.

Teofil Răchițeanu

Nu mai vii, nu mai vii

Te aștept. Parcă de ani, de vecii.
 Tu nu vii! Tu nu vii! Tu nu vii!
 Amurge. Pe dealul cu viile
 Greierii-și cîntă, somnoroși, liturghiile.
 Singur sînt, și-nfiorat, îi ascult,
 Arborii umbre-și lungesc tot mai mult.
 E ora cînd ies din trunchi de fag zînele,
 Ora cînd, biruite de somn, mor fîntîinele...
 Vîntul a tăcut, s-au liniștit stihile,
 În ele însele se închid păpădiile.
 Se stinge peste munți ultima rază de soare,
 Prima stea ca o floare pe ceruri înfloare,
 Se face noapte, Dulcineea mea așteptată,
 Nu mai vii, nu mai vii! Vei veni vreodată?...

POEZII NOSTRI

Cîntec de dragoste rănită

Pentru ce între noi această îndelungată tăcere?
Dinspre mine spre tine nici măcar un dor, nici o vrere?
Încep să cadă, prin păduri, din nou frunzele.
Tu pe unde, pierdută, îți pierzi acum urmele?
Spre munții mei gîndul tău nu mai s-abate?
Pentru mine inima ta nu mai bate?
Gura ta numele-mi nu-l mai murmură oare?
Altcineva bucură-te, lumină, doare?
Nesomn îmi ești, sete, foame, alean.
Eu sunt o frunză tremurînd pe-un ram.
Noiembrie e, mi-i amar, mi-i pustiu.
Să mi-l îndulce unde e glasul clopoțelului tău argintiu?...

Casă pentru veșnicie

Ci în mine e o Ană –
Cruce grea, iubire, rană,
Hărăzită de zei soarte
Să o port pînă la moarte.

Blestema-o-i și-oi iubi-o,
O voi, de vie, zidi-o
La mine-n cuvînt să-i fie
Casă veșnicie pentru

Un iaht pe o mare amară plutea

Un iaht pe o mare amară plutea,
O mare care țărături niciunde n-avea.
În care, legat de-un catarg, Odyseu
Se zbătea, prigonit de potrivnicu-i zeu...

Ci mă-nșelasem. Nu era Odyseu
Cel urmărit de potrivnicu-i zeu.
Iahtul acela de tristețe prea greu,
Părăsit de toți zeii, era sufletul meu.

Ioan Filimon

Spovedanie

Părinte, vin să-ți spun tot ce mă doare.
Prea devenii apatic și anost
Și-aș vrea acum, în Săptămâna Mare,
Să-mi fac și eu, în cugetu-mi, un rost...
Sunt un timid, părinte... Nu se știe
Căci multă vreme, n-am știut nici eu.
Mi-am făurit un crez din poezie
Și mi-am făcut din răs un Dumnezeu.
Am căutat ades să fug de mine
Și-totdeauna iarăși m-am ajuns...
Un punct minuscul între rău și bine,
Nici prea deștept, nici prost îndeajuns.
Un șoarec mititel între pisici,
Un condamnat în fața unui gâde ,
Mult prea departe când mă crezi aici,
Plângând atunci când toată lumea râde.
Râzând atunci când toată lumea plânge,
Când urcă lumea toată, eu cobor...
Rup trandafiri și văd în juru-mi sânge,
În timp ce unii cred că am umor...

La Drâmbar

LA DRÂMBAR, în primăvară,
Însuși Dumnezeu coboară
Din palatul Lui din cer,
La odihnă-n flori de măr
Și de piersic, de cais, ...
Mai frumos ca-n Paradis !...
Mureșul, cu limpezi ape,
Bate somnoros din pleoape
Îmbătat de-atâta soare,
De parfumuri și culoare,
De dumnezeiesc miros,
De iubire și frumos...
Îmbătat de flori de soc,
Parcă-ar vrea să stea pe loc!...
Și-ar tot sta
Și n-ar pleca,
Parcă-i însăși viața mea
Agățată-n amintiri
Ca-ntr-un rug de trandafiri ...

Vasile Dan Marchiș

Această dăruire nu-i un simplu joc

Pentru că s-a făcut în aceeași măsură părtașul tuturor
celor buni cum și celor răi,
bogaților și săracilor,
bolnavilor sau celor sănătoși,
celor cumpătați cât și celor hapsâni
timpul,

e oprit și dus pentru răstignire cum Iisus pe Golgota.
Pe nenumărații săi umeri de secunde ,minute, ore, zile,
timpul ne ridică drept cruci vii pe toți pământeni.

Existăm pe umerii timpului drept cruci vii
în drum spre această răstignire,
cum unele substantive pe lista suplimentară a gramaticii
doar ca elemente de chin...

Ce-am putea face să ne creadă timpul altceva?
Care dintre noi cei peste 7 miliarde de pământeni
putem spune că nu suntem cruci vii
pe umerii timpului ce urcă spre răstignire, Everestul?

El nu se oprește pentru nimic ci urcă mereu
să nu fie învinuit de ceva...

Să nu fie întrebat:

"Cine e mai greu pe umerii tăi, "Timp prea darnic"?

Bolnavii sau cei sănătoși?

Bogatul sau săracul?

Cel cumpătat sau cel hapsân?"

Această dăruire a timpului
nu-i un simplu joc
ci e seva tinereții tuturor
adunată la un loc...

Nu ajung cuvintele

Nu ajunge gramatica pentru a etala în cuvinte
sărăcia pe care o inimă și-o definește prin sânge, pulsând...

Sunt mesagerul sărăciei
pe care o etalez în regim de pantomimă
în gesturi, semne, suspine,
cum vântul în crengile goale ale copacului.
Tăcerea absolută o dețin copacii
Ei nu rostesc un murmur de durere
nici pentru ultima frunză ce cade
de aceea gramatica nu se poate împlini prin viu grai.

Nu ajung cuvintele pentru a defini concret
durerea tăcută a lumii...
Sărăcia nu poate fi definită în context fizic, chimic
ori biologic
ci o redau în gânduri, în context astronomic
precum spațiul.

Să se poată concepe o temă în toată amploarea
despre sărăcia noastră a tuturor
aceasta a fost ridicată la rang de Cosmos.

La privighetorile și mierlele înfăptuite
să definească sărăcia cântând
ziua și noaptea,
membrii unui ansamblu folcloric
n-au fredonat nimic un timp
ci doar s-au mirat..

Acum orchestra le imită
perfecționând și împlinind folclorul,
definind astfel prin cântec ce nu au avut...

CRONICĂ TEATRALĂ

INVITAT SPECIAL:

Daniel Cristea-Enache

Speak, Memory

La a treisprezecea ediție a Festivalului Internațional Shakespeare de la Craiova, la Teatrul „Marin Sorescu”, un spectacol care nu are nicio legătură cu Shakespeare: *887* de Robert Lepage. Sala arhiplină; cu toții așteptăm să înceapă piesa. Apare pe scenă Lepage, cel care a scris textul piesei (A), îi este regizor (R) și totodată interpret (I). Un canadian distins, cu volute ironice și autoironice în discurs, care ne roagă să ne oprim telefoanele mobile, *device*-urile, pe durata spectacolului — tipul de anunț făcut la teatru, ca și la cinema, tocmai pentru a nu perturba ceea ce va urma. Îmi controlez încă o dată telefonul, verificând că este pe modul „avion”, totul e OK; revin cu privirea asupra domnului A-R-I de pe scenă, care încă n-a terminat însă cu anunțul lui. Poate n-am înțeles eu exact engleza lui canadiană, astfel că citesc traducerea în română, făcută în timp real undeva deasupra scenei. Da, Lepage continuă să vorbească despre telefoanele mobile, despre *device*-urile pe care ne bazăm tot mai mult, aproape exclusiv, și care ne fac neputincioși în a ne mai descurca fără ele. Oare cine își mai cunoaște astăzi propriul număr de telefon? El, Lepage, nu și-l știe; în schimb, își amintește perfect numărul vechi de telefon din copilăria lui, al familiei sale. Instantaneu, zâmbind în forul meu interior, mi-l amintesc pe al meu, din propria copilărie, iar apoi gândul îmi fuge la telefonul primei mele iubite, pe care o sunam întruna: oare cum era numărul ăla? Mă încurc, prea multe cifre deodată...

Luându-mă drept cobai în experimentul teatral al lui Lepage, mă rușinez retrospectiv că am căzut atât de ușor în plasa acestui A-R-I, care m-a păcălit cu trucul închiderii telefoanelor mobile, acesta fiind de fapt parte a spectacolului, iar nu un banal anunț făcut înaintea lui. Te întrebi la început, naiv, „dar când începe piesa?”, iar după câteva minute, realizezi că ea a început deja.

Lepage se servește de tehnologia modernă și de dependența noastră de ea (mai mult, de faptul că toți recunoaștem această dependență individuală și colectivă), pentru a face din ea un referent imediat recognoscibil de către public. Cu toții suntem conștienți că, da, suntem dependenți, mulți ne pipăim telefoanele în timpul oricărui spectacol, deși știm că nu e OK, sub presiunea unor întrebări „obsedante” (oare m-a căutat cineva la telefon? oare am mai primit *like*-uri pe Facebook la postarea mea că sunt la teatru la Craiova? oare mesajul meu de pe WhatsApp a fost văzut?), ba chiar obsedante fără ghilimele, cum erau pe vremuri problemele fundamentale ale existenței și ale conștiinței. În comparație cu acelea, acestea sunt niște fleacuri, de acord, însă obsesia este obsesie. Suntem obsedați de *device*-uri care ne ajută să trăim, să gândim, să simțim, iar Lepage face din această dependență referentul piesei sale și un ax de construcție a ei.

E deci mai mult decât un simplu truc de captatio. A-R-I a luat rețeaua globală, în care cu toții suntem prinși ca niște musculițe într-o plasă de păianjen gigantică, și o folosește ca un punct de pornire, realist, în piesa lui. Pe scenă nu va mai fi un spectacol jucat în fața unui public care face parte din altă dimensiune decât aceea, convențională și artistică, a piesei. Spectatorii nu mai asistă la încercarea unui regizor de a-i face să iasă pentru două ore din realitatea lor, prin magia artei care te ia și te transportă în lumea ei. Lepage, în 887, își transformă de la bun început spectatorii în cobai încântați și fascinați, ducând nu povestea lui către public, ci invers, vârandu-ne pe toți în povestea lui personală, familială și comunitară. Am devenit parte a poveștii nu numai fiindcă suntem dependenți de tehnologie, precum A-R-I, ci și pentru că fiecare dintre noi a avut o copilărie a cărei rememorare este activată de rememorarea lui Lepage. Așa cum tehnodependența lui își are eco-ul în propria dependență, și copilăria lui ne amintește de a noastră. Ele nu sunt coincidente, firește, și puțini dintre noi vor fi ajuns în Quebec-ul despre care vorbește pe scenă A-R-I; iar în anii copilăriei lui Lepage, în Quebec-ul de acum multe decenii, e probabil că nici unul dintre sutele de spectatori de la Craiova n-a ajuns atunci. Dar în fond aceasta este arta, acesta este teatrul. Lepage vorbește despre ceva ce a trăit el, și tu înțelegi și simți că vorbește și despre ceva ce ai trăit tu. Spectacolul avansează pe coordonate realiste, mereu realiste, dar sub cupola unor întâlniri de profunzime antropologică. Absolut toți din public am avut o copilărie; și rememorarea ei particulară se întâlnește, într-un punct sau altul, cu rememorarea pe care o face pe scenă A-R-I. El e agentul catalizator al propriei noastre incursiuni în trecutul personal.

Mai toți suntem dependenți de tehnologie, pasul 1; aproape toți devenim parte a poveștii, pasul 2; cu toții am avut o copilărie și rememorarea de pe scenă o activează pe a noastră, pasul 3... Ajungând destul de repede (nu numai prin magia artei, ci și prin firescul logic și psihologia comună) la parcurgerea acestor trei stadii, Lepage va face, sub ochii noștri, un teatru aproape pur, minimalist, în care fiecare element scenografic este valorificat la maximum. Blocul copilăriei lui este unul în miniatură și înfățișat în secțiune, astfel încât să vedem cum era viața familiilor trăind în comun în Quebec-ul de atunci. A-R-I le schițează povestea, cu detalii fie crude și sordide, fie producând bună-dispoziție: un melanj de realitate și melodramă, angelic și trivial, tragic și comic.

Istoria vieții la bloc ca simultaneitate de istorii familiale și individuale, strânse la un loc nu dintr-o logică anume, ci prin simpla împărțire a spațiului locativ: e o idee deloc nouă pentru un artist, dar căreia Lepage îi exploatează bine resursele dramatice. Își urmărește cu atenție și minuție vecinii din „vârsta de aur” a copilăriei, le reconstituie climatul specific, relațiile intra-familiale, tensiunile, crizele, certurile. Spectatorul nu e obligat să se chinuiască privind pe gaura cheii la ce se întâmplă dincolo de o ușă închisă. (Într-o cronică remarcabilă semnată de Andreea Telehoi, studentă în anul III la Teatologie, privitul prin gaura cheii e direcționat către universul interior al A-R-I: „Ne dă impresia că privim prin gaura cheii direct în sufletul său dezgolit.”) Lepage „decopertează” blocul și îl vede în secțiune, îl privește de sus și de jos, de pe o latură sau alta, face la un moment-dat o schiță de arhitect ca să-ți explice cum se certau vecinii de palier când ea venea beată acasă și el o bătea (dar nici ea nu se lăsa mai prejos), copiii fugeau la vecini, iar Poliția era chemată să rezolve diferendul conjugal. A-R-I devine un ochi uriaș, demiurgic, care privește toate astea și le subliniază, prin atenție la detalii, recurențe simbolice și puneri în perspectivă, importanța. Cu cât oamenii din copilărie, din familie sau din bloc, buni sau răi, buni și răi, sunt mai mici, în strategia scenografică a casei și a teatrului de păpuși, cu atât ochiul uriaș și comprehensiv îi privește cu mai multă atenție și duioșie. Un exemplu. Niște rude ale lor n-aveau copii și la fiecare Crăciun invitau unu-doi din familia Lepage, să serbeze la ei, să se îndestuleze cu bunătățile unei familii prospere, să se încânte de casa spațioasă și ospitalieră... O soră a lui Lepage-copil, cu care el doarme în cameră de când a fost adusă la ei bunica lor bolnavă, este atât de încântată de baia rudelor bogate, încât stă ore întregi pe toaletă acolo, ca o păpușă fericită privită de Lepage-naratorul cu ochiul său uriaș. A-R-I insistă tehnic asupra scenei, și bine face, focalizând și ochiul privitor, ca al unui Gulliver fascinat de pitici. Vedem „decopertată” locuința rudelor bogate, pe sora fascinată de baia luxoasă stând pe toaletă fericită, și totodată figura mărită a lui Lepage, privind cu ochiul lui mare și dilatat demonstrativ la sora lui fetiță din trecut, sub formă de păpușă. O nouă „pasă” delectabilă de umor și duioșie, contopite: mătușa bogată, fiindcă fetița stă atât de mult pe toaletă în baia lor, a poreclit-o Marie En Toilette.

Dacă viețile noastre sunt făcute și din asemenea secvențe, din clipe de fericire extatică izolate în banalitatea monotonă a existenței, copilăria e vârsta la care ele sunt mai multe; iar maturitatea și bătrânețea, spre care Lepage se îndreaptă, se consolează cu rememorarea lor. Sentimentul pe care îl degajă 887 este că tot ce a fost mai bun, mai frumos, mai autentic și mai magic în viața lui, a acestui A-R-I, a fost în trecut, în copilăria lui cu destule privațiuni; și că tot ceea ce a urmat și urmează, notorietatea, succesul, realizările, gloria, împlinirea pe n planuri nu pot fi puse în balanță cu acele clipe, fiindcă acele clipe vor cântări mai mult. De aici permanenta răsucire către trecut din 887. Lepage vorbește în fața noastră, pe scenă, ni se adresează direct sau prin medierea poveștii lui arborescente, explicit sau implicit, e cu noi, aici și acum — și totodată este cufundat într-un trecut a cărui evocare, istorisire, prezentare multifățetată, analiză îl absoarbe. Pretextul fiind memorarea unui poem pe care trebuie să-l recite la o ceremonie, Speak White de Michèle Lalonde, Lepage va ajunge parcă să-și spună, ca Nabokov: Speak, Memory.

E drept că elementele politice și sociale încep să se adune în spectacol, pe măsură ce el avansează spre final, iar recitarea poemului scris de Michèle Lalonde va fi un fel de climax ideologic, progresist, în 887. Dar încă mai importantă este dimensiunea aceasta de viață trecută văzută de aproape și „palpată”, întoarcerea, iar și iar, spre istoriile de familie, ale vecinilor și ale familiei Lepage, cu surorile, fratele, mama, bunica, tatăl muncind până noaptea târziu ca taximetrist (un taxi mic, de jucărie, va rula pe scenă), ipostaziați sub forma unor păpuși.

Văzuți, toți, de către un ochi mare sub care întrezărim cearcănul de iubire.

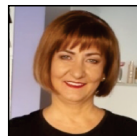
Spectacolul acesta excepțional s-a terminat. După minute întregi de aplauze și ovații, bine-meritate, revenim de unde pleaserăm cu două ore în urmă, scoțându-ne iar telefoanele smart și începând să butonăm. Oare m-a căutat cineva la telefon cât a fost pe modul „avion”? Oare am mai primit like-uri pe Facebook la postarea mea că sunt la teatru la Craiova? Oare mesajul meu de pe WhatsApp a fost văzut?

Daniel Cristea-Enache

Cronică dramatică apărută și în revista online „Literatura de azi”

ETNOGRAFIE-FOLCLORE

Daniela Barb Florian

Oameni de legendă – matematicianul Nicolae Vlad Bărnescu

Dascălul cioban

Valea Sebeșului a fost, este și va fi una dintre cele mai pitorești zone montane de la noi din țară, nu întâmplător denumită Valea Frumoasei de marele prozator Mihail Sadoveanu, care obișnuia să-și petreacă aici vacanțele mergând la pescuit și la vânătoare. Prima comună care îți iese în cale, dacă pătrunzi pe această vale, ce duce spre renumitul drum al regelui denumit azi Transalpina, este comuna Săsciori care are în componența sa satele și cătunele Săsciori, Căpâlna, Dumbrava, Laz, Sebeșel, Răchita, Loman, Pleși și Tonea. Despre fiecare dintre aceste localități se pot povesti multe, fie datorită personalităților care s-au născut sau au trăit aici, fie datorită zestrei etno-folclorice cu care au fost înzestrate de-a lungul timpului, fie datorită vestigiilor istorice aflate aici încă de pe vremea dacilor. S-a scris mereu despre Școala de iconari de la Laz, despre Cetatea Dacică de la Căpâlna, despre fluierașii de la Loman sau despre marele pictor Sava Henția de la Sebeșel, însă nu s-a scris deloc sau s-a scris extrem de puțin despre una dintre mințile românești geniale, care a trăit în satul Pleși, un cătun izolat dar cu peisaje de o frumusețe feerică. Este vorba de matematicianul Nicolae Vlad Bărnescu.

Primele referințe despre Nicolae Vlad Bărnescu, învățătorul-cioban din satul Pleși, comuna Săsciori, mi-au parvenit prin intermediul profesorului universitar doctor Ilie Moise, de la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, cercetător etnolog principal la Institutul de Științe Socio-Umane Sibiu, institut ce ființează sub egida Academiei Române. Domnia sa știind că sunt o împătimită a scoaterii la lumină a vieții și activității unor minți luminate dar foarte puțin cunoscute, care s-au născut, au trăit, au profesat sau au murit în județul nostru, mi-a predat câteva însemnări ale profesorului Horst Klusch din Sibiu, cel care între anii 1951-1959 a funcționat ca inspector școlar în raionul Sebeș. În asemenea împrejurări l-a cunoscut pe învățătorul Nicolae Vlad Bărnescu, în timpul unei inspecții pe care a efectuat-o în calitate de inspector școlar la școla din cătunul Pleși. El își amintește cu drag cum într-una din inspecțiile sale la micuța dar cocheta școală din satul Pleși a avut prilejul să cunoască una dintre cele mai luminate minți din raionul de care răspundea. De atunci, această școală a devenit ținta deplasărilor domniei sale, deoarece fiecare întâlnire cu învățătorul-cioban Nicolae Vlad Bărnescu, cum îl alinta cu drag domnia sa, era o adevărată sărbătoare a minții și a sufletului. Când profesorul Klusch l-a cunoscut, în anul 1952, învățătorul Bărnescu avea 50 de ani. Ținuta sa era aceea a unui cioban autentic, îmbrăcat întotdeauna cu cojoc și cu costum național, parcă abia coborât de pe Columna lui Traian, ca un adevărat trăitor din vechea Dacie.

Activitatea învățătorului Nicolae Vlad Bărnescu avea două repere importante: școla și stâna. În timpul anului școlar predă lecții celor peste 30 de copii ai ciobanilor aflați la stânele mai apropiate sau mai îndepărtate de școală și pentru a nu pierde timp cu drumurile între școală și stână, noaptea dormea învelit în cojoc, în sala de clasă, pe tabla pe care o așeza pe podea.

Dar cine era acest om? Datele despre el sunt extrem de puține și ele provin în principal de la familie și de la cei câțiva cunoscuți care mai trăiesc astăzi, în principal în satul Loman. Se pare că învățătorul Nicolae Vlad Bărnescu era un om vesel ce inspira încredere și optimism iar din punct de vedere fizic avea ceva din înfățișarea împăratului Franz Josef. A lucrat în tinerețea sa mulți ani ca cioban la oi. Străinii care ajungeau la stânele din zonă cu diverse interese sau pur și simplu ca turiști erau impresionați de ciobanul care ziua păzea oile iar seara urmărea stelele cărora le calcula, prin formule matematice complicate, traiectoria și viteza de deplasare pe bolta cerească. Seară de seară pe parcursul mai multor ani Nicolae Vlad Bărnescu notase minuțios observațiile astronomice pe care le făcea. Uimiți de acest lucru, străinii l-au sfătuit să urmeze Școala pedagogică din Deva, singura care îi era accesibilă. Bărnescu s-a prezentat la examenul de admitere iar profesorii care l-au examinat au rămas profund impresionați de vastele sale cunoștințe de matematică și astronomie. A fost admis fără rezerve iar după absolvire s-a întors ca învățător în satul său unde s-a și căsătorit în anul următor cu o băciță din satul învecinat, Tonea.

Între timp mintea sa genială în ale matematicii a continuat să-i uimească pe toți cei ce l-au cunoscut, fiindu-le net superior ca pregătire și studiu chiar și profesorilor săi. A redactat de-a lungul anilor 30 de volume cu metode de rezolvare a mii de probleme de matematică, fiecare volum depășind 1000 de pagini, fiind scris de mână cu o caligrafie de impecabilă și fiind legat în piele.

Activitatea sa didactică a continuat în satul Pleși până la pensionare, la vârsta de 60 de ani. După pensionare a fost nevoit să părăsească școla și pe elevii săi și s-a întors la stână. În aceeași zi și-a luat coasa și s-a apucat de cosit în jurul stânii, timp în care soția sa îi pregătea masa. Când masa a fost gata soția l-a strigat dar învățătorul-cioban adormise...din păcate pentru vecie. Nicolae Vlad Bărnescu murise cu zâmbetul pe buze în chiar ziua pensionării sale.

Dumitru Mălin

O carte cât o mie de ispite

Timpul liber din ultimele două-trei săptămâni mi l-am petrecut cu folos, parcurgând o carte care, deși se pretinde, modest, doar ca un ultim volum, al doisprezecelea dintr-o vastă monografie cu mai mulți autori „*Lupșa aur și oameni*”, se citește ca un roman pasional. Asta pentru că este scrisă cu pasiune, cu talent și, pe alocuri, chiar cu patimă (pentru unele teme, poate prea multă patimă!).

Este vorba despre lucrarea: „*Lupșa și ispita turismului*”, semnată de Ioan Vlad Cneazul, fostul meu drag coleg de liceu, ajuns mai apoi în școala militară, devenit ofițer, trecut în rezervă colonel și continuându-și cariera în învățământul universitar, susținând un doctorat, ca să poată acum oricând semna: col. rez. prof. univ. dr. Bravo lui!

Poate că aprecierea mea foarte favorabilă asupra scriiturii și conținutului acestei cărți să păcătuiască prin subiectivitate, fiind și eu, măcar pe jumătate, prin mamă, un lupșean care a și copilărit în parte pe dealurile și pe văile descrise de Ioan Vlad, ca păstor la vitele bunicilor, ori cosaș pe Dealul lui Mihai sau la Runc, la coliba (șura) de vară a acestor bunici materni din Valea Lupșii. Deci cunosc destul de bine mult din atmosfera generală în care se înscrie pledoaria acestui demers de cinstire a Lupșei și bogatei sale istorii și geografii milenare, demne de a produce tot atâtea ispite pentru un turism modern.

Prima ispită pe care Ioan Vlad o pune în undița cu multiple momeli pe care ne-o aruncă pentru a ne atrage spre un turism intens și modern la Lupșa este Istoria locală și cea puțin mai generală a ținuturilor moștești. Pe primul loc în această Istorie este aurăritul aluvionar. Adică valorificarea fascinației pentru alesul și culesul trudnic al aurului din aluviunile râului Arieș, dar și al altor văi și pâraie din zonă. Acest aurărit aluvionar a fost practicat de lupșeni, dar și de mulți alți moți, cu unelte simple („hurcă sau hârloaste, șaitroc, dârg (crișană), troc, sapă, ciubăr, donicuță și pânzele de cioarec (pănură)”, până în zorii comunismului. Atunci când tovarășii au stopat brutal posibilitatea practicării de către moți a acestei îndeletniciri străvechi. Îndeletnicire prin care localnicii își mai îndulceau cât de cât sărăcia și amarul zilelor asudate la coasă și la plug. Victima a comuniștilor a căzut chiar și bunicul meu matern, Gutiu Dumitru, din Valea Lupșii. A plătit și el cu nouă luni de pușcărie la Gherla pentru faptul că a încălcat ucazul roșu și a continuat să adune, fir cu fir, aurul aluvionar din apele Arieșului, să-l vândă în piața din Turda, cumpărând cu banii obținuți câțiva saci de grâu sau porumb pentru iarnă. Ultima dată, însă, a avut nenorocul să-și vândă cocoloșul de aur (truda lui silnică de-o vară) unui securist sau informator al securității și să fie răsplătit cu osânda temniței pentru că dormise pe prundul umed, cu opincile la cap drept pernă moale și având sub coaste bolovani rotunzi în loc de saltea de mătase. Cu această oroare în minte bunicul îmi repeta mereu faptul că un regim care te bagă în pușcărie nu pentru că ai furat, tâlhărit sau omorât pe cineva, ci pentru că ai muncit la fel cum au făcut toți strămoșii tăi, nu poate să dureze. Și, totuși, a durat mult prea mult acel regim comunist, regim de distrugere a multora dintre valorile noastre perene.

Așa încât, atunci când am văzut în cartea de față propunerea autorului de-a fi reluată și valorificată, măcar în scopuri turistice, această îndelencire tradițională a moșilor, am îmbrățișat ideea cu entuziasm, intuind în relizarea ei și o răzbunare a mâinii bunicului, prelinsă adânc în mine, împotriva comunismului și „binefacerilor” lui.

A doua ispită turistică a Lupșei propusă provocator de către Ioan Vlad, este Istoria viețuirii lupșenilor pe aceste meleaguri binecuvântate, dar îndelung încercate. Această istorie locală are, și la Lupșa, rădăcini vechi de câteva sute de ani. Este vorba despre Cnezatul și Curtea Cnezială de la Lupșa, mai exact de la Valea Lupșei, pe care colegul meu le vede reconstituite și valorificate la cote maxime de către turismul lupșean. La acest capitol atât entuziasmul cât și imaginația autorului s-au dezlănțuit, dând, uneori, până peste margine. Mai din documente istorice exacte luate din monografia dascălului lupșean Sabin Andrieș, mai din tradiția orală sau prin deducții logice (căci autorul recunoaște: “informații exacte și referințe științifice avem foarte puține”), aflăm că Lupșa a fost inițial, în perioada medievală, numele familiei unui cneaz local, că de aici numele s-a transferat satului și întregului cneaz și că între anii 1325 – 1550 ar fi existat un cneaz lupșean, ba chiar și o curte nobiliar-cnezială (la Podireu – Valea Lupșii) cu toate acareturile.

Desigur acest cneaz nu poate fi, după opinia lui Vlad decât strâns legat de ortodoxia românească și luptele neamului nostru pentru emancipare socială și națională. Cnezatul, prelungit apoi în fii și nepoți a luptat pentru drepturile moșilor, a ridicat biserici și mănăstiri (Biserica de lemn din satul Mănăstire, Biserica de piatră din Deal), etc. Așa încât astăzi Lupșa este comuna cu treisprezece biserici și două mănăstiri, la care au slujit și slujesc în continuare pomelnice nesfârșite de preoți, care de care mai sfinți și mai patrioți (exceptându-l pe unul, Nicolae Gherman, care din carierism, trădare și vânzarea ortodoxiei, a trecut la uniație).

Deducția logică este pusă în funcțiune de către Ioan Vlad atunci când susține că nobiliarul și cnezialul neam Cândea din Lupșa s-a prelungit până în ziua de azi, (trecând prin Vladislav), în neamul Vlădeștilor din Valea Lupșii. Și, într-adevăr aproape toată Valea Lupșii este plină de numele Vlad, deci, lupșenii ar fi fiii onomastici ai cnejilor, iar vlazii fii biologici ai acelorași cneji.

Oricum povestea cnezatului lupșean e frumoasă, luată și doar ca poveste, și, într-adevăr, ar putea fi exploatată turistic, doar că presupune mari resurse financiare pe care autorul nu le așteaptă doar de la oamenii acestui loc, de la lupșeni, ci mai ales de la vreun întreprinzător, mai mult sau mai puțin aventurier (fie el și chinez!) ar crede în ideile „drôles”, cum zic francezii ale lui Ioan Vlad, ar vedea oportunitatea și valabilitatea ofertei făcută de autor și ar fi gata să-și folosească resursele financiare într-un proiect de senzație, plin de promisiunile generoase ale unui turism mănos care se va dezvolta pe aceste plaiuri miraculoase. Deci visele lui Ioan Vlad, în această lumină, nu ar fi imposibil de realizat. Cineva din toata lumea asta ar vedea oportunitatea și valabilitatea ofertei lui Vlad și s-ar arunca.... Chinezii de exemplu care sunt mar amatori și plini de bani. Poate așa am putea vedea un castel cnezial reconstituit la Podireu – Valea Lupșii, o esplanadă cu pod de sticlă și teleferic la Mărgaia, un aeroport internațional pe Muntele Mare, drumuri asfaltate pe toate coclaurile din jurul Lupșii, etc!.

Venind spre secolele mai apropiate nouă, Ioan Vlad deapănă istoria participării lupșenilor eroi și căpetenii la evenimentele legate de Răscoala lui Horea (1784 – 1785), Revoluția lui Avram Iancu (1848-49), Marea Unire de la 1918, (aici făcându-se o interesantă punte peste timp, între steagul purtat de delegația Lupșei la Marea Unire și Centenarul evenimentului, când femeile lupșence au țesut o replică a Steagului lupșenesc al Unirii, iar o delegație de lupșenii au dus simbolic acest fălos steag la București sărbătorind astfel în mod original centenarul.

Nu este omisă dintre valențele turistice ale Lușii nici rezistența armată anticomunistă din munții noștri, presărată și ea cu luptători și eroi moți, care ar merita să fie omagiați de către contemporani și mai ales de către viitorime prin diferite monumente de cinstire și pomenire

Alături de istoria socială și mână în mână cu aceasta, este urmărită istoria evoluției ortodoxismului la Lupșa, lupta bisericii ortodoxe, preoților și credincioșilor ortodocși împotriva uniației, existând chiar doi martiri lupșeni ai acestei lupte (Căbulea și Barstan).

Legat de această temă sunt bine situați în cartea lui Ioan Vlad și pictorii de biserici lupșeni sau din altă parte a țării, dar care și-au lăsat aprenta talentului pe pereții bisericilor din zonă.

Există chiar și un Meșter Manole lupșean, un lanăș mușcanul care a murit căzând de pe streșina bisericii din Deal, la terminarea acoperișului pe care tocmai îl instalase acolo.

Se trece apoi spre valențele turistice cele apropiate contemporane nouă ori aflate în plină desfășurare: Muzeul fondat de părintele-dascăl Sebastian Ciapa (la școala din Deal) și învățătorul Pamfil Albu (în centrul comunei), la Lupșa-Sat. Nu-s neglijate nici posibilele oferte turistice ale iazului de steril de la Geamăna, Valea Vinții și Șasa cu viețile, mormintele și credințele locuitorilor îngropate sub mărul otrăvitor de cianură. Interesantă este pledoaria pentru reconstituirea unei „biserici plutitoare” în locul „bisericii îngropate” în același măr de la Șasa. Ori senzaționala salvare de la aceeași soartă a bisericii de la Vința transmutată, de către oameni generoși, din fericire, la timp, dar în ultimul ceas, la Muzeul ASTRA din Dumbrava Sibiului. Multiple pot fi, desigur, și valorile turistice ale Combinatul Cupru Min din Dealul Mușchii, sursa, dar și ispășitorul acestui dezastru ecologic.

Dar ispitiri turistice adună Ioan Vlad și din geografia locală, potecile, dealurile, izvoarele, văile, pădurile, pietrele (Dubele, Detunatele, Pietra Cântătoare, Pietra Mărgăii), fiind doar unele dintre ele.

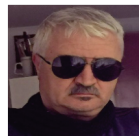
Deci din apă, din pământ, din iarbă verde, din piatră seacă sau cântătoare, din căldări cu smoală, autorul nostru scoate comori și ispite turistice multiple, are idei îndrăznețe, dar nu irealizabile, la întâlnirea cu un (sau mai mulți) de magnat financiar fie el la origine lupșan sau de aiurea. Unele proiecte, așa cum am arătat, ar fi foarte costisitoare, dar altele mai ușor de realizat cum, de exemplu: cărți monografice, editare de alte cărți cu autori sau subiecte din zonă, câte o troiță, ici și colo, sau multiple plăci comemorative plasate pe clădiri importante, o laviță lângă o moară în memoria laviței lui Avram Iancu pe care Crăișorul ședea când poposea la Lupșa să stea de vorbă cu unii din foști săi căpitani. Dar, chiar dacă reconstituirea unui castel și-a unei curți cneziale la Podireu, Valea Lupșii, ridicarea de monumente impresionante în centrul localității, un „minister al culturii” instalat la Lupșa, o casă de cultură proprietate a Asociației Cneazul Cândeia, suprastructură cum nu au orașele pe Muntele Mare sau Mărgăia sau chiar transformarea întregii Lupși (Sat și Vale) în Stațiune turistică, comparabilă, la Cezanne, cu Muntele Sainte-Victoire din Franța ar rămâne doar simple vise ale unui lupșean-poet vizionar, cu o putere de persuasiune și convingere diabolică, ele tot ar merita toată atenția noastră și a viitorimii.

Că măcar Ioan Vlad Cneazul, colegul meu de liceu, visează frumos și scrie frumos, cu mână de artist al cuvântului, demnă de un talentat scriitor! Vezi în acest sens textul, un adevărat imn al Lupșei: „Ce mi-a dat mie Lupșa?”, poem răscolitor și emoționant plasat pe coperta patru a cărții, cu continuare pe coperta trei!

Sufletul acesta de lupșean adevărat visează înalt și de toată cinstea, lucru pentru care nu-mi rămâne decât să-l felicit și să-i urez transformarea tuturor viselor sale în realitate! Și încă foarte repede, începând de astăzi, dacă se poate.

PICTORII NOȘTRI

Daniel Bordeu

Daniel Bordeu, născut în municipiul Aiud, din județul Alba, la 15 ianuarie 1961, își desfășoară activitatea în Alba Iulia, având studii libere de artă. Este membru al U.A.P.R. Filiala Alba din anul 2020.

Artistul abordează, în pictura sa, cu egală lejeritate și cu o anume cochetărie cu tâlc, o plajă destul de largă de teme, recurentă fiind ideea căutării unui nucleu ferm, din care, în linia propriei arte, să fie posibile multiple deschideri viitoare: de la plain-air-uri și structuri peisagistice amintind de compozițiile impresionismului târziu ori de mărcile (in)stabile ale noului expresionism și până la naturi statice ori compoziții în siajul abstracționismului post- postmodern. Remarcăm, în mod deosebit, o anumită plăcere a estompării dinamicii, dublată de o preferință pentru planurile mediane ori de perspectivă, cu o vădită încărcare cu mister a imaginii, mizând major pe inteligența privitorului nerutinat, care poate pătrunde dincolo de sugestiile umbraticului, înspre regimul diurn al semnelor. Peisajul, abia sugerat ca ipostaziere a preajmei, permite, în jocuri cromatice tihnite, ceea ce s-ar putea numi întrezărirea unui dincolo- fie el acvatic, celest sau teluric - din care stă să prindă formă clară lumea. Stilizarea extremă este, în fond, un exercițiu de interogare a orizontului de așteptare al privitorului.

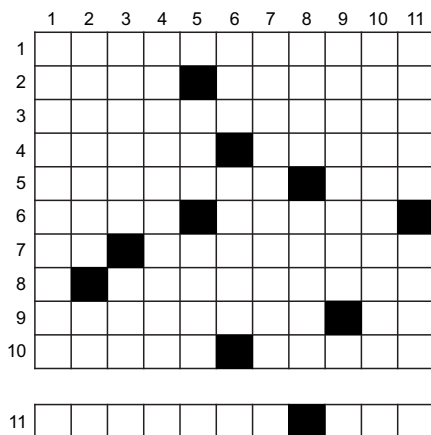
Artistul Daniel Bordeu nu țintește, cu prioritate, decorativul, nici măcar atunci când abordează naturi statice, preferințele mergând spre supralicitarea efectelor luminii și, deopotrivă, spre recuperarea misterului din lucrurile simple, adesea specifice atelierului personal, ca și cum și-ar dori o repunere a lor în propriul mit, din care lumea modernă le-a prăbușit. Tușele scurte alternează subtil cu prelungiri cromatice fluide, artistul activând, de această dată, o cromatică rece ori migrată spre regimul nocturnului (de la gri-bejuri heraldice până la sienna arsă și umbre naturale virând spre negrul transparentizat). Firesc, provocarea vine din metaforele-idee, cele generate de popasul încifrat asupra cadrelor, cu plăcerea calmă de a reda succesiunea rosturilor bune ale elementarului.

Având, deja, experiența altor câteva expoziții (în țară și peste granițele ei), Daniel Bordeu propune, așadar, revizitarea unui concept necesar în restabilirea funcțiilor corecte ale actului de creație, lucrările lăsându-se traversate, programatic, de alegoriile începutului, într-o mărturisită căutare de sine a artistului.

Diana Câmpian

“CUVINTE POTRIVITE”..... ARANJATE SALUTĂRI DIN BANAT!

ORIZONTAL: **1)** Dezarmare făcută în retragere la care dai totul înapoi (G.C.). **2)** Nu acordă nici o prioritate când se angajează în depășire (I.S.) – Operație la coloană după ce înainte faci semnul crucii (I.S.). **3)** Genul de călătorii pe care ți le doresc prietenii ipocriți (I.S.). **4)** Cruce făcută pentru a rezista masivelor tăieri de arbori (G.C.) – Iese murdar din baie cu formele sale rubensiene (I.S.). **5)** Conservă din bucățile de cod ce ne-aduc aminte de ce-a fost cândva bun (G.C.) – Capacitate de servire ce determină, într-o mai mică măsură, pierderea clienților (G.C.). **6)** După ce se prăjește nu mai are nici o trecere (I.S.) – A pune un strat de roșii pe deasupra la cazan (I.S.). **7)** Este ca și când stai afară ! (G.C.) – Vizibil afectat datorită mâncării proaste (I.S.). **8)** Local pentru petreceri la care vine și personalul (G.C.) – Purtător de cuvânt ce-ți dă replică la vorbele aruncate drept în față (G.C.). **9)** Aprinzător ce ia foc imediat ce este montat (G.C.) – Inițialele cu care semnăm la înscrierea în prima clasă (G.C.). **10)** Depozit de legume de la subsol ce-ajunge să se extindă (I.S.) – Bazinul din care ies cei mici când apa dă pe-afară (pl.) (G.C.). **11)** Traseu accidentat sfârșit aproape de kilometrul nouă (I.S.) – Zgârâie-nori ridicat spre cerul Americii (I.S.).

VERTICAL: **1)** Venitul unui domn ce investește într-o așezare la țară (G.C.). **2)** Compatibilitate perfectă în transplantul de piele (V.C.) – Trasul mașinii la bordură pentru siguranța la volan (I.S.). **3)** Consumatul lichidelor la mâncarea unei bucăți din margine (G.C.) – Fac pe nevăzute o atmosferă insuportabilă când le dai prin spate-afară (G.C.). **4)** Lumină cu bătaie lungă, pentru privit înainte prin ceață (G.C.). **5)** Muscal luat la atac de o veche bandă românească (V.C.) – Situația gravă din actele ce stau la baza unei plângeri colective (pl.) (G.C.). **6)** Instrument de extracție ușurând tragerea la măsea (V.C.) – Purtarea neplăcută a celor din spate, care nu-s la locul lor (G.C.). **7)** Punere în mișcare cu toată convingerea (V.C.) – Pușculiță cu un bănuț spartă de propriul locatar (I.S.). **8)** Frișcă proaspătă, ca la mama acasă, consumată din copilărie (I.S.) – Spirit ce se consumă intens în caz de urgență (G.C.). **9)** Tipul ce studiază legăturile celor de la interne cu alte organe ale statului (G.C.) – Ajung deja împreună, având un acord de pe margini! (G.C.). **10)** Nu nimeresc când trag fără sens spre țință (G.C.). **11)** Grupare radicală care face și desface în petrochimie (I.S.) – Arzător cu combustie internă ce ia foc în apropierea cuiva (G.C.).

Definiții: Gheorghe CRIȘAN (G.C.) și Ilie SOCOLOV (I.S.) - Timișoara,
Vasile CERNICICA (V.C.) - Caransebeș
(după o încrucișare de Ion Ene Meteleu)

(Soluție: DESCURAJARE – EMUL – ADUNAT – SPRÂNCENATE – CAPRA – RÂTAN –

ATAVICĂ – OCA – LIȚĂ – ARĂMI – EE – ZDRELIȚI – C – GARĂ – ECOU – AȚĂȚĂTOR – AB –
RIZOM – UTERE – EVEREST – JET

MERIDIANE LIRICE

Yves Namur

S-a născut în 1952 la Namur, în Belgia. Este poet belgian, prozator, eseist, directorul editurii *Le Taillis Pré* și al revistei *Le journal des poètes*, Președinte al Academiei Regale de Limbă și Literatură Franceză din Belgia, membru al Academiei Europene de Poezie și al Academiei Mallarmé din Paris. A publicat peste cinzeci de culegeri de poeme și cărți de artist în colaborare cu artiști plastici. Poemele sale sunt traduse în cinsprezece limbi.

Premii prestigioase: *Prix Georges Lockem* (1974), *Prix Charles Plisnier* (1985), *Prix Jean-Malrieu* (1992), *Prix Gauchez Philippot* (1993), *Lauréat de la Fondation Spes* (1994), *Prix Emma Martin* (1998), *Prix de la Biennale Robert-Goffin* (2000), *Prix Louise Labé* (2001), *Prix Maurice Carême* (2003), *Prix Tristan Tzara* (2004), *Prix littéraire du Parlement de la Communauté Française* (2005), *Grand prix international de poésie Eugène Guillevic* (2008), *Prix Mallarmé* (2012).

Nu sunt în realitate
Decât al umbrelor umil și supus slujitor,

Cu ele pășesc,
Cu ele alerg când trebuie să-alerg
Și mă-opresc când ele se-opresc.

Mănânc,
Adulmec și dorm precum câinii:
Mereu la picioarele lor și numai c-un ochi.

Uneori mi se-ntâmplă să visez altă viață,
Dar asta-i o altă poveste.

Cum să-mi dau mie dreptate
Și-ndoielilor mele?

Cum să am destulă putere, curaj
Ori doar destulă luciditate?

Ca să scriu că poetul ce sunt e-un gropar,
Un inventator de iluzii și de povești
Fără coadă și cap,
E ca ciobanul fără de oi,
Căruia i-ai zice:
Du-te și paște-ți cuvintele-aiurea,
*Pramatie de prefăcut cioban ? **

(August 2010)

* André Schmitz, *Les prodiges ordinaires (Minunile obișnuite)*

Dacă a fi în miez de nicăieri

E să fii între două bucăți de măr ori de pară,
Să mergi prin pulbere de aur, prin cerneală de China
Ori pe un munte de tăcere,

Dacă-i uși deja deschise să deschizi,
Din mâna unei roze să mănânci
Ori să respiri tutun ce-aici de mult nu se mai face,
Dacă asta-i să fii în miez de nicăieri,

Atunci, da,
Vreau să mă pierd în miez de nicăieri.

Yves Namur, *Tristețea smochinului*, Editura Școala Ardeleană, 2022.

Salah Stétié

Născut în 1929 la Beirut, este unul dintre importanții poeți și esești francezi contemporani a cărui operă, scrisă în franceză, este tradusă în aproape toate limbile Europei, dar și în arabă. Fost ambasador al Libanului la UNESCO, în Olanda și în Maroc, apoi Secretar general al Ministerului libanez al Afacerilor Externe, Salah Stétié este autorul a peste cincizeci de cărți. Opera sa a fost încoronată cu numeroase premii, dintre care amintim Premiul Max Jacob, Marele Premiu al Francofoniei al Academiei franceze, Marele Premiu european de poezie de la Smederevo și Marele Premiu internațional al Biennalelor internaționale de la Liège.

Pace

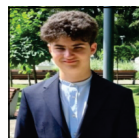
Eu cer pacea celor care pot s-o dea
Ca și când ea ar fi proprietatea lor, obiectul lor oarecare.
Ea care nu este un porumbel, nici turturică pentru a ne încânta
Ci pur și simplu un lucru obișnuit al inimilor noastre
Cuvinte împărtășite și bune de împărtășit între oameni
Pentru a exprima foamea, setea, pâinea, poezia
Ploaia în privirile celor care se iubesc
Ura. Ura.
Cei care sunt stăpânii păcii sunt desigur
Și stăpânii urii
Mici dumnezei, mari dumnezei, uri multe și mari.
Oțelul este în prezent un metal gri-albastru
Oțelul din care se poate face ceva mai bun decât niște compoturi
Pe care să le servim la micul dejun
Cu cornuri și unt
Stăpânii războiului și ai păcii
Locuiesc deasupra norilor pe himalaye
Turnurilor bancare
Câteodată ne văd, dar mai adesea
Numai ura lor ne vede:
Și ea are ochelari negri, așa cum se știe.
Ce vor ei? Să-și lase numele în istorie
Atături de Alexandri, Syruși sau Napoleoni.
Hitler nu le este străin când își spun:
La urma urmei oamenii sunt făcuți pentru a muri
Sau, altfel spus, pentru a fi uciși.
Ei, în felul lor, sunt cei buni, sunt aducătorii ordinii.
Dezordinea este pentru câini – oamenii s-au civilizat
Deci cu izbituri de cizme, cu tunuri, cu bombe
Să punem ordine peste tot unde viața
A eșuat sub loviturile margaretelor, ale degetelor subțiri, ale dulceții luminii,
sau pe pielea fericită a buzelor când totul pare să curgă ca un râu.
Într-o lume care nu este blocată, care este chiar puțin beată,
care vine și pleacă și care respiră...

Oh, lume... Cu frumusețea mărilor tale,
Latitudinile, longitudinile, continentele tale
Oamenii tăi, oamenii albi, oamenii roșii
Oamenii galbeni, oamenii albaștri
Și via splendoare a femeilor tale atât de împodobite cu ochi și cu sâni,
Cu umbre delicate și cu picioare!
O lume, cu atâta zăpadă pe vârfurile tale și atâtea fructe
 în văile tale și în câmpiile tale
Atâta grâu, atât de mult orez prețios, dacă ar vrea
Gaia cea generoasă să aducă pacea pentru
Atâția copii, atât de mulți copii și, pentru milioane
 dintre ei, atâtea muște
O, lume... dacă ai putea să atingi căpățâna cheală
 a acestor tâlhari, acestor tâlhari
Și să le strecuri în urechi, ca pe dictatul unei libelule,
 un pic din vechea ta înțelepciune.
Pacea o cer tuturor celor care o pot da
Nu sunt așa mulți până la urmă, bărbați
 violenți și reci
În ciuda aparențelor, poate că încă mai au și ei
amintiri din copilărie, o mamă pe care s-o iubească,
un disc foarte vechi pe care l-au ascultat cândva
 lung lung
O, lasă toate acele momente de amintire să vină la ei
 cu un buchet de violete în mâini!
Atunci își vor aminti poate diminețile de rouă
Mirosul apei și vaporii zorilor la răsărit de lună.

Traducere din limba franceză: Dumitru Mălin

SEMNALĂ DIN BĂNCILE ȘCOLII

Tudor Goția - Colegiul Național HCC, Alba Iulia

Timp...

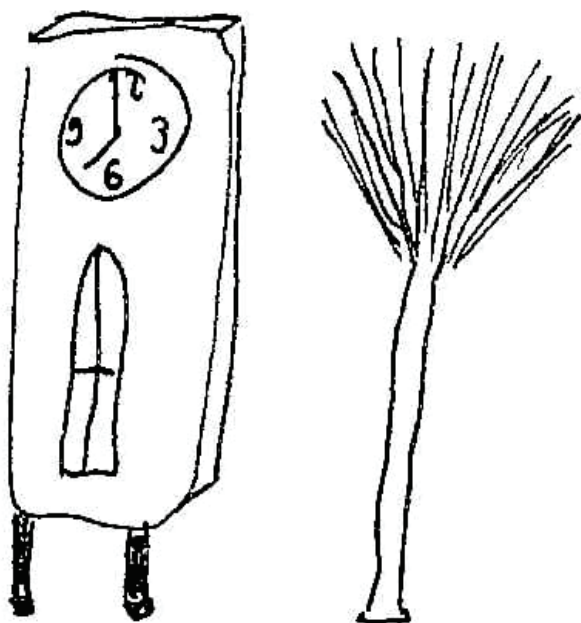
Orologiul bate.
Clipa n-are veșnicie.
Trece nepăsătoare

Ca o stihie
În pendula cea necruțătoare.

Pendula se învârtă
în trunchiurile copacilor
În seva lor cea plină de viață.
Îmbracă merii în alb,
dă glas plopilor
și rod castanilor,
le dăruiește straie-arămii
și mantie de-argint.

Pendula se învârtă în noi,
în sufletul nostru.
Clipa n-are veșnicie,
Să n-o lăsăm, deci,
Să treacă precum o stihie.

Timp, timp, timp...

Timp...

